ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕНРСИТЕТ
Історичний факультет
Кафедра історії України
Донецьке відділення УІТ ім. М.С.Грушевського

СПОГАДИ ПРО МОЛОДІЖНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ КОЗАЦЬКИЙ РУХ НА ДОНЕЧЧИНІ (1984-2009 рр.)

ДОНЕЦЬК – 2010

УДК 94:329.78(477.61) "1984/2009"
ББК Т3(4УКР–4ДОН)6–294,013

Спогади про молодіжний козацько-просвітницький рух на Донеччині (1984-2009 рр.) / Вступ. слово, ред., упоряд. та ком. В.В.Задунайського. – Донецьк: ТОВ «Цифрова типографія», 2010. – 153 с.

Рецензент – проф., д.і.н. Пірко В.О.

Представлене видання є збіркою спогадів учасників І козацького земляцтва (1984-1989 рр.), історико-етнографічного товариства «Курінь» (1989-1994 рр.), «Донецького куреня» (впродовж 1990-1992 рр. діяв у складі «Куреня», в 1992-1996 рр. перебував у складі Донецького обласного товариства «Кальміуська паланка Війська Запорозького Українського Козацтва», а з 1996 р. є базисним осередком Донецького обласного товариства Українського Козацтва «Азовське козацьке військо») та спортивно-просвітницького товариства українських бойових мистецтв «Козацька Вежа». У матеріалах, вміщених у цій збірці, йдеться про маловідомі аспекти визрівання та розвитку українського молодіжного козацько-просвітницького руху на Донеччині, який заклав підвалини для відродження козацької спадщини у цьому регіоні. Ця збірка покликана посприяти більш повному та об’єктивному ознайомленню з українським відродженням на Донеччині (в першу чергу його козацькою складовою).

Представлені спогади розраховані на істориків, політологів та всіх, хто цікавиться історією сучасної України.

Рекомендовано до друку кафедрою історії України ДонНУ
Протокол №1 від 27.08.2010

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО *3*
І. СПОГАДИ ЧЛЕНІВ І КОЗАЦЬКОГО ЗЕМЛЯЦТВА *10*
1.1. Вадим Задунайський. Дещо про моє молодече козакування *10*
1.2. Андрій Корнєв. Відродження душі *52*
1.3. Дмитро Білий. Криниця для спраглих *60*
ІІ. СПОГАДИ ЧЛЕНІВ КОЗАЦЬКОЇ СЕКЦІЇ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА «КУРІНЬ» *65*
2.1. Анатолій Луцюк. Дзвін *65*
2.2. Роман Артюх. Кубанський похід 1992 р. *69*
2.3. Едуард Покров. Дума про те, як козаки одружуються *85*
2.4. Борис Бадрак. З пригаданого *88*
2.5. Олександр Войтенко. Записки щирого українця *92*
ІІІ СПОГАДИ ЧЛЕНІВ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНОЇ СЕКЦІЇ ТОВАРИСТВА «КУРІНЬ» *99*
3.1. Ірина Матвієвська. Буремність куренянських років *99*
3.2. Оксана Матвієвська (Задунайська). З етнографічного життя «Куреня» *107*
3.3. Ольга Матвієнко. Про наш «Курінь» *113*
3.4. Ганна Давидова-Біла. «Курінь» і я в «Курені» *116*
3.5. Ольга Сандулєєва. Про «Курінь» *119*
IV. СПОГАДИ КОЗАКІВ «ДОНЕЦЬКОГО КУРЕНЯ» *123*
4.1. Олександр Воловенко. Спогади про Курінь *123*
4.2. Михайло Заруцький. Як ми святкували 200-ліття кубанської станиці Староменської *128*
4.3. Микола Захаров. Спогади козака Миколи *134*
4.4. Сергій Солдатенко. Спогади хорунжого *139*
4.5. Василь Задунайський. Козацькі спогади *143*
V. СПОГАДИ ЧЛЕНІВ «КОЗАЦЬКОЇ ВЕЖІ» *149*
5.1. Володимир Кузнєцов. Мої думки про «Козацьку Вежу» *149*
5.2. Сергій Молотков. Козацька Вежа і моє життя *151*

ВСТУПНЕ СЛОВО

Було колись – в Україні
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося – осталися
Могили на полі.
(Т.Г.Шевченко)

Козацька минувшина є невід'ємним надбанням спільної історичної пам'яті українців, до того ж, вона неодноразово ставала важливою підставою для українського національного піднесення впродовж XIX – XX ст. Поряд із загальноукраїнським відродженням відзначу й спроби відтворення козацьких громад та військових формувань (особливо відомих за часів Української революції 1917-1921 рр.), в котрих значну увагу приділяли змісту козацьких військових традицій. Врешті-решт, козацька тематика є невід'ємною складовою загальноукраїнської історії й культури.

Все це залишається актуальним і в наш час, проте, сьогодення вимагає не копіювання чи простої реконструкції української військово-козацької спадщини, а творчого трансформування її основ у прийнятні форми з відповідним змістом. Важливим є й використання відповідних досягнень під час дійсного відродження українства.

Зазначені міркування обумовлюють доречність ознайомлення з досвідом козацького відродження, що розгорнулось наприкінці 80-х рр. XX ст. в Україні й відбувалось у контексті загальноукраїнського піднесення тих часів. Тут варто підкреслити, що серед учасників згаданого руху більшість складалась з людей, що не мали як безпосереднього родового зв'язку з останнім українським козацьким формуванням (мається на увазі Кубанське козацьке військо, яке зберегло й

трансформувало українську військово-козацьку спадщину відповідно обставинам й вимогам життя початку ХХ ст.), так і змістовних знань з історії Українського козацтва. Не дивлячись на це, прагнення прилучитись до вшанування та певного відтворення козацької героїки було виявом поваги до цього спільного спадку українського народу.

Початки новітнього козацького руху закономірно співпали із загальноукраїнським національним відродженням кінця 80-х рр. ХХ ст., ставши його невід'ємною складовою, а отже, цей рух активно залучився й до виборення Незалежності України. Все це обумовило не лише щирість і відчуття причетності до історичних зрушень серед учасників козацького руху та розуміння ваги залучення до спільного поступу українства, але й стало певним випробуванням їх гідності. На жаль, з середини 90-х рр. зазначені чесноти дедалі менше виявляються серед членів багаточисельних «реєстрів» псевдокозацьких утворень, які активно створюються в Україні на потребу олігархічно-клановим угрупуванням, а не згідно поклику серця.

Такі реалії додатково стимулюють потребу поширення інформації про діяльність перших українських козацько-просвітницьких утворень, що не лише відповідає вимогам об'єктивного висвітлення окремих аспектів найновішої історії України, але й засвідчує існування щирого прагнення відродити козацькі традиції у відповідному середовищі. Слушною є й можливість аналізу як досягнень, так і прорахунків активістів козацького руху.

Все вищезазначене обумовлює доречність пропонованої збірки спогадів засновників і активних учасників українського молодіжно-козацького руху на Донеччині, що не лише мав певний вплив на становлення й розвиток загальноукраїнських козацьких громадських утворень, але й був одним із важливих чинників українського відродження в цьому регіоні. Важливість ознайомлення з розгортанням згаданого руху обумовлена й тим, що попри специфіку національно-культурних та суспільно-політичних уподобань населення Донецької області, саме тут і виник у 1984 р. перший в Україні (також і в тодішньому Радянському Союзі) неформальний козацький осередок – «Донецьке козацьке земляцтво». Ініціаторами створення земляцтва серед студентської молоді історичного факультету

Донецького державного університету були нащадки кубанських козаків Д.Білий та В.Задунайський.

«Донецьке земляцтво» діяло за прикладом козацьких земляцтв минулих часів і головну увагу приділяло неформальному спілкуванню. Козацьке спрямування такого спілкування виявлялось у вивченні елементів козацького бойового мистецтва (шабельний бій практикував та пропагував В.Задунайський), популяризації серед студентства української козацької пісенної спадщини (ініціював Д.Білий), дослідженні військово-козацьких традицій (наукові розробки, різноманітні екскурсії та самостійні пошукові експедиції), виготовлення та носіння козацької уніформи тощо.

Наголошу, що в часи українського національно-політичного піднесення згаданий осередок було трансформовано в історико-етнографічне товариство «Курінь» (існувало впродовж 1989 – 1994 рр.), яке не обмежилось козацькою проблематикою, а стало одним із центрів українського молодіжного руху в Донбасі.

Історико-етнографічний «Курінь» поряд із козацько-просвітницькою діяльністю (зосереджувалась у козацькій секції – «Донецькому курені» на чолі з В.Задунайським), займався вивченням та обговоренням актуальних проблем історії України (цей напрямок забезпечувала історична секція на чолі з Д.Білим, якого було обрано й І отаманом-головою «Куреня») та популяризацією українських народних традицій (цю роботу проводила фольклорно-етнографічна секція на чолі з Іриною Матвієвською).

Особливістю «Куреня» була не лише його українська спрямованість (у тому числі й козацька), але й взаємоповага, ініціативність, відкритість, щирість і відсутність звичного для радянських часів формалізму. Саме прагнення такого спілкування було притаманне тій молоді, що тяглась до товариства в умовах піднесення українства та відчуття подиху свободи.

Розквіт діяльності «Куреня» припав на 1990-1992 рр. й виявився не лише у щирому (подекуди бурлескному) спілкуванні під час регулярних зборів (чи то в одній з аудиторій історичного факультету університету, чи в гуртожитку, а то й просто проти неба), а й у:

- організації різноманітних фольклорно-етнографічних та козацько-просвітницьких

експедицій і походів (як по території Донеччини, так і в інші регіони України);

- проведенні різноманітних відкритих диспутів на актуальні теми вітчизняної історії й сьогодення;
- активному пропагуванні ідеї відродження Українського Козацтва та наполегливій її реалізації;
- нав'язанні контактів з молодіжно-просвітницькими осередками в різних регіонах України;
- тощо.

Все це відбувалось в часи, коли не лише людина й суспільство (принаймні здатна до цього його частина) спрагло «ковтали» повітря свободи, але й Україна, здобувши Незалежність, наче поринула у простір свободи (таке враження складалось у тогочасної небайдужої молоді). До речі, «Курінь» долучився й до виборення Незалежності України.

В об'єктивних умовах структурної кризи та внаслідок саботажу з боку противників національно-демократичного розвитку української державності, Україна поринула у соціально-економічне та суспільно-політичне провалля, що негативно позначилось на всіх царинах буття впродовж 1993-1994 рр.

Соціально-економічні проблеми (вимагали додаткових зусиль для матеріального забезпечення молодих родин), зосередження козацької секції («Донецького куреня») на діяльності в межах обласної та всеукраїнської козацької організації (поза «Куренем») та відсутність нових ініціатив призвели до поступового занепаду та ліквідації історико-етнографічного товариства «Курінь» наприкінці 1994 р. За таких обставин продовжував діяти лише суто козацько-просвітницький напрямок, представлений «Донецьким куренем».

До речі, він виник на основі згаданої раніше окремої козацької секції історико-етнографічного товариства «Курінь». В 1990 р. цей осередок взяв участь у заснуванні «Українського Козацтва», отримавши в І Реєстрі цього об'єднання назву «Донецький курінь». Впродовж 1992-1995 рр. він був базовим куренем Донецької обласної організації «Кальміуська паланка Війська Запорозького Українського Козацтва», а в 1996 р. «Донецький курінь» ініціював утворення Донецького обласного товариства Українського козацтва «Азовське козацьке військо»

(ставши його основним осередком). В 1996-1997 рр. «Донецький курінь» взяв активну участь у заснуванні Донецького обласного спортивно-просвітницького товариства українських бойових мистецтв «Козацька Вежа», діяльність якого підтримує досьогодні.

Впродовж тривалого часу члени «Донецького куреня» намагаються у відповідний спосіб зберегти справу відродження та трансформації козацьких традицій. Відповідна робота проводилась у межах спочатку «Кальміуської паланки», а потім «Азовського козацького війська» (активна участь у кінному поході на Тамань у серпні 1992 р. з нагоди відзначення 200-ліття переселення українських козаків (Чорноморського козацького війська) на Кубань; проведення спортивно-козацького вишколу та організація літніх козацьких таборів упродовж 1993 – 2005 рр.; протидія політиканству та спробам руйнації українського козацького відродження тощо).

У цьому ж контексті слід розглядати внесок «Донецького куреня» у діяльність спортивно-просвітницького товариства «Козацька Вежа», яке здійснює:

- плекання історичного козацького бойового мистецтва та його трансформацію в спортивно-козацьке єдиноборство;
- організовує власні турніри й фестивалі;
- презентує відповідні досягнення на міжнародних фестивалях і турнірах в Україні, Росії та Польщі;
- сприяє ретельному науково-історичному дослідженню військової спадщини українських козаків;
- здійснює виховну та спортивно-просвітницьку роботу серед юнацтва та молоді

З кінця 90-х рр. XX ст. й до 2009 р. діяльність «Азовського козацького війська» та «Козацької Вежі» забезпечувала реалізацію двох основних напрямків відродження українських козацьких традицій (земляцько-громадського та козацько-мистецького), що може бути своєрідною підставою для оздоровлення козацького руху в Україні. На жаль, більшість сучасних козацьких структур є штучними новотворами, які не прагнуть здійснювати відродження правдивої козацької спадщини, намагаючись вирішувати власні проблеми під

прикриттям «козацьких прапорів». З огляду на це, згадана діяльність осередків козацько-просвітницького руху має доволі обмежені наслідки як на Донеччині, так і в Україні.

Попри такі реалії, відродження українських козацьких традицій має певні перспективи, але завдяки ретельному відновленню та трансформації окремих козацьких традицій у межах як громадських козацьких організацій клубно-земляцького взірця, так і спортивно-козацьких мистецьких товариств.

Отже, український молодіжний козацько-просвітницький рух на Донеччині, що розпочався в 1984 р. (останнім часом, в силу природного старіння, колишня молодь вже стала доволі зрілою, але й надалі частина членів колишнього земляцтва та «Куреня» не зрікається ідеї козацького відродження, передаючи накопичені знання й досвід юнацтву й молоді), є закономірним явищем в українському національно-культурному відродженні й розвивається та трансформується відповідно до обставин загальноукраїнського життя та пріоритетів діяльності його учасників. При цьому, кожному історичному етапу відповідала та чи інша форма вияву прагнень до самореалізації активістів цього молодіжного руху, які у такий спосіб намагались знайти зворотній зв’язок із оточуючим суспільством.

Наведений вище короткий огляд діяльності українського молодіжного козацького-просвітницького руху на Донеччині додатково засвідчує актуальність пропонованих Вашій увазі спогадів його учасників.

Відповідні спогади подаються у вигляді авторських матеріалів (тут збережено стиль і специфіку мови), які супроводжуються короткими коментарями та фотоматеріалами для більш точного розуміння змісту тих чи інших подій і сюжетів.

Спогади вміщено в такій послідовності:

1) членів «Козацького земляцтва» (Вадима Задунайського, Андрія Корнєва та Дмитра Білого);
2) членів козацької секції історико-етнографічного товариства «Курінь» (Анатолія Луцюка, Романа Артюха, Едуарда Покрова, Бориса Бадрака та Олександра Войтенка)

3) членів фольклорно-етнографічної секції історико-етнографічного товариства «Курінь» (Ірини Матвієвської, Оксани Матвієвської (Задунайської), Ольги Матвієнко, Ганни Давидової-Білої та Ольги Сандулєєвої);
4) козаків «Донецького куреня» за часів його перебування у складі «Кальміуської паланки» та «Азовського козацького війська» (Олександра Воловенка, Михайла Заруцького, Миколи Захарова, Сергія Солдатенка та Василя Задунайського);
5) членів «Козацької Вежі» (Сергія Молоткова та Володимира Кузнєцова).

І. СПОГАДИ ЧЛЕНІВ І КОЗАЦЬКОГОЗЕМЛЯЦТВА

Вадим Задунайський

ДЕЩО ПРО МОЄ МОЛОДЕЧЕ КОЗАКУВАННЯ

З дитячих років я захоплювався як військовим мистецтвом та історією воєн Європи, так і родовою спадщиною предків (як кажуть – це було у мене в крові). Саме тому, вже в 3-4 роки, перебуваючи й виховуючись у прабабусі Неонили Пащенко (уродженої Сороки, улюбленою піснею якої була пісня про Чорноморського козака, який вивів свою кохану босою на морозець), часто носив чоботи померлого прадіда Тихона (дослужився до офіцера під час Першої світової війни) й військовий мундир дядька Олександра, а коли мені виповнилось 10 років, то почав «вимахувати» бойовою шашкою за згоди батька (після кількох подряпин на стелі та меблях матері вдалося заховати заповітний клинок, проте ця схованка не довго була перепоною для мене).

Розповіді бабусі Степаниди Задунайської (уродженої Гордієнко) та інших родичів про трагічні й водночас героїчні долі предків (у роду Задунайських мої дід, прадід й прапрадід загинули на війнах), їх козацьку звитягу (були кубанськими козаками) та родинні традиції стали певним моральним заповітом, що спонукав мене до наслідування й відродження їх спадщини. За таких обставин вже у старших класах школи з’явилось усвідомлення свого українського козацького походження, яке й спричинило участь у закладанні І козацького земляцтва.

Початок цьому поклала зустріч з Дмитром Білим під час урочистого посвячення в студенти (ми поступили на історичний факультет Донецького державного університету), що відбулось 30 серпня 1984 р. у палаці «Юність». Пам’ятаю, як під час очікування відкриття урочистих зборів мою увагу привернуло вправне «награвання» сусідом якогось військового маршу. Зав’язалась дружня розмова, у ході якої виявилось, що хлопець

(ним був Дмитро Білий) «награвав» дореволюційний кавалерійський марш, бо має кубанське козацьке коріння й полюбляє відповідну музику (мав ще й середню музичну освіту). Це знайомство й стало першим кроком до утворення козацького земляцтва.

Спочатку йшлося лише про товаришування двох нащадків родових козаків, які прагнули зберігати спадщину своїх предків та у відповідний спосіб засвідчувати свою самодостатність (іноді це супроводжувалось й певним хизуванням власною «козацькістю»). Поступово навколо нас утворився ширший гурт юнаків, які у той чи інший спосіб зацікавились козацькою проблематикою. Під нашим впливом вони й самі почали дотримуватись певних звичаїв і традицій козацького спілкування у відповідному неформальному середовищі.

Хочу наголосити на тому, що у тогочасному студентському житті з одного боку були поширені щирі й дружні відносини та прагнення частини молоді до осягнення глибинних історичних знань (вистачало й таких, які прагнули лише весело проводити час), а з іншого – втома від заформалізованої радянської дійсності (просякла й вищу освіту) та намагання знайти якусь нішу для самореалізації у студентському середовищі. За таких обставин легендарна військово-козацька спадщина (про неї детальніше дізнавались студенти-історики, вивчаючи історію Запорізької Січі та інших козацьких формувань у контексті історії України та СРСР), приваблювала своєю барвистістю й дієвістю частину небайдужих студентів. Не останню роль відігравало й намагання юнаків засвідчити свою націленість на фізичне й духовне гартування, яке співвідносилось з військовою звитяжністю козаків під час військових походів XVII –XIX ст. Все це й обумовило виникнення неформального козацького земляцтва, яке мало характер своєрідного клубу.

Окрім мене й Дмитра Білого (козацьке родове походження й статус «ініціаторів-засновників» обумовили наше домінування у згаданому середовищі) до козацького спілкування залучались й інші родові козаки (у тому числі й російських козацьких формувань – Д.Посрєдніков та Р.Івлєв) та нащадки колишніх запорозьких козаків (А.Савенко, О.Показ, Д.Чепіга, К.Коваль, В.Усенко). До своєрідного земляцтва долучились і ті хлопці (А.Корнєв, Г.Коржов, І.Фалат та багато інших), котрі не мали

козацького коріння, але тягнулись до щирого спілкування у відповідному середовищі.

Слід підкреслити, що в козацькому земляцтві, поряд із авторитетом засновників цього неформального середовища, значною повагою користувався кожен, хто щиро шанував і вивчав козацьку спадщину, ставши надійним товаришем (в такий спосіб і відбувалось «покозачення» бажаючих).

Своєрідним проявом приналежності до земляцтва було намагання частини його членів звертатись один до одного з використанням відповідної термінології (включно із зверненнями «пан отаман», «пан осавул», «пан хорунжий» тощо), часто й українською мовою. До речі, під час семінарських занять з історії України в групі, яку вів доцент І.І.Колодяжний (завжди спілкувався українською мовою), ми також намагались виступати українською мовою (такого вже давно не помічалось на історичному факультеті). Подібні підходи виявлялись і у ширшому студентському середовищі (в «колгоспах», на археологічній практиці тощо), проте, найбільше піднесення відчувалося під час товариських зустрічей у Дмитра Білого.

Вшанування та використання української мови було обумовлене усвідомленням потреби опанування мови українських козаків, що було виявом долучення до родової козацької спадщини, й до того ж це дозволяло опановувати відповідні козацькі надбання. Не останню роль відігравало й підкреслення своєї приналежності до середовища шанувальників козацьких традицій.

Зібравшись невеликим гуртом, ми по кілька раз на місяць відвідували гостинне помешкання нашого товариша (жив у м.Макіївці), яке було своєрідною «штаб-квартирою». Тут нас радо зустрічала його мати – Марія Тимофіївна (самотужки виховала достойного сина), пригощаючи кубанськими «барсуками» (своєрідні медові пряники) та смачними млинцями. Особливу приязнь вона завжди виявляла до мене, свідченням чого був і незабутній подарунок – вишита сорочка.

Пригадується, як ми після прогулянки та вправ на спортмайданчику із захватом слухали платівки й касети зі записами пісень Кубанського козацького хору та Хору ім. Г.Верьовки, різноманітні військові марші та співи бандуристів. Зазвичай після цього й самі затягали стародавні козацькі пісні,

які часто супроводжував акордеон чи гітара (на них майстерно грав Дмитро). В такі хвилини здавалось, що пісня наче переносить наші душі в коло пращурів, які у схожий спосіб коротали час біля похідного вогнища, або на закинутому серед степів козацькому хуторі. Відчуття духовного зв'язку «між мертвими, живими і ненародженими» (як влучно підмітив великий Кобзар) залишило неповторне враження у нашій пам'яті, ставши опорою духовного світу для багатьох моїх товаришів.

Співали зі щирим піднесенням не лише тужливі балади та стройові пісні, але й жартівливі пісеньки. Найчастіше виконувались: «Ой на горі та женці жнуть», «Розпрягайте хлопці коней» (кубанський та наддніпрянський варіанти), «Їхав козак за Дунай», «Їхав козак на війноньку», «За світ встали козаченьки», «Как на дальній бєрєг», «Чорний ворон», «А мій милий вареничків хоче», «Якби мені сивий кінь» та «Ой на горі сніжок трусе».

Співання пісень супроводжувалось і міркуваннями з приводу як козацької минувшини, так і тогочасного життя, засвідчивши романтично-патріотичну налаштованість нашого середовища. Такі зустрічі (спочатку земляцтва, а згодом «Куреня») тривали з 1985 р. до 1993 р.

Хотілося б з тих часів згадати й нашу участь в обов'язкових студентських відробках (цілий місяць) у колгоспах восени кожного року (з I до IV курсу). Члени козацького земляцтва під час цих «додаткових канікул» також виявляли свою своєрідність, зламавши усталену рутинність «колгоспного» життя студентської громади.

Так, у вересні 1986 р. під час перебування в одному з радгоспів Донеччини нами було організовано театралізовану виставу «Козацьке весілля». Мені випало грати «старшого боярина» (окрім обіймання посади земляцького «осавула» та вміння говорити і діяти, допомогла й «уніформа» для відробок у полях: офіцерські чоботи; шиті за старим взірцем штани; зелена гімнастерка та стилізована під папаху шапка), а за «молодого» був Дмитро (майстер співу і гри на гітарі; ще й за козацьким рецептом умудрився з яблуневого соку й житнього хліба виготовити «бормотуху»).

Вистава поступово переросла у дружнє змагання (у переспівках, «викраданнях», боротьбі тощо) між членами земляцтва (являли водночас гурт «бояр») та іншими хлопцями (грали «викрадачів-розбійників»). Вирішальне значення у дружньому протистоянні відіграв наш обхідний «маневр» (я, Дмитро та кілька «бояр» залізли через балкони на верхній поверх), що призвів до захоплення зненацька «противників» («полонили» їх «отамана» й «звільнили» наших «родичів») і повної перемоги.

Тоді ж стався й кумедний випадок, коли під час апогею дійства (наш «прорив» спричинив сцену масової боротьби, за якою спостерігали дівчата із притаманним їм емоційним піднесенням: крики, гучний сміх та оплески) до гуртожитку заскочив місцевий дільничний у супроводі доцента В.А.Косікова (керівник відробок), які з острахом сподівались потрапити на бійку «городських» із «місцевими», а потім самі дивувались студентській винахідливості й «тверезому» гумору (мій одяг й розпалений переможний вигляд дав підстави перевірити на предмет алкогольного сп’яніння – «дихнути», але результат виявився несподіваним – абсолютна тверезість). Згадані дії захопили більшість студентства (із понад 100 чоловік) й сприяли визнанню відповідним загалом авторитетності й дієздатності земляцтва.

Дуже яскравий відбиток у пам’яті залишила й І самостійна експедиція-похід членів земляцтва у червні 1987 р. Досвід попередніх короткочасних подорожей на Кубань і Дон взимку

1986 р. та прагнення пройтись шляхами запорожців і махновців підштовхнули мене до реалізації давньої мрії – організувати кінний похід по Донеччині, Дніпропетровщині й Запоріжжю. Планувалось отримати відповідні документів від керівництва історичного факультету й за власні кошти винайняти у колгоспі для здійснення експерименту (повторення маршрутів переселення за допомогою гужового транспорту на землях Сходу України впродовж XVII-XIX ст.) 1 возу при 2 тяглових і 1 верховому конях.

Організація такої експедиції (за ініціативою й на кошти самих студентів) не мала аналогів на історичному факультеті університету, засвідчивши дієздатність козацького земляцтва. Такий крок підкреслив й бажання на власному досвіді пережити щось подібне до козацьких військових походів.

До участі в поході-експедиції готувалось 5 чоловік, але через родинні обставини й заклик на військову службу взяли участь у ньому лише 3: Я, Дмитро Білий та Андрій Корнєв. В офіційних документах за підписом декану історичного факультету В.Ф.Бурносова та голови СНТ (студентське наукове товариство) А. Савенка, який теж брав участь у роботі земляцтва, старшим експедиційної партії було призначено мене.

Згадана експедиція тривала з 2 до 12 червня 1987 р. За цей час учасники експедиції відвідали кілька сіл та містечок Велико-Новоселківського району Донецької, Покровського району Дніпропетровської та Гуляй-Пільського району Запорізької областей.

Наш похід відразу було ускладнено через відмову керівництва одного з колгоспів видати коней разом із возом під приводом «ящеру» (насправді вирішили не давати недосвідченим юнакам коней). Попри таку невдачу ми не відступили й здійснили похід пішки та на «перекладних».

Пригадується піший перехід під селом Олексіївка (лише під кінець шляху потрапили на попутку), під час якого цілий день йшли під дощем та буревієм, які немов би навмисно випробували завзяття молодих козаків. Ми вперто долали труднощі й шли визначеним маршрутом, чим наче здобули «перепустку» від самої природи, яка весь подальший похід була прихильною до нас.

Під час мандрів не лише відвідували окремі населені пункти, але й зупинялись на кілька днів у селах Велико-Новоселківського району Донецької області, с Велико-Михайлівка Покровського району Дніпропетровської області та у м.Гуляй-Поле Запорізької області, де проводили збір етнографічного матеріалу та записи фольклору й оповідань з історії краю. Я під час походу вів щоденник (вів його переважно українською мовою, що сталось якось само по собі), в якому фіксував усі події та враження.

Перечитуючи той щоденник, і сьогодні дивуюсь відвертості людей з якими довелось зустрітись на нашому шляху. Щирість і відкритість здивували нас – міських мешканців, проте, особливе враження справило не «книжне», а людське сприйняття минулого. Ми тільки-но поскладали іспити з історії КПРС та історії України (на підставі підручників, просякнутих комуністичною ідеологією), а тут зустріли простих хліборобів, які інакше оцінювали події Громадянської війни та пам’ятали про страшний Голод 1932-1933 рр. (який лише нещодавно визнано Голодомором і прирівняно до Геноциду, а тоді його в підручниках «не було»).

Пригадується зустріч в с.Олексіївка на подвір’ї діда Кості ***(цей епізод зображено на фотографії)***. За столом потихеньку зав’язалась розмова про минуле, чому посприяв наш спеціальний «резерв» (горілка, за яку відповідав Дмитро - він же й вживав її з

нашого боку). Старий дід (як і більшість тих селян, з якими довелось зустрічатись) був прихильником «махновців», про що відверто розповів, хильнувши чарчину «Пшеничної». Така оцінка здивувала нас, і я спробував заперечити цьому на підставі знань з «книжкової» історії (був відмінником), зазначивши, що трудове селянство виступало проти Батька Махна. Обурена реакція діда остаточно шокувала нас, а його слова назавжди врізались у пам'ять: «Вадим, якби ти не був моїм родичем (ми були родичами по материнській лінії), то я б Вас вигнав геть з двору. Ви, коли не знаєте, як воно тут було, то краще помовчіть!». Дякувати Богу, нам вдалося помиритися й почути багато нового про радянську владу та «махновців» (яких дід щиро вважав захисниками хліборобів). Розповіді селян відкрили нам правдиву історію українського села, яка суперечила комуністичним догматам.

Цей випадок (разом із схожими) став для мене певним вододілом у ставленні до історії України (яскравіше пригадались і почуті в дитячі та юнацькі роки розповіді про важку долю давнього роду Задунайських та поневіряння родини Пащенків у 20-30 рр. XX ст.). По-суті, почалось переосмислення вітчизняної історії через призму як родинних, так і народних (тоді на основі селянської й козацької верств) пріоритетів, які суттєво відрізнялись, а часто й суперечили офіційним трактовкам радянської історичної науки.

Багато було й інших цікавих зустрічей й пригод під час мандрування. Взяти хоча б наш «арешт» дільничним міліціонером Пастушенком, який прийняв 3 молодих городян, що ходили Олексіївкою від однієї хати до іншої (розпитували про місцеву старовину й домовлялись про запис пісень тощо), за агентів «наркомафії» (вже тоді збирання макової й конопляної сировини для вироблення наркотичних речовин було справжньою проблемою суспільства). Відсутність документів (залишили разом із речами в одній з хат, де отаборились) і похідна карта з наче навмисно позначеними різним кольором населеними пунктами (маршрут походу складався тривалий час, що призвело до використання різних ручок) підсилили підозри дільничного, який вирішив нас затримати «до з'ясування усіх обставин».

Від ночівлі в буцегарні (була неділя й не можливо було зв'язатись з деканатом історичного факультету для підтвердження нашого статусу) нас «врятували» самі селяни, які швидко повідомили господарів хати, де залишились наші речі, принесли необхідні папери й підтвердили, що ми шукали на «дурман», а українську старовину. Слід віддати належне й міліціонеру, який вибачився за помилку й сам дещо розповів з місцевих старожитностей.

Залишилось у пам'яті й відвідування «Дубу смерті» у Дібрівському лісі поблизу села Дібровка на Дніпропетровщині (тут за переказами місцевих старожилів махновці вішали своїх ворогів). Після тривалого мандрування лісовими хащами з місцевим «слідопитом» ми нарешті дістались до невеличкої галявини й наче за наказом завмерли. Перед очами постала дивна картина. Похмурий старезний дуб, притискаючи своїм виглядом й своєрідною красою до землі навколишні дерева й кущі, немов би погрожував некликаним гостям. Уява малювала трагедію людських життів як тих, кого карали, так і тих, хто карав.

Після невимушеної паузи, що тривала пару хвилин, ми відчули певне полегшення (можливо старий страж, що пам'ятав не лише махновців, а й запорожців, сприйняв наш козацький дух). Детально оглянувши місцевість і сам дуб, зробили фотознімки й навіть зняли коротенький аматорський фільм (на превеликий жаль загублений Д.Білим).

Члени експедиції при «Дубі Смерті» (9 червня 1987 р.)

Наголошу, що саме дякуючи знанням, почерпнутим від багатьох свідків тих часів, я вже «дивився» на махновців іншими очима, відчувши в цьому народному русі певну правдивість і відчай (більш комплексне розуміння складних перипетій тих трагічних років прийшло пізніше).

До речі, саме в Дібрівському лісі Нестора Івановича Махна й назвали бійці-повстанці «Батьком», що було відлунням давніх козацьких традицій. Щодо самого повстанського руху, то він, по суті, виявився своєрідною відповіддю українського селянства степової зони на складні виклики революційної доби, засвідчивши як героїзм у боротьбі за власне розуміння «справедливості», так і певну політичну незрілість цієї верстви. Цим врешті-решт і скористались більшовики, розгромивши український повстанський рух та поневоливши селянство.

Відзначу, що під час перебування на Дніпропетровщині (у порівнянні з Донеччиною), ще більшим було враження від людської щирості й відвертості. Тут була й дивна зустріч з вчителем історії з села Велико-Михайлівка Олексієм Лапком (зібрав власну колекцію старожитностей від часів неоліту й до Другої світової війни), місцеві бабусі не лише пригощали пиріжками, але завзято виспівували козацьких пісень (навіть заспівали одну махновську про бій під Дібрівським лісом), була й юнацька закоханість у місцеву «махновку» Наталку.

Правим був один з керівників колгоспу на Донеччині (Микола Федосійович), коли казав нам: «Вам, хлопці, треба дістатися на Дніпропетровщину. У нас люди добрі, а там ще кращі». Саме тому, після збору історичного матеріалу й короткого спортивного тренінгу так приємно було послухати ввечері пісні, що лунали з кількох країв великого села чи вийти над річку й, давши волю уяві та мріям, відчути духовне піднесення та приємний спокій душі.

Дійсно, похід-експедиція нашого земляцтва не лише сприяв вирішенню конкретних науково-історичних завдань (зібрано фольклорний матеріал козацького спрямування; записано спогади місцевих старожилів; зібрано й передано до етнографічного музею історичного факультету предмети народного побуту кінця XIX ст.), але й вияву дієздатності нашого товариства та особистому духовному зростанню його

активістів, які почерпнули наснагу з народної криниці для свого подальшого «козакування».

Особисто для мене цей похід був останньою козацькою акцією перед службою в лавах Радянської армії (всіх студентів закликали на строкову військову службу), в якій упродовж 2 років (липень 1987 р. – квітень 1989 р.) пройшов тернистий шлях від рядового – до сержанта (віддавав перевагу не кухні, а військовому вишколу). Успішність військової служби (проходив її в бригаді, а потім в полку ППО) багато в чому залежала й від досвіду перебування в козацькому земляцтві та знань з військової історії (під час перебування у школі сержантів на посаді інструктора неодноразово перемагав зі своїм підрозділом, використовуючи козацьку військову тактику, загони умовного противника на чолі з кадровими офіцерами).

Поряд із цим, пригадуються й деякі несподіванки армійського життя. Так, за моєї ініціативи наш взвод вивчив стройові українські кубанські пісні «Ой на горі сніжок трусе» та «Розпрягайте хлопці коней» замість «Россія, бєрєзкі-тополя» й здивував під час одного з недільних маршів підрозділів полку його керівництво.

Поряд із цим, я завжди намагався ознайомити своїх товаришів по службі з козацьким минулим. Все це спричинило зацікавлення моєю особою й головного «особіста» полку (у ранзі майора), який під час розмови в його кабінеті несподівано запитав про причини моєї надмірної цікавості Запорізьким козацтвом. На що я влучно відповів, що цікавлюсь Задунайським козацтвом, бо сам є Задунайським, до того ж історія Задунайської Січі, на відміну від Запорозької, досі повністю не вивчена. Така відповідь спантеличила «особіста» (про Задунайську Січ знали лише фахівці-історики) й Він мене більше не чіпав, а я став обачнішим.

Попри те, що йшла доба «горбачовської перебудови» у Збройних Силах СРСР зберігались пріоритети попередніх часів, а тому навіть спроби поширити українську козацьку пісню серед військовослужбовців викликали занепокоєння спецслужб.

Заради історичної справедливості слід віддати належне й тодішнім офіцерам, серед яких вистачало тих, які вирізнялись як офіцерською виправкою й високим професіоналізмом, так і

людяністю. З приємністю згадуються й товариші по службі, як з України (їх було найбільше), так і з інших республік колишнього СРСР (Литовської, Російської, Грузинської, Вірменської, Казахської та Киргизької).

Останній рік служби співпав з реабілітаційними процесами, про що вперше було зазначено в головній інформаційній програмі тих часів – «Врємя». Інформація про реабілітацію «ворогів народу» (Зінов'єва, Бухаріна, Шляпникова та інших) за фактом відсутності складу злочину справила на мене величезний вплив. Пам'ятаю, як будучи «Черговим сержантом» продовжував дивитись програму «Врємя» після 21.30 (за порядком денним всі бійці в цей час виходили на вечірню стройову «прогулянку» і лише чергові могли додивитись програму) й був шокований згаданою інформацією.

В цей момент мене охопило відчуття остаточної зневіри в усьому, що ми вивчали з новітньої історії в університетські часи. Було соромно згадувати свої виступи на семінарах з історії КПРС, коли разом з іншими щиро повторював «звинувачення» проти тих, кого несправедливо знищила радянська система, й про що лише тепер довідався. Відразу згадалась і народна оцінка Махновщини, Голодомору, колективізації, дореволюційного козацького буття й багато чого іншого, про що довідався напередодні військової служби (це вже позбавило мене частини радянських стереотипів перед військом, але деякі все ще залишались). Тепер радянські стереотипи історії й відповідні цінності зазнали остаточної руйнації. Саме тоді я дав собі зарок – вивчити наново всю новітню історію України й надалі в суперечливих питаннях минулого покладатись на джерела й логіку історичного розвитку, а не на офіціозні підручники. Мабуть, саме тоді в мені відродився потяг до історичної науки, притлумлений військовою службою.

Демобілізація (27 квітня 1989 р.) співпала з розгортанням масового опозиційного руху, що охопив і Україну. Пригадується, як у травні 1989 р. разом із Дмитром подались ми на відзначення річниці з перепоховання Тараса Шевченка на Чернечій горі (низка заходів відбувалась у Києві та Каневі як за державним сценарієм, так і за ініціативи української опозиції). Про незвичну атмосферу тих часів свідчив такий випадок. У Києві ми отаборились у Григорія Григоровича Донця (походив зі

слобідських козаків й радо зустрів представників козацького земляцтва), який мешкав поблизу головного корпусу Київського університету. Тільки-но поклали речі, як господар, дивлячись у вікно, весело вигукнув: «Ти диви, знову міліція понаїхала, мабуть у Шевченка мітингують. Ходімте швиденько, подивимось!». Такий заклик нас спантеличив (думалося, нащо шукати неприємностей з міліцією), але відмовити господареві не могли. За кілька хвилин ми вже були поблизу пам'ятника Т.Г.Шевченку (навпроти Червоного корпусу університету), опинившись у юрбі зацікавлених киян, які весело очікували на початок мітингу, тоді як ми недовірливо озирались навкруги.

Несподівано зі сторони університету з'явилась невеличка колона людей, одягнутих у вишиванки (це були представники Української Гельсінської Спілки), над головами яких майорів Жовто-Блакитний прапор….

Це була перша в моєму житті зустріч з українським національним прапором, про який нам зі шкільної парти втовкмачували лише страхіття й облуду. Попри це, попередні випадки з похідного та армійського життя дали підстави розпочати переосмислення історичного минулого, а, отже, й змінити ставлення до нашої символіки. До речі, цей прапор тоді вперше замайорів і в центрі Києва.

Представники згаданої спілки почали роздавати усім присутнім саморобні невеличкі жовто-блакитні значки (отримали й ми). В цей час неподалік почувся гавкіт собак (досвідченим військовим оком я вже давно примітив кілька невеличких груп цивільних з військовими зачісками та виправкою відмінною від цивільної інтелігенції, про що повідомив Дмитра) й ми розгублено присіли на лавках поблизу юрби. Уява почала малювати ймовірну картину розгону та арештів учасників мітингу, що суперечило нашим планам. На диво все пройшло без ексцесів (собак вигулювали господарі, а спецслужби лише спостерігали), а наступного ранку ми відбули до Канева.

Відзначення річниці перепоховання Кобзаря вразило щирістю й патріотичним піднесенням людей, які за власною ініціативою прибули з усіх усюд на Чернечу гору (не лише з України, але й з Австралії, Америки та багатьох країн Європи). Пригадується, як обабіч дороги з Канівського вокзалу до

Чернечої гори майже у кожного подвір’я стояло відерце з криничною водою та рушник (часто поряд у мисках лежали ягоди, оладки та пиріжки), а поруч стояли чи сиділи привітні господарі, вітаючи та пригощаючи «прочан».

Одне з канівських обійсть по дорозі до Чернечої гори.

Ми йшли разом з невеликим гуртом киян, серед яких були й члени козацького товариства «Київська Просвіта» (отаман цього товариства – Олекса Починок в 1990 р. став Головним Отаманом «Українського Козацтва») та українець з Австралії.

На самій горі й неподалік від неї нуртувало море люду, то там, то там чулись співи козацьких (найчастіше «Ой на горі та женці жнуть» і «Розпрягайте хлопці коней») та стрілецьких пісень («Ой у лузі червона калина» та «Повіяв вітер степовий») і обов’язкового «Заповіту» та «Думи мої» Тараса Шевченка. В оточенні слухачів грали старі бандуристи й лірники (серед них і Віктор Мішалов з Австралії), які немов би відновлювали своєю грою втрачені зв’язки між поколіннями українців. Все це наповнювало нас піднесенням і вірою в Україну та Козацтво!

Спів лірника на Чернечій горі

До речі, до вшанування пам'яті Тараса Шевченка тоді активно долучився й Кубанський козачий хор, який прибув з Краснодару до Києва й своєю творчістю немов би засвідчував, що українська козацька спадщина, оспівана великим Кобзарем, залишається актуальною й у наш час.

За таких обставин попередні міркування про потребу реорганізації «козацького земляцтва» (про це ми листувались з Дмитром Білим ще наприкінці 1988 р.) ставали вкрай доречними. В жовтні 1989 р. після кількох розмов у вузькому колі ми вирішили реформувати залишки земляцтва у більш масову культурно-просвітницьку українську молодіжну організацію козацького спрямування. З цією метою було виготовлено й розвішано відповідні оголошення на кількох факультетах, а також у фойє головного корпусу Донецького державного університету.

Установчі збори нового товариства відбулись 27 жовтня 1989 р. в аудиторії № 37 при кафедрі історії України історичного факультету (місце й час зборів було погоджено з завідувачем кафедри О.І.Прийменком та деканом Бурносовим В.Ф.).

Я прибув на збори рівно о 17 годині й застав на кафедрі Дмитра Білого та Андрія Корнєва, які з хвилюванням очікували на початок дійства. По дорозі на кафедру помітив кількох дівчат і хлопців не з нашого факультету (прогулювались неподалік

аудиторії), й привітавшись з товаришами, звернувся до новоприбулої молоді. Виявилось, що це студенти філологічного й хімічного факультетів, які відгукнулись на наше оголошення. Запросивши їх до аудиторії, ми, для створення більш дружньої атмосфери, вирішили поставити столи в коло (таку ідею подав Дмитро Білий і надалі в товаристві завжди дотримувались такого принципу).

Упродовж якихось 20-30 хвилин невеличка аудиторія була повністю заповнена студентською молоддю й почалось знайомство, під час якого кожен з присутніх по черзі представлявся громаді (подібна практика для новоприбулих зберігалась й надалі, доповнившись запитаннями щодо особистих зацікавлень та пропозицій стосовно роботи в товаристві, ставши своєрідним «курінним звичаєм»).

На перших зборах окрім згаданих членів козацького земляцтва були присутні студенти різних факультетів (близько 20-25 чоловік): історичного (А.Савенко, Г.Коржов, А.Хочунський); філологічного (Л.Пришляк, І.Галієва, Н.Шпак, Г.Білозор, В.Брик) та багато інших (прізвищ, на жаль, не пригадую). До речі, поповнення складу товариства було дуже активним і надалі, коли пішов розголос про наше молодіжне утворення.

Активну участь у роботі «Куреня», окрім згаданих товаришів й товаришок, взяли: філологи Ірина й Оксана Матвієвські, Ганна Давидова, Юлія Шейкова, Оксана Сушко, Ольга Матвієнко та Маргарита Шаміс; історики Владлен Михненко, Роман Артюх, Сашко Аленовський та Сергій Коцюба; економісти Юрій Білинський і Катерина Токарєва; правники Андрій Сенів і Михайло Чабан (до речі, старші брати Михайла – Тарас (медик) і Василь (автомобіліст) так само активно залучились до нашого товариства, сформувавши своєрідний родинний осередок Чабанів); фінансист Борис Бадрак; гірничі інженери Едуард Покров та Олександр Лисенко; хіміки Анатолій Луцюк та Дмитро Перепічка; математик Ірина Біляєва, будівничий Ігор Деркач; вчительки з І української школи (ДСГШ № 65) Віолета Дегтярьова та Ольга Сандулєєва.

В цілому, за часів піднесення товариства в його роботі у той чи інший спосіб брали участь більше 100 осіб, що представляли, головним чином, студентську й учнівську молодь Донеччини

(Донецьк, Макіївка, Харцизьк, Маріуполь). Помітну роль відіграли й представники інших регіонів України (як центральних, так і західних), будучи студентами місцевих вузів. Підтримали роботу товариства й викладачі історичного факультету: Р.Д.Лях, О.І.Задніпровський, В.О. Пірко, І.І.Колодяжний, А.М.Михненко та інші

Виникнення історико-етнографічного товариства «Курінь», стало важливою подією в національно культурному та козацько-просвітницькому відродженні на Донеччині, ставши виявом відповідних прагнень, що буяли серед небайдужої молоді. До речі, згадане товариство було першим відповідним утворенням на Донеччині, та одним із перших в Україні.

Стосовно перших зборів хотів би згадати й про прийняття без зауважень основної мети новоствореного товариства – за допомогою дружнього спілкування ознайомитись з українськими народними та козацькими традиціями і звичаями, та проводити відповідну культурно-просвітницьку діяльність серед молоді Донеччини. Громада прийняла й мою пропозицію щодо назви організації – вирішили назвати наш осередок історико-етнографічним товариством «Курінь».

На перших зборах товариства головував Дмитро Білий (на той час був серед нас єдиним викладачем університету й одним із лідерів попереднього козацького земляцтва), ставши відповідно й І головою «Куреня» (спочатку йшлося про почергове головування на зборах товариства, але потім вирішили залишити такі повноваження за Д.Білим, який «отаманував» до осені 1990 р.). До речі, в «Курені» поступово було утворено 3 секції: спортивно-козацьку (очолив я); фольклорно-етнографічну (керувала нею Ірина Матвієвська) та науково-історичну (головою був Дмитро Білий).

Перше спілкування курінної громади відбувалось у щирий та дружній спосіб, затягнувшись до 20 години (о цій годині припинялась робота бібліотеки й усі студенти мусили залишити приміщення університету). Насамкінець цих зборів згуртована громада за звичаєм козацького земляцтва почала співати козацьких пісень, але цього разу до наших голосів додались тонкі й барвисті дівочі. Окрім цього дівчата заспівали й невідомих нам жіночих пісень, і разом із хлопцями-галичанами

постійно знайомили нас під час подальших зустрічей із піснями (у тому числі й баладами Січових Стрільців), що народились на Заході України.

Вийшовши з університету, весь гурт попрямував у бік студентських гуртожитків (проводжали дівчат і хлопців, що там мешкали). По дорозі ми продовжили спілкуватись і співати українські народні пісні, складені у різних регіонах нашої Батьківщини, немов би засвідчуючи єдність українського духу й у такий спосіб закликаючи до відродження й єднання небайдужу донецьку молодь.

«Курінь» завдяки залученню значної кількості студентської молоді розгорнув широку культурно-просвітницьку роботу, в якій провідне місце займало й козацьке відродження. Поряд із щотижневими зборами, які проходили у дружній (іноді бурлескній) атмосфері, набуваючи вигляду своєрідних вечорниць (завдяки дівчатам з фольклорно-етнографічної секції, де окрім споживання вареників і пиріжків ми гуртом вивчали нові пісні та народні танці), чи диспутів з актуальних проблем історії та культури України (Українське Козацтво; Революція 1917-1920 рр. в Україні; Головний Отаман Симон Петлюра; Українські Січові Стрільці; Українська пісенна спадщина; Українська духовність тощо), відбувались й козацькі спортивно-вишкільні заняття.

Відповідні дії були логічним продовженням досвіду козацького земляцтва й засвідчували, що члени козацької секції «Куреня» намагаються не лише називатись «козаками», але й вивчати козацькі традиції й опановувати певні навички бойового мистецтва та козацького стройового вишколу.

Дякуючи допомозі гірника О.Лисенка вдалося отримати дозвіл на безкоштовне використання спортивної зали одного з вугільних підприємств, де проводився як козацький вишкіл, так і заняття зі звичайної фізкультури. Пригадується, як громада «курінчан» вперше прийшла до згаданого спортзалу: спочатку всі ніяково переминались, але згодом хлопці почали показувати присутнім дівчатам свою хвацькість (Дмитро у саморобному китайському костюмі хизувався формами УШУ; Ігор Деркач час від часу намагався «поспарингуватися» з Дмитром, покладаючись на важкі удари кінцівками; Юрко Білинський завзято качався; я ж зайнявся козацьким вишколом кількох

молодих хлопців-ліцеїстів), що спонукало й дівчат наполегливо вправлятись у гімнастичних вправах (особливе завзяття виявляла Ірина Матвієвська, яка носилася по залу як вітер, встигаючи окрім гімнастики повчитися у Дмитра й Деркача східним «примудростям» та дещо повторити й за моїми учнями). Згадані заняття не лише згуртували активістів «Куреня», але й засвідчили, що у здоровому тілі – дійсно здоровий дух.

Все це стало у пригоді під час здійснення фольклорно-етнографічних експедицій, просвітницько-туристичних та спортивно-козацьких таборів упродовж 1990-1993 рр. Згадані експедиції проводились перш за все до с.Прилісного (під м. Слов'янськ Донецької області), в якому діє музей народного побуту на чолі з О.І.Шевченком. До речі, контакти з цим музеєм були налагоджені ще в 1988 р. представниками козацького земляцтва. Під час перебування у згаданому селі «курінчани» не лише збирали народний фольклор, допомагали в оновленні та ремонті експозиції, здійснювали реконструкцію народних гулянь під час святкування «Івана-Купала», але й весело відпочивали та пропагували українські звичаї й здоровий спосіб життя.

Учасники І фольклорно-етнографічної експедиції товариства «Курінь» до с.Прилісного (липень 1990 р.)

Варто зазначити, що експедиції історико-етнографічного товариства «Курінь» до села Прилісного здійснювались в 1990-1991 рр. за підтримки Донецької обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії й культури на чолі з Н.Шабельник.

Окремо розповім про фізичний вишкіл наших хлопців під час згаданих експедицій. Пригадується, як кожного ранку (дехто й перед обідом та вечерею) хлопці з козацької секції («Донецького куреня») тренувались, дивуючи селян специфікою спортивних вправ. У ті часи сільська молодь у вільний час здебільшого ганяла футбольного м'яча, а дехто ще й качав м'язи на турніку. Ми ж, займались зовсім іншими фізичними вправами.

Стоянка «Куреня»на краю с.Прилісного під час II фольклорно-етнографічної експедиції (липень 1991 р.)

Вранці, одним з перших вилазив з намету Ігор Деркач, який після нетривалої гімнастики починав методично бити ногами по товстелезним стовбурам тополь, чим сприяв швидкому пробудженню решти товариства. За якихось 20 хвилин всі хлопці залучались до своєрідного тренінгу, займаючись самотужки фізичним самовдосконаленням на більшій чи меншій відстані від наметів.

Серед козацької громади пошаною до водного гартування вирізнявся Роман Артюх, який статечно обливався крижаною водою з колодязя (по системі Іванова), викликаючи неповторний жах (спочатку й зойки) серед дівчат, які боязко тулились до свого намету. Після згаданої щоденної водної процедури дівчата неодноразово поривались повторити «подвиг» козака-Романа, але до справи так і не дійшло.

Загальну увагу привертав і «вихід» на тренінг Дмитра Білого, який спеціально вдягався у згаданий раніше «ушуїстський» костюм. Зрозуміло, що в такому «облачєнії» він практикував різноманітні комплекси УШУ, супроводжуючи все це відповідними вигуками. Дивитись на це театралізоване дійство сходились і мешканці домів, що стояли неподалік від нашого табору. Треба віддати належне Дмитрові, він зумів викликати повагу не лише у місцевих мешканців, але й у дівчат з фольклорно-етнографічної секції, які прощали йому надмірне споживання харчів (особливо коров'ячого молока, яке випивалось ним у необмежених розмірах завдяки натренованим можливостям шлунку до значного розтягування) за «стоічєській образ козака-сенсея».

Щодо мене, то я завжди віддавав перевагу заняттям десь на галявині лісу, подалі від сторонніх глядачів, бо любив заглибитись у власну систему фізичного й духовного вдосконалення.

Окрім експедицій «Курінь» організував у липні 1992 р. власний туристично-просвітницький табір та залучився до міжнародного відпочинково-вишкільного табору Спілки Української Молоді в Карпатах у середині серпня 1992 р. Згадані заходи завершили період найбільшої активності та своєрідного піднесення історико-етнографічного товариства «Курінь».

Специфіка табору в липні 1992 р. полягала в тому, що ми вперше виїхали у досить дику місцевість, розташувавшись на відстані кількох кілометрів від с.Покрівка (під м.Іловайськ). За таких обставин приходилось забезпечувати охорону табору як вдень, так і вночі, що надало нашому відпочинку й ознак військово-козацького життя. До речі, такі обставини не лише сприяли більшій увазі фізичному вишколу членів козацької

секції, але спонукали й дівчат з фольклорно-етнографічної секції до подібної підготовки.

Можливо під впливом згаданих обставин, саме тоді нашому товариству прийшла думка зробити аматорський фільм на козацьку тематику в жартівливому контексті. Після короткої підготовки ми розіграли кілька веселих сцен з козацької минувшини, що супроводжувались не лише використанням барвистих одностроїв, але й елементами бойового мистецтва. До речі, за режисуру відповідали ми з Дмитром, до того ж він був й головним «оператором» (на жаль, він же й загубив безцінну плівку з нашим «шедевром» наприкінці 90-х рр. ХХ ст.).

В основі сюжету була жартівливо-фантастична оповідь про зникнення козацької застави (в робочому варіанті йшлося про Січ). Спочатку мало відбутись «заманювання» «чарівницями» (їх грали дівчата з фольклорно-етнографічної секції) зголоднілого козака у пастку завдяки звичайному салу з хлібом. Для нас (через тиждень таборування) це було дійсно актуальним, а тому Дмитро із радістю визвався на роль «заманюваного», розраховуючи на смачний «перекус». Побачивши дійство, інші хлопці теж почали проситись на роль «заманюваного», але поки все узгоджували, з'ясувалось, що Білий миттєво з'їв весь «дорогоцінний реквізит» (спеціально виділений з дефіцитного запасу).

Щодо подальшого розгортання сюжету, то полонений Дмитро завдяки «чаклуванню на вогні» перетворився у «харцизяку», який поодинці мав захопити в полон всю залогу «козацької застави». Під час згаданих дій напрочуд правдиво відіграв роль одного з козаків Юрко Білинський, продемонструвавши гарні м'язи оголеного торсу та важку палицю у вигляді богатирської «булави Котигорошка» (пів дня вишукував відповідну деревину у навколишньому лісі), але цього виявилось замало, щоб подолати «харцизяку», який використав прийоми УШУ (завдяки чарам Дмитро й змінив козацьке вбрання на китайський одяг, з яким тоді не розставався). Сцена бою виявилась веселою й динамічною: вимахування дубовою булавою не захистило Юрка від удару «богомола».

Щоб дотриматись сценарію, але й засвідчити боєздатність козацтва, в кінці мав відбутись «двобій» з отаманом. У передостанньому поєдинку Дмитро (подолав на той момент вже

зо 5 козаків) зустрівся з моїм родичем Владом Михненком, якого я дещо навчив козацьким вмінням. Попри завзяте вимахування кулаками молодого козака, «харцизяка» картинно збив з ніг Михненка й на захист застави вийшов мій персонаж.

У цей момент психологічна напруга сюжетної лінії досягла апогею. На мить здалося, що нарешті козацька сила подолала «вражину» (Дмитро театрально полетів у бур'яни після одного з вдалих ударів козацького отамана), але тут на допомогу «харцизяці» кинулись усі переможені ним у попередніх двобоях козаки (їх було за сюжетом так само зачаровано «воріженьками») разом із «чарівницями». Останнім захисникам козацької застави прийшлось мерщій накивати п'ятами у дикі лісові хащі.

В останній сцені нашого фільму йшлося про те, як ми з Михненком після поневірянь вертаємось на козацьку заставу, що вже втратила дух Запоріжжя, перетворившись у звичайну козацьку станицю, де вільно співає дівоцтво…

Пощастило нам взяти участь і в міжнародному таборі Спілки Української Молоді, куди нас запросило донецьке керівництво цього об'єднання. Сталося це завдяки тому, що історико-етнографічне товариство «Курінь» на 1992 р. залишалось найбільшим й найактивнішим молодіжним утворенням на Донеччині, натомість інші молодіжні організації були нечисельними й не могли виставити поважне представництво. Саме тому, ми й були запрошені до згаданого табору, хоча й не належали до СУМу (можливо, донецькі керівники сподівались і на наше подальше залучення до своїх структур після ознайомлення із «сумівським» середовищем).

До табору подались 8 «курінчан» та 2 «сумівця» (у тому числі й місцевий провідник СУМу Сашко), бо для Донеччини виділялась квота у 10 місць. Сама подорож розпочалась з прикрого інциденту: через помилку диспетчера, я і Дмитро Білий запізнилися на поїзд до Києва (було оголошення про запізнення поїзда Маріуполь-Київ на годину, натомість він запізнився лише на 30 хвилин), а вся наша громада разом із нашими речами від'їхала. Тож нам дивом пощастило потрапити на поїзд Донецьк-Київ і наздогнати товариство в столиці нашої Батьківщини. Тут ми пробули добу, чекаючи поки зберуться делегації СУМу з інших областей.

Дякувати Богу та козацьким зв'язкам нам не прийшлося нудьгувати. Зізвонившись з козаками Київщини, ми швидко подалися до Голосіївського лісу та добре розважились з місцевим козацьким товариством. Верховодив у цьому молодіжно-козацькому гурті Вадим Шевчук (познайомились ми з ним ще влітку 1990 р. – під час утворення «Українського Козацтва»), який і запросив нас на розвагу, щиро вітаючи донецьких гостей. За його ініціативи ми залучились до одного з козацьких свят, яке відбувалось серед лісових хащів у лісничому обійсті. До речі, поки ми діставались разом із місцевим козацьким гуртом до місця свята, дика природа та розповіді Вадима Шевчука про лісову чортівню добряче налякали наших дівчат, які вперше і в останнє за всю подорож мовчали й міцно тримались одна за одну, лякливо поглядаючи обабіч стежини. Лише згодом, коли ми їм пояснили, що в оповіданнях більше вигадок ніж правди – вони почали ледь посміхатися. Загалом лісові пригоди виявились веселими й цікавими, допомігши скоротати час.

Перебування в «сумівському» таборі запам'яталось кількома подіями. Так, присутні тут представники української діаспори, вирізняючись відкритістю та доброзичливістю, вимагали від кожного зведеного загону дотримуватись певного ладу (зокрема під час урочистих зборів крокувати й виконувати стройові прийоми, які пропонувалось повторювати за канадськими й американськими українцями, що мали досвід відповідного армійського вишколу). Хлопці ж з нашого загону побились об заклад, що й самі впораються з маршируванням.

Після кількох невдалих спроб представників Київщини за справу взявся я (мав досвід інструктора стройової підготовки у школі сержантів під час служби в армії). На третій день наш загін під моєю командою хвацько пройшов стройовим кроком, ще й заспівав кубанську козацьку пісню «Ой на горі сніжок трусе!». Колишні американські й канадські сержанти були спантеличені й визнали нашу дієздатність, а дівчата (у тому числі й з діаспори) не приховували свого захоплення від нашого козацького маршу.

Окремо хочу відзначити неповторне враження від чистоти та своєрідної прозорості карпатських долин і лесів, які нагадували альпійські краєвиди (добре відомі з телепередачі

«Клуб мандрівників»). Остаточно приголомшила мене можливість напитись води зі звичайного струмочка, що змійкою стікав з верхівки Говерли. Саме так поводились місцеві «сумівці» та досвідчені учасники табору. За їх прикладом чистої води скуштував і я. Враження було неповторним як від смаку води, так і від самого факту пиття зі звичайного струмочка (наче потрапив у давні часи, коли наші предки пили живу воду з річок і струмків).

Незабутніми були й відвідування старовинних карпатських замків, всесвітньовідомої Яремчі, гори Маківки, с. Старий Угринів, м. Івано-Франківська тощо. Все це супроводжувалось спілкуванням як з доброзичливими гуцулами (під час однієї з прогулянок господар хутору після знайомства не лише нагодував донецьку делегацію, але й дав «на доріжку» бутиль молока із запашним домашнім хлібом), так і представниками української діаспори, які відкривали для нас цікаві сторінки з життя українців за кордоном.

Дійсно, за часів існування історико-етнографічного товариства «Курінь» ми пережили своєрідне духовне піднесення, плекаючи та реалізуючи свої мрії про українське відродження у колі щирих товаришів. При цьому, кожен з членів товариства за покликом власного серця займався тим чи іншим напрямком українського молодіжного відродження (щодо хлопців, то більшість з них діяла у контексті українського козацького відродження).

Окремо хочу згадати про те, як ми брали участь у створенні «Українського Козацтва». Козацька секція «Куреня», довідавшись про святкування 500-ліття Українського козацтва, вирішила взяти участь у цій акції. Після коротких зборів у похід вирушив загін кількістю 6 чоловік (Я, Дмитро Білий, Андрій Корнєв, Едуард Покров, Владлен Михненко та Ігор Деркач). Вже на самому святкуванні до нас долучився Владислав Усенко.

Святкування 500-ліття Українського козацтва відбулось 2-6 серпня 1990 р. за ініціативи тодішніх опозиційних національно-демократичних об'єднань (Народного Руху та Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка) на території Запорізької та Дніпропетровської областей (м.Запоріжжя, м.Нікополь, с.Капулівка) за участі патріотично

налаштованих представників усіх регіонів України та зарубіжжя.

Хочу наголосити, що на відміну від чисельних делегацій (на місце колишньої Чортомлицької Січі поблизу с.Капулівка прибуло кілька сотень тисяч чоловік, серед яких представники козацьких осередків закономірно губилися), наш загін представляв не групу патріотично налаштованих людей, а найстаріше козацьке товариство в Україні (походило від І козацького земляцтва), що намагалось скористатись з цієї знаменної нагоди для піднесення справи козацького відродження та залучення до цього представників інших козацьких осередків (сподівались на їх присутність тут).

Члени козацької секції «Куреня» (Е.Покров, В.Задунайський, А.Корнєв та В.Михненко) на могилі І.Сірка (4 серпня 1990 р.)

Нашими однодумцями були й кияни, які під проводом Олекси Починка гучно «козакували», вирізняючись не лише гарними історичними одностроями, а й величезним казаном (на 50 літрів) з якого частували усіх охочих братчиків (2-метровий Дмитро Купач з високого пагорба кликав наш «Курінь», що зайняв найвищий та найвіддаленіший пагорб, на обід чи вечерю з

таким завзяттям, що половина кількасот тисячного табору напружено замовкала, а найсміливіші й собі проштовхувались до «гостинних» киян).

Дмитро Білий серед козаків «Козацької Просвіти» з Києва.

Нашому гурту в перший день святкування пощастило зустріти й трьох кубанських козаків зі станиці Староменської (Крикуна, Бирюка та Литвиненка), які за покликом серця приїхали вклонитись землі своїх предків-запорожців. Дружнє спілкування затяглося до глибокої ночі за спільним столом під київський борщ, донецьке сало та кубанську наливку й виявилось не лише у бесідах, а й співанні козацьких пісень та мріях про єднання усіх гілок Українського козацтва.

Залишу поза увагою загальний огляд Свята, яке відбулось під патронатом Народного Руху України та Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка й відіграло помітну роль в українському національному піднесенні, згадавши лише про один маловідомий, проте важливий епізод – І Козацьку Раду старшини. З пропозицією провести окрему Раду Старшин звернувся до всіх учасників святкування Отаман львівського козацького товариства Василь Корчмар.

Потреба гуртування присутніх представників козацьких утворень обговорювалась з багатьма козаками на місці таборування козацької секції «Куреня». Сама ж пропозиція В.Корчмаря засвідчила про відповідні міркування й серед інших козацьких осередків. До речі, оголошення про Козацьку Раду відбулося наприкінці загального мітингу, участь у якому взяли тодішній Голова Верховної Ради УРСР Л.Кравчук та його заступник І.Плющ (цікавим було те, що обидва одягли тоді жовто-блакитні китиці).

Перша Козацька Старшинська Рада відбулась при могилі Івана Сірка 4 серпня 1990 р. Пізно ввечері ми підійшли до заповітного кургану й побачили невеликий гурт чоловіків (серед них частина була одягнута у козацькі строї), які статечно балакали між собою. Після привітання та знайомлення виявилось, що це й були старшини наявних козацьких осередків. Загалом у І Раді козацької старшини взяло участь коло 40 старшин (по 2 від осередку) й після короткого обговорення коло одноголосно вирішило скликати в Києві 15 вересня 1990 р. Всеукраїнську Раду представників козацьких організацій з метою об'єднання й утворення «Українського Козацтва».

Особливо хвилюючим став момент присяги на вірність духу Івана Сірка й усього козацького лицарства. Кожен з присутніх старшин почергово підходив до Василя Корчмаря, який стояв біля погруддя славного Кошового, й, вклонившись могилі, виголошував коротку присягу і цілував стару козацьку шаблю (її привіз львів'янин з музею).

Пам'ятаю, як, очікуючи своєї черги, відчув хвилювання й спочатку вирішив повторити слова присяги когось із попередніх отаманів (щоб не помилитись). Вже підходячи до погруддя Івана Сірка відчув, як внутрішнє піднесення поєдналося зі спокоєм, яким надихало місячне сяйво й мерехтіння зірок. Подумалося, що ці вічні символи величі всесвіту колись світили козацьким пращурам, будучи їх опікунами, (не дарма ж існує приказка «Місяць - то козацьке сонечко), а зараз освячують і нас. У піднесеному спокої я й склав присягу на вірність Україні, Козацтву й Предкам перед їх пам'яттю та присутнім козацьким товариством.

Окремо вважаю за доречне сказати кілька слів про участь «Донецького Куреня» (таку назву отримала козацька секція

«Куреня» з часу укладання І реєстру «Українського Козацтва» 15 вересня 1990 р.) разом з іншими осередками «Українського Козацтва» у святкуванні 200-ліття переселення Чорноморців (таку назву отримали колишні запорожці під час російсько-турецької війни 1787-1791 рр.) на Кубань, яке відбулось у серпні 1992 р. в Краснодарському краї. Головні урочистості проходили в м.Тамань, де висадились перші козаки (тут досі стоїть пам'ятник запорозькому козаку-переселенцю).

Після знищення за наказом імператриці Катеринини ІІ Запорізької Січі 4-5 червня 1775 р., значна частина запорожців подалась за Дунай, де згодом було закладено Задунайську Січ. Щодо тих запорожців, які залишились, то з початком чергової російсько-турецької війни 1787-1791 рр. царат був змушений закликати їх на службу через брак досвідчених воїнів у Причорномор'ї. Новостворене козацьке формування було назване Чорноморським козацьким військом. З огляду на відсутність вільних земель на теренах колишнього Запоріжжя (після зруйнування Січі козацькі землі позахоплювала російська аристократія), відбулось переселення Чорноморців на незаселені землі над р. Кубань (ці землі відійшли до Російської імперії від Туреччини за підсумком перемоги в російсько-турецькій війні 1768-1774 рр. й були не лише пусткою, але й прикордонням) впродовж 1792-1794 рр. За таких обставин й опинились українські козаки на Кубані. Цю подію й збирались відзначати кубанські козаки – нащадки Чорноморського козацького війська.

Зрозумілим було й бажання членів сучасного «Українського Козацтва» відзначити 200-ліття переселення українських козаків на Кубань, підтримавши своїх братів та засвідчивши український зміст одного з найбільших козацьких формувань дореволюційної Росії – Кубанського козацького війська. Серед ініціаторів вшанування згаданої події були й родові кубанські козаки, що перебували у складі «Українського Козацтва».З цією метою було заплановано здійснити кінний похід на Кубань та кілька додаткових акцій.

Основний загін українських козаків (у тому числі й представники нашого товариства) здійснив кінний перехід «Україна-Дон-Кубань», про який дійшли окремі згадки та описи.

Я ж, коротко згадаю про один епізод з моїх і Дмитрових піших мандрів по Кубані за тих часів.

Прибувши завчасно до Краснодарського краю, ми їздили й ходили по родичам та знайомим, що мешкали у кількох старовинних кубанських станицях, збираючи історичні свідчення та інформуючи місцевих козаків про український козацький рух. Після тривалої подорожі по станицям вирушили й до Краснодару, звідки планували дістатись на Тамань для участі в урочистостях.

На залізничному вокзалі столиці козацького краю ми ледве знайшли зайві квитки, з великим трудом продерлись через натовп у козацькому вбранні до свого загального вагону. Передбачивши товчію, я зайняв 3 полицю (у звичайних вагонах сюди клали матраци й подушки) й швидко заснув, заморившись від попередніх мандрувань. Дмитро наслідував мій приклад й зайняв полицю навпроти. Вірність такої диспозиції виявилась пізніше.

Десь під ранок я прокинувся щоб випити води й, протерши очі, буквально «отетерів». Вагон був вщерть заповнений козаками, більшість з яких мала пагони молодших офіцерів. Не лише на нижніх, але й 2-х полицях примостилося по кілька чоловік; всі проходи теж були зайняті, де стояли чи сиділи, димлячи цигарками, козаки (на 54 посадочних місця втиснулося біля 300 чоловік). Склалось враження, що примхлива доля якимось дивом закинула мене до одного з козацьких ешелонів часів Громадянської війни, що під ударами Червоної армії вивозив залишки якоїсь козацької частини з Дону до Тамані чи Новоросійська.

Прийшовши до тями, я проштовхався до тамбуру й зліз на насип, де вже тихцем балакало з десяток донців. Виявилось, що 2 «загальних» вагона (наш і сусідній) стоять посеред кубанського степу й чекають на попутний паротяг (цей відтинок колії не був електрифікований), який чомусь запізнювався вже на 3 години (це пояснював розгублений провідник роздратованому донському козаку в пагонах осавула, який крутив у руці нагайку, наче збираючись з її допомогою змусити залізничників нарешті подати паротяг).

Відійшовши від попутчиків, я озирнувся навкруги й замилувався краєвидом. Обабіч залізничної колії, на скільки

сягав зір, розляглися лани, які зі сходу почали виринати з передсвітанкової імли, осяяні першими несміливими промінням сонця. Небесне світило впевнено почало фарбувати небо у життєдайні рожеві кольори, наче надихаючи на звитяжні вчинки. На серці стало легко й приємно, бо відчувалось наближення нового дня, який ніс нові враження від омріяного святкування, до якого були причетні не лише наші предки, але й ми – їх нащадки.

За пів години прибув паротяг і ми врешті-решт доїхали до Тамані, де скупавшись у Чорному морі й переодягнувшись у запорозькі строї, впевнено рушили до кількатисячного козацького табору.

Під час попереднього тривалого мандрування ми відвідали різні станиці й міста колишнього козацького краю, скрізь зустрічаючи з одного боку щирість і гостинність нащадків українських кубанських козаків (яким не були байдужі традиції предків), а з іншого – розмитість української національної свідомості (її підміняли наносні стереотипи радянської доби чи тогочасні новотвори щодо кубанського діалекту російської мови та окремого етносу). Все це повторилося й у козацькому таборі, де ми переходили від одного станичного гурту до іншого, спілкуючись з прибулими.

Окремо наголошу, що не лише наш запорозький вигляд (широкі шаровари; вишиванки; пояси; високі шапки; у мене й ще чумарка з нашивками осавула за взірцем Наддніпрянської армії УНР), але й старосвітська бандура Дмитра викликали щире зацікавлення кубанців, які просили заспівати якоїсь думи чи просто заграти.

Пригадується старий козак зі станиці Дінської, який після Дмитрового співу заплакав і сказав своїм молодшим одностаничникам: «Таких пісень співав і мій дід, а нас заставили їх забути, а разом із ними наші сини й онуки вже й козацьку мову позабували». А один з кубанських козаків-«придністровців» (брав участь у боях під Дубоссарами), що мав на вигляд років під 50, хильнувши «гранчак» станичної самогонки, зі сльозами оповів нам про те, як його у початкових класах вчителька била лінійкою по губам за українську вимову.

Часто у відповідь на наші співи козацьких дум станичники заспівували й самі, при цьому кажучи, що співатимуть

кубанською говіркою своїх пісень. Яким же було їх здивування, коли я чи Дмитро підспівували їм, доводячи, що вони співають наддніпрянських пісень. Коли ж доходило до політики, то більшість сприймала Незалежність України, як відділення від Кубані, а не від Росії (така, вочевидь, пропаганда велась у тих краях).

Склалась парадоксальна ситуація, більшість кубанських хліборобів старшого віку була україномовною, люди середнього віку балакали суржиком, а молодь спілкувалась російською мовою із залученням українських слів (при цьому вповні розуміючи українську мову, чи як тут кажуть – «кубанську говірку»). Поряд із цим, було усвідомлення свого запорозького українського коріння й при цьому не готовність ототожнити себе з українством, як українських козаків. Лише невелика частка козаків середнього й молодшого віку погоджувалась з тим, що вони по суті є українцями (серед старожилів така думка домінувала).

Зазначена тенденція була закономірним наслідком тривалої русифікації Кубані, особливо після Голодомору 1932-1933 рр. (супроводжувався й ліквідацією наслідків українського відродження революційної доби та 20-х рр.). Наприкінці XX ст. ця політика набула завершеного характеру внаслідок всеохоплюючого впливу ЗМІ та відповідної позиції російської влади. За таких обставин молодше покоління нащадків кубанців є, переважною мірою, зросійщеним.

Яскравий відбиток у пам’яті залишила зустріч з козацьким товариством Полтавської станиці. Відразу підкреслю, що попри офіційну назву «Красноармійська» (так було її названо в 30-ті рр. після виселення більшості нескорених козаків до Сибіру), козаки скрізь писали «Полтавська». Зустрівшись із нами посеред Таманського козацького табору, їх осавул відразу запросив на ночівлю до свого товариства, зазначивши що їх легко буде знайти. Вже під вечір, втомившись від спілкування (Дмитро й від наливки, яку йому доводилось ковтати за двох), ми згадали про запрошення полтавчан й напрочуд швидко знайшли їх станичний табір.

Він вирізнявся від усіх великим розміром, ладом і хазяйновитістю, про що свідчили не лише переносний паркан, вежа зі шлагбаумом і вартовим козаком, армійські намети,

умивальники та похідна кухня. Особливим шиком станичників був «сортір», біля якого також стояв вартовий козак. Така пересторога не була зайвою, бо на кілька тисяч козаків не було жодного громадського туалету й більшість товариства за давнім звичаєм бігала «до вітру» за вали колишньої Таманської фортеці.

У «полтавчан» мене приємно вразило й те, що більшість козаків між собою «балакала», а отаман поза строєм носив вишиванку. Спілкування та співи тяглись до півночі, коли отаман віддав наказ відпочивати. Вранці після зарядки та приємного душу ми разом відснідали, а козаки ще й трохи зайнялись стройовими вправами, готуючись до параду.

Вже після параду, під час загального святкування, ми нарешті з'єднались з українським козацьким загоном і з задоволенням ділились враженнями про шляхи, що привели всіх до Тамані. Поряд із цим, хлопці радо відпочивали від кінної їзди (добряче понатирали сідниці), прогулюючись пішки, натомість я більше їздив по Тамані верхи (щоб ноги відпочили від ходіння).

В. Задунайський на Тамані (серпень 1992 р)

Цей похід був, мабуть, найяскравішим виявом відродження українських козацьких родових традицій, бо сприяв згуртуванню його учасників та зануренню у похідне козацьке життя (Головним Отаманом Українського Козацтва, який організував і очолив похід механізованої й кінної колони був кубанський

козак Євген Петренко (історик); Похідним Отаманом кінного загону був кубанський козак Олексій Невільниченко (тренер з кінної їзди)). Поряд із цим, наші зустрічі з місцевими козаками сприяли пробудженню національної пам'яті серед частини українських кубанських козаків.

В подальші часи багато було різних подій, але згадані перші кроки козацького відродження залишаються найяскравішими й найщирішими. Особливо разючою є його відмінність від сучасного псевдо-козацького руху, який призводить до дискредитації самої козацької спадщини в Україні, а це, на мою думку, вже є злочином.

Хочеться згадати й про двох кубанських козаків, з якими мене звела доля під час тривалого козакування. Одним із них був Іван Колій – засновник і І станичний отаман «Старомінського Козачого Братства» та засновник «Українського Козацтва».

Іван Колій

Він був щирим поборником української кубанської козацької спадщини. Збори відповідних спогадів і старовини розпочав ще наприкінці 70-х рр. XX ст., а на початку 1990 р. заснував козацький осередок у своїй рідній станиці, ставши

згодом і засновником «Українського Козацтва» (саме проукраїнська позиція отамана та його однодумців призвела до створення під протекцією владних структур паралельного станичного осередку («слухняного»), який увійшов до відповідних російських козацьких структур).

Під час коротких зустрічей завжди дивувався його доброзичливій вдачі та прискіпливому намаганню дотримуватись найменших дрібниць у козацькій уніформі (взяти хоча б розмір «усиків» на черкесці). Займався він і колекціонуванням козацької зброї передреволюційної доби (як холодної, так і вогнепальної). Під час одного з візитів влітку 2003 р. я жартома пожалівся, що не можу добре потренуватись без макету шашки. Хвилин за 10 Іван виніс з хати 2 бойові шашки взірця 1904 р. (оглянувши тренування та мій посібник, він вирішив і собі заснувати в станиці подібний клуб з козацького бойового мистецтва). Іван міг годинами оповідати й про вишкіл молодих козаків, звичаї станичної громади, або про козацький повстанський рух на Півночі Кубані. Одним слово – він жив козацтвом. На превеликий жаль, в серпні 2004 р. Іван Колій разом із старшим братом трагічно померли від лептоспірозу.

Кілька слів скажу й про Федора Скубака зі станиці Конилівської, з яким пощастило познайомитись завдяки Івану Колію. Подорожуючи по Кубані, я завжди приділяв увагу бойовій спадщині козаків (відродження козацького бойового мистецтва вважаю одним із першорядних завдань сьогодення), а тому шукав старих козаків, які мали відповідний досвід.

Пригадую, як під час однієї з зустрічей ми з старим рубакою після спілкування на предмет володіння шашкою («обмінялись» кількома бойовими прийомами та іншими козацькими «премудростями») продовжили дружню розмову за чаркою домашнього кубанського вина (мені прийшлося вперше в житті випити цього напою, бо господар пригрозив: «якщо не вип’єш мого вина, то я більше нічого не покажу й не розкажу!»). За столом окрім мене, Івана й діда Федора було ще троє козаків з нашого товариства (мій батько Василь Задунайський, Роман Артюх і Олександр Батечко). Під час розмови О.Батечко жартома сказав господареві: «Шашкою, діду, добре махаєте, але одними руками вже навряд чи подужаєте когось з молодих». У

відповідь старий козак, посміхнувшись, несподівано підскочив до жартівника, міцно схопивши його обома руками за грудки, і підсік ноги (утримавши над землею). Такої вправності й швидкості ніхто з нас не очікував від майже 90-літнього козака, який, продовжуючи посміхатись, пояснив нам, що й досі робить вранішню зарядку («як був молодший, то й більше займався, а тепер тільки трохи»).

Федір Скубак з дружиною Лідією серед старшини «Азовського козацького війська» (Василь Задунайський , Олександр Батечко та Вадим Задунайський). Станиця Конилівська (2003 р.)

Федір Ананійович Скубак був сином козака-інструктора з бойового вишколу, який багато чому його навчив. Він дивом пережив Голодомор 1932-1933 рр. (був як в Україні, так і на Кубані) і пройшов 2 війни (отримав 2 важких і кілька легких поранень) у складі донських і кубанських козацьких формувань (зокрема 4 Гвардійському Кубанському козацькому кавалерійському корпусі). До кінця свого життя Ф.А.Скубак залишився відданим традиціям своїх предків, ставши для мене прикладом українського кубанського козака – майстра козацького бойового мистецтва.

Вважаю, що саме такі козаки як Іван Колій та Федір Скубак своїм життям довели вагомість спадщини українських

кубанських козаків, яка має стати підмурівком відродження відповідних традицій для учасників сучасного українського козацького руху.

На жаль, старі козаки, що зберігали заповітну спадщину предків, з плином часу уходять від нас, а разом із ними втрачаються безцінні надбання предків. Поряд із цим, без живих свідків козацької минувшини важко молодому поколінню усвідомити сутність українських козацьких традицій, чим користуються відверті й приховані противники козацького відродження.

Насамкінець згадаю й про безпосереднє відродження козацького бойового мистецтва серед учнівської молоді. Вперше елементи козацького шабельного бою я почав опановувати десь років у 10. Певну увагу цій справі приділяв і за часів «козацького земляцтва» та історико-етнографічного товариства «Курінь», навчаючи відповідним вмінням зацікавлених товаришів. Комплексне ж відродження та поширення цієї спадщини відбулось вже у середині 90-х рр. XX ст. й виявилось у широкомасштабній роботі не лише серед членів «Донецького куреня», але й серед юнацтва та молоді Донеччини.

Після тривалої підготовки 19 лютого 1997 р. було зареєстровано Донецьке обласне спортивно-просвітницьке товариство українських бойових мистецтв «Козацька Вежа», що зосередилось на відродженні та поширенні основ історичного козацького бойового мистецтва. Основою цього мистецтва стало володіння шаблею-шашкою та списом-багнетом, згідно дореволюційних взірців бойової підготовки українських кубанських козаків. Відповідні знання було почерпнуто як від живих козаків, так і завдяки науково-дослідницькій роботі в архівах козацьких військ Кубані та Дону. Результатом відродження та трансформації згаданого мистецтва у спортивно-козацьке єдиноборство стало видання багатьох наукових та спортивно-методичних досліджень (у тому числі й спільно з митцями козацького бою Війська Донського) та презентація відповідних умінь на всеукраїнських й зарубіжних (в Росії й Польщі) фестивалях та турнірах. З 2003 р. зусиллями Донецького обласного товариства Українського козацтва «Азовське козацьке військо» (створене в 1996 р. за ініціативи «Донецького

куреня») та «Козацької Вежі» проведено 7 Турнірів з історичного козацького бойового мистецтва в межах «Свят Козацької Звитяги».

Вперше викладанням основ козацького бойового мистецтва на постійній основі (у вигляді клубних секцій, а не спорадично) я почав займатись в 1996 р., залучивши окрім козаків, ще й хлопців з І української школи (зараз школа № 65) та школи № 72. Згодом почали займатись і студенти з Донецького університету, учні школи № 12 тощо. Відповідний вишкіл складався не лише з опанування технічних прийомів, але й передбачав ознайомлення з родовими козацькими звичаям, пісенною спадщиною та історією українського козацького руху. Окреме місце займали літні спортивно-козацькі табори (відбувались впродовж 1993 – 2005 рр.) та різноманітні козацькі фестивалі й турніри. Багато цікавих і повчальних епізодів трапилось під час цих заходів, а тому наведу лише кілька.

Одне з тренувань юнацької групи «Козацької Вежі» під час спортивно-козацького табору (під м. Іловайськ. 1999р.)

Так, під час першого козацького табору 1993 р., що проходив під м.Ясинувата на базі місцевої частини Національної

Гвардії України, прапорщик Гумєнной (походив з донських козаків) у дружній розмові сказав наступне: «Хороші ви хлопці! Но скоро будуть ваші Гетьмани і Атамани їздить на «Мерседесах» й гроші добрі получать от тих, хто править Україною…». Прозорливість цього чоловіка вразила мене через 5 років, коли багато псевдо-козацьких діячів почали їздити на іномарках й обслуговувати регіональну еліту та можновладців по всій Україні.

Серед моїх вихованців було багато щирих і завзятих хлопців, які намагались походити на козаків минулих часів. Так, під час козацько-спортивного табору в липні 1999 р., що відбувався під с.Покрівка, трапився страшний буревій зі зливою. Цей природній катаклізм тривав недовго, але й стався несподівано (почався десь о 19 годині й завершився за півтори години). Саме в той час юнак Артем Голубцов (черговий по табору) їздив велосипедом за молоком на ферму (знаходилась за 5 км.) й по дорозі потрапив під цей буревій і зливу. Не дивлячись не труднощі (через багнюку, в яку перетворились стежини на крутих пагорбах, мусив тягнути не лише 12 літрів молока, але й велосипед) хлопець з останніх сил вчасно прибув до табору щоб не зірвати козацької вечері (пили парне молоко з хлібом й медом).

Пригадуються й наші виступи на Турнірах з козацького бойового мистецтва, які проводились Донською федерацією казбою «Пірнач» в 2002-2003 рр. Так, під час Турніру імені Отамана Бакланова в Ростові-на-Дону (березень 2002 р.) юнацька група «Козацької Вежі» на прохання донських козаків продемонструвала техніку шабельного бою за допомогою амуніції господарів (її використовували молоді донські козаки для подібних виступів). Виступ було сприйнято донською козацькою громадою «на Ура!». Але саме цікаве відбулось після виступу, коли старшина «Пірнача» побачила добряче вищерблені шаблюки. Тоді їх Отаман В.О.Єршов сказав: «ну ваши хлопци далі, рубалісь на полную, а нє гладілі как другіє».

Дотримувались ми давніх звичаїв й надалі. Свідченням чого став наш переможний виступ на Фестивалі й Турнірі на честь 200-ліття Отамана Платова, що відбувся 23 серпня 2003 р. в Новочеркаську. Тоді ми з Павлом Кукановим (родовий донський козак, який став одним з активістів відродження українського

козацького бойового мистецтва на Донеччині) представили основи шабельного й списового бою, здобувши визнання донських зберігачів цього виду козацької спадщини (до речі, Павло тоді здобув одну з нагород Донської федерації козацького бойового мистецтва «Пірнач»).

Федерація козацького бойового мистецтва «Пірнач» була створена за ініціативи В.О.Єрашова та при підтримці шанувальників козацької спадщини на Дону. Згодом ця федерація стала міжрегіональною, поширившись на сусідні козацькі регіони Північного Кавказу й Поволжя.

Керівники спортивно-козацьких товарист Кубані, Дону та України під час Фестивалю на честь 200-ліття Отамана Платова (Василь Задунайський стоїть перший праворуч; Вадим Задунайський стоїть третій праворуч). м.Новочеркаськ (серпень 2003 р.)

Головну увагу в «казбої» приділено системі бою голіруч, проте, й техніка володіння шашкою та нагайкою включена у систему оволодіння козацьким бойовим мистецтвом.

Під час спортивно-святкових заходів у Новочеркаську трапилась і цікава пригода. На згадані святкування ми прибули разом із моїм батьком Василем (у свої 64 роки він під час

дружніх поєдинків показав донцям, що у нащадків запорожців й кубанців «ще є порох у порохівницях») та Дмитром Білим, який взявся на власному акордеоні награти українські козацькі мелодії під час нашого з Павлом виступу.

На Святі Дмитро зустрівся зі старими друзями (початку 90-х рр. XX ст.) й врешті-решт «загубився» у морі станичних козацьких гуртів (вправне награвання й спів козацьких пісень як українських, так і донських додатково посприяли його «зникненню», бо багато козаків не лише слухали, але й частували авторитетного козака Дмитра). Зрозуміло, що Дмитро «прогавив» наш виступ, але й без музичного супроводу ми досягли успіху (навіть вийшло більш суворо й правдиво).

Дмитрові ж мандри спричинили моє цікаве знайомство з козацькою громадою зі станиці Гніловської. Після спілкування з нашим товаришем, вони вирішили познайомитись з усією українською делегацією. Під час цієї зустрічі один із станичної старшини від імені всього товариства подякував нам за збереження козацької спадщини й зробив подарунок. Пригадуються його слова до мене: «Батька, ми всє благодарім вас за сохранєніє родових казацкіх традіцій. А шоб ви зналі, шо наши діди і прадіди прішлі сюда с Запорожья, то пріміть подарок». Після цих слів наперед строю вийшов юнак у донській уніформі й прочитав майже чистою українською мовою вірш про свій козацький край.

Це було дивним і несподіваним для нас, бо ж у Ростовській області не існувало українських шкіл (подумалось, що може цей хлопчина є одним із переселенців й продекламував вірш якогось невідомого українського поета). Здивування наше стало ще більшим, коли юнак пояснив, що української мови (називав її «козацькою») його навчив прадід, який був родовим донським козаком і пам’ятав розповіді ще свого діда про їх запорозьке коріння. Слова молодого козака підтвердили й старі козаки, кажучи, що й їх батьки «балакали». Дійсно, ця зустріч та згаданий вірш стали справжнім подарунком для мене й моїх товаришів.

Згадана зустріч засвідчила збереження згадок про переселення українських козаків на терени Нижнього Дону як у XVI ст., так і у подальші часи. Згідно досліджень українських та російських науковців, у цьому регіоні в XIX ст.

українське (як козацьке, так і не козацьке) населення подекуди навіть домінувало (зокрема в Міуській та Таганрозькій округах).

Завершуючи свої спогади хочу зазначити, що з огляду на специфіку пропонованого видання залишилось поза увагою багато яскравих сторінок молодіжного козацько-просвітницького відродження на Донеччині, але й наведені приклади засвідчують щирість і відданість учасників згаданого руху певним морально-етичним цінностям та основам козацької спадщини. На моє переконання, такі пріоритети є головними критеріями у визначенні правдивості як козацького, так і українського відродження в наші складні часи.

Інформація про автора:

Задунайський Вадим (1967 р.н.) був засновником І козацького земляцтва в 1984 р., а в 1989 р. – історико-етнографічного товариства «Курінь» (очолював козацьку секцію – «Донецький курінь», а згодом і все товариство). Став одним із засновників «Українського Козацтва» в 1990 р. В 1990-1991 рр. був «Наказним Отаманом» Донеччини. Після об'єднання «Донецького куреня» з «Кальміуською паланкою» в 1992-1993 рр. перебував на посаді «Осавула», а в 1994-1995 рр. – «Отамана» паланки. З 1997 р. очолює Донецьке обласне товариство Українського Козацтва «Азовське козацьке військо» та товариство українських бойових мистецтв «Козацька Вежа». Брав участь у всіх заходах «Куреня» та більшості акцій «Українського Козацтва» впродовж 90-х рр. ХХ ст. Останнім часом головну увагу приділяє відродженню козацького бойового мистецтва (ініціатор 7 Турнірів та учасник багатьох всеукраїнських та міжнародних фестивалів і змагань). Має вищу історичну освіту. Захистив кандидатську та докторську дисертації. Опублікував кілька монографій з військової історії України та проблем бойового й військового мистецтва козацьких утворень і Збройних Сил країн Європи. Професор кафедри історії України ДонНУ.

Андрій Корнєв

ВІДРОДЖЕННЯ ДУШІ

Нещодавнє «совєтське» минуле автору цих записів здається невимовно архаїчним, і навіть сам факт такого сприйняття вбачається добрим знаком. За ці десятиліття ми, разом зі своєю країною, прожили кілька епох. Не всі вони були добрі, але кожна складає незабутню сторінку найновітнішої історії України. І водночас, дивно вважати себе мемуаристом, настільки стислий час, настільки індивідуальне відбиття у свідомості подій, які, безперечно, достойні бути внесеними в аннали історії. Тому й ці записи можна вважати особистими, в яких емоції ще переважають аналітику.

А все починалось з дороги. У радянській свідомості вона ввижалась відрізком волі, самоцінним перебуванням поза межами офіційної ідеології, хоча і пом'якшеної Горбачовськими закидами, однак ще ціпкою і, здавалось, могутньою. Навколо буяв сон, не гірший від славнозвісної графічної серії Гойї або Шевченківських фантасмагорій. Цей «сон розуму» зразку 1987 року, дурманив голову, відбирав руки від діяльності, і ноги від подорожі. Прокинутись було важко, але необхідність цього бриніла в багатьох серцях поки що не зовсім усвідомленим покликом.

За тих реалій дещо спонтанним здавалось і бажання трьох друзів (студентів істфаку Донецького університету), організувати щось на зразок етнографічної експедиції. Чому так? Бо етнографія, на рівні збирання пам'яток матеріальної і духовної культури, залишалась єдиним дозволеним проявом інтересу до народного та національного.

Міркування щодо розгортання самодіяльної пошукової діяльності серед студентів-шанувальників козацької спадщини («Донецького козацького земляцтва») виникли після подорожей Д.Білого та В.Задунайського до Краснодару, Ростова-на-Дону та Новочеркаська взимку 1986 р. В той час А.Корнєв якраз проходив строкову військову службу (впродовж 1985-1987 рр.) у Збройних Силах СРСР, з якої повернувся наприкінці весни 1987 р. Тоді кожен студент, досягнувши 18-річного віку, мусив

відбувати строкову військову службу, а тому впродовж 1985-1989 рр. члени неформального «козацького земляцтва» почергово вибували на 2 роки з його складу.

Завдання, склад і обсяг експедиції увесь час змінювались, стабільним залишалась тільки ініціативна група: Вадим Задунайський, Дмитро Білий, Андрій Корнєв. Багато тут було і романтизму, і юначого максималізму, коли у мріях це називалось «етнографічною гужовою експериментальною експедицією», що кіньми, як у козацькі часи, проїде вздовж Азовського моря у напрямку Кубані і дослідить шляхи міграції українського населення в цих місцях. Відверто кажучи, не один з трійці, на той час, ніколи не вправлявся з кіньми, і що ти скажеш на той ген, який вискочив як чорт з кропиви. Вадим Задунайський вів свій родовід від козаків Задунайської січі, Дмитро Білий походив з українських кубанців, Андрій Корнєв цінував своє українське коріння по материнській лінії від слобідських «гречкосіїв» Кіхтенків.

Слід зазначити, що окрім воза, запряженого парою тяглових коней, передбачалось залучення й одного верхового коня для керівника («отамана») експедиції. До речі, саме В.Задунайський і мав досвід верхової їзди, натомість належними знаннями щодо обслуги гужового транспорту, дійсно, учасники подорожі не володіли (планувалось, що в експедиції візьмуть участь й інші члени земляцтва, які є більш обізнані в цій справі).

Коней юним мрійникам ніхто не збирався давати, хоча вони й доклали до пошуку можливих «меценатів» (слово «спонсор» у середині 80-х ще не затвердилось) певних зусиль, та й маршрут, врешті-решт, склався зовсім інший. Тим не менш, в довідці (майже історичному документі), яку зі «скрипом» видали у деканаті історичного факультету, значилось, що «подателі сієї цидули» дійсно є членами експериментальної гужової етнографічної експедиції, на чолі з Вадимом Задунайським. «Цидула» прислужилась двічі. Спочатку вона хоч якось стримала безмежну радість сільського міліціянта, що, спасаючись від похмільної хандри, заарештував всю трійцю під виглядом страшної наркомафії, яка видивляється на городах маки, посаджені місцевими бабусями «на пиріжки». А вдруге, папірець, надрукований, страшно сказати, незареєстрованою (о часи!)

угорською машинкою одного з учасників експедиції і завіреною невиразною деканатською печаткою – надав нічліг на сцені «червоного куточка» гуртожитку робочої молоді. Таку милість оказав чиновничок Гуляйпільского горкому (або райкому, біс їх розбере) комсомолу, вдивляючись у запилених і безжурних мандрівників з Донецького істфаку.

Учасники експедиції на подвір'ї сільського інтелігента Миколи Феодосійовича Артюха

Усе це, в надлишку, в епізодах, були й важливіші прориви і прозріння. Подорожуючі, хоча й не на конях, а майже хіппансько-циганським автостопом, кордонами Донецької, Дніпропетровської і Запорізької областей, етнографи-аматори спілкувались із звичайними селянами і бачили, що їм начхати на офіційну компартійну історію. Українське село зберігало свою окрему неформальну давнину, у якій до 1917 року жилося не гірше, ніж після нього, а може й краще; громадянська війна повставала не міфологізованим героїзмом Будьонних та Чапаєв, а кривавим і страшним карнавалом смерті й народним героєм у ній виступав не «товариш Щорс», а Нестор Махно. Про нього, тоді ще забороненого, розповідали в селах правдиві легенди і співали вже забуті народні думи.

Важливо й те, що донбаське село, в тій подорожі, відкрило своє українське обличчя. У піснях стареньких «бабушок», святкуванні Трійці, у дивакуватій та щирій сільській інтелігенції, у привітності і хлібосольстві. Навіть з тими таємничими генами, що нишком підготували таку зустріч, це виявилось сильним емоційним струсом, що вплинув на вибір подальшої долі. Окрім старовинних пісень і національного одягу XIX ст., який учасники експедиції передали до етнографічної колекції рідного істфаку, наслідком подорожі виявився духовний неспокій.

Зерно національного сумління впало на підготовлений ґрунт, і забродив у крові хміль-хміленко, козацький збудник колотнечі, нескорености, свавілля. Тому й не дивно, що невдовзі були налагоджені зв'язки з Галицьким «Товариством Лева», яке запросило приїхати бажаючих донеччан на святкування Івана Купали. Дмитро Білий, Андрій Корнєв і Роман Лазаренко (Вадим Задунайський та інші на той час проходили строкову службу в армії) радо пристали на цю пропозицію. Те, що вони побачили і почули, збурило почуття й завертіло молоду кров. Хоча офіційно метою поїздки було проведення етнографічних досліджень, проте у спогадах залишилось інше.

Згадана подорож відбулась влітку 1988 р., коли представниками земляцтва були започатковані й цінні зв'язки з музеєм народного побуту в с.Прилісному Слов'янського району Донецької області.

Вир справжньої української історії, про яку ще не насмілювалися говорити на сході України захопив, аж перехопився дух. Тут вперше довелося побачити емігрантську українську літературу, присвячену ще забороненій національній тематиці, почути правдиві розповіді про національно-визвольний рух у роки другої світової війни, а бесіда із справжнім народним художником, колишнім стипендіатом Андрія Шептицького і безневинним в'язнем катівень НКВС, залишила роз'ятрені рубці болю і бажання відновлення правди-справедливості. Перша побачена вистава за драматургією, знов таки, ще «ошельмованого» на сході, Володимира Винниченка, професійне хорове виконання пісень із зовсім незнайомого культурного пласту «січових стрільців», розмови і ставлення до нас, «східняків», нових галицьких знайомих, не тільки зворушували,

але й виводили на болючі запитання: чому у нас про це не говорять, не діють, не борються?

Повернення до столиці Донбасу (на ті часи справжнього «колгоспу – «Тихе життя»), вже не стало холодним душем, внутрішнього запалу вистачило на конкретні дії. Невеличкий гурт однодумців після повернення з військової служби Вадима Задунайського вирішив створити молодіжне національно-культурне об'єднання з козацькою спрямованістю. Товариство отримало назву «Курінь» («отаман» – Дмитро Білий). Вдалося навіть добитися напівофіційного дозволу проводити засідання об'єднання на кафедрі Історії України, керованої тоді Романом Даниловичем Ляхом. Майже одразу до «Куреня» влився «десант» з філологічного факультету, та поодинокі представники інших вузів, серед яких згадаю студента політехнічного інституту Едуарда (Еда) Покрова, склавши основу першого на Донеччині молодіжного українського об'єднання часів, так званої, «перебудови». У завдання організації входило вивчення та пропаганда правдивої української історії, а також активні дії на підтримку національної культури.

Створення історико-етнографічного товариства «Курінь» відбулось у жовтні 1989 р., що стало своєрідною відповіддю членів «козацького земляцтва» на нові виклики тогочасного українського національного відродження й знаменувало новий етап козацько-просвітницької діяльності в молодіжному середовищі Донеччини.

Козацька тематика із самого початку стала однією з провідних у діяльності «Куріня». Окрім наукових та культурних розвідок, були виступи на телебаченні і радіо, неформальні заходи, ще не бачені на Донбасі. Наприклад, збирання коштів на пам'ятник гетьману Сагайдачному велося у вузах та прямо на вулицях міста, де члени «курінного коша» співали українських народних пісень.

Важливими стали й багаторічні виїзди до села Прилісного Слов'янського району Донецької області, в якому «курінці» допомагали відроджувати народну культуру, приймали участь у створенні окремих експозицій Музею народної архітектури та побуту, започаткованого справжнім подвижником, людиною «сковородинівського типу» – Олександром Івановичем Шевченком.

«Курінчани» під час наведення ладу в колишньому панському парку (с. Прилісне, липень 1990 р.)

Коли у 1990 році на державному рівні було прийнято рішення відзначити 500-річний ювілей козацтва, бойовий склад «Куреня» (Білий, Задунайський, Корнєв, Покров та ще кілька завзятих хлопців) вже під «курінним» прапором із зображенням «козака з самопалом», не вагаючись, вирушив до села Капулівка і, фактично першим, розбив свій намет на крутому березі річки Чортомлик, неподалік від могили славнозвісного Івана Сірка.

Відповідні заходи відбувались на початку серпня 1990 р., участь у котрих взяли представники української громадськості, серед якої були й козацькі осередки. Козацька секція історико-етнографічного товариства «Курінь» (отримала в козацькому середовищі офіційну назву «Донецький курінь») була однією з найактивніших делегацій, що представляла тогочасний козацький рух.

Описувати ті феноменальні події можливо хіба що «кінематографічними» засобами. Тисячі людей із всієї України, вогнища вночі, як безмежне зоряне небо, немов повернулися часи батька – Богдана Хмеля. Проникнуті козацьким духом, зовсім

незнайомі люди, братались, пили, співали, танцювали, гарцювали на конях, стріляли з пістолів і, навіть, похідної гарматки. Однак за святковим виром кипіла не менш важлива духовна робота у кращих традиціях козацького самоврядування. Вогнище донецького «Куреня» на найвищому капулівському пагорбі, стало центром, біля якого перебували представники різних делегацій і вперше висловилася ідея всеукраїнського відродження козацтва.

А вже через день сталася велика подія, вперше із часів розгрому останньої Запорізької січі зібралось справжнє козацьке коло! Донецькі, львівські, кубанські посланці, скидаючи шапки, виходили на центр кола і ділилися своїми думками з братами-козаками. Саме тут утворився своєрідний координаційний центр, який згодом ініціював скликання та проведення першого загальноукраїнського з'їзду козацтва в Києві, на якому вдруге (після капулівських подій) було проголошене відтворення Українського козацтва.

Автор цих записів, за різними обставинами, не мав змоги брати участь у подальших масштабних козацьких заходах, продовжуючи вести «козацьку лінію» у науковому і родинному житті.

P.S. Отже, усе починалось мандрами трьох друзів, і тільки Бог знає, як далі плутають стежини їхнього життя. Однак є – сьогодні. Дмитро Дмитрович Білий зробив значний науковий внесок у вивченні української «колонізації» Кубані, продовжує брати активну участь у козацькому житті, а також пише літературні твори. Вадим Васильович Задунайський займається чи не найважливішим у козацькій організації – вихованням дітей і молоді у національному дусі, захистивши дисертацію, присвячену історичному та сучасному розвитку козацьких бойових традицій. Андрій Юрійович Корнєв присвятив свою наукову роботу відтворенню ментальних козацьких чинників в українській спільноті, пише книжки для дітей з української культури та історії.

«Не хилися червона калина, все вгору рости...»

В.Задунайський, А.Корнєв та Д.Білий через 20 років (грудень 2005 р.)

Інформація про автора:

Андрій Корнєв (1966 р.н.) брав участь у молодіжному козацько-просвітницькому русі впродовж 1984-1991 рр. Був одним із перших членів «Донецького козацького земляцтва». Активно займався вивченням козацької пісенної спадщини. Під час І самостійної експедиції земляцтва влітку 1987 р. відповідав за харчування та технічне устаткування («похідний обозний»). У жовтні 1989 р. став одним із засновників історико-етнографічного товариства «Курінь» (член козацької секції). В серпні 1990 р. брав участь у започаткуванні «Українського Козацтва». В «Донецькому курені» впродовж 1990-1991 рр. перебував на посаді «курінного обозного». Має вищу освіту (історик). Викладає в Харківській державній академії дизайну і мистецтв.

Дмитро Білий

КРИНИЦЯ ДЛЯ СПРАГЛИХ

Багато що я побачив та пережив в українському молодіжно-козацькому русі з початку 80-х років 20-го століття. Тут було й молодече «козакування» в першому козацькому земляцтві, незабутні зустрічі та враження в історико-етнографічному товаристві «Курінь», діяльність у «Кальміуській паланці» та «Азовському козацькому війську». Проте найяскравішим та найважливішим періодом тих часів я вважаю перебування у «Курені», тому і хочу написати декілька сторінок про це товариство.

Взявшись за цю справу, одразу опиняєшся перед вибором – або просто подати свої спогади або спробувати таке явище як «Курінь» розглянути дещо відсторонено, з точку зору якоїсь історико-політологічної теорії в широкому історичному контексті.

Досвіду писати спогади в мене немає, втім, немає і досвіду описувати події, в яких брав безпосередню участь крізь призму наукової теорії. Все ж, розпочну із більш звичного для мене наукового контексту.

Наприкінці 80-х років минулого сторіччя відбувався досить швидкий процес хаотизації суспільного життя (наскільки взагалі його можна було вважати суспільним) в Радянському Союзі, який доживав останні роки свого існування. З'явилися можливості для більш широкого обміну колись забороненої інформації, можливості для незрівнянно більш активної суспільної діяльності. Фактично з'явився певний «простір свободи», який заповнювали політичні та громадські організації. Зрозуміло, що велику активність у цьому процесі відігравала молодь, яка відчула можливість для вивільнення своєї громадсько-політичної активності, вже не регламентованої так жорстко комсомольсько-партійними межами.

В Україні (тодішній УРСР) серед різноманіття молодіжних (як їх тоді називали – «неформальних» організацій) найбільш активними були товариства національного спрямування – переважно культурно – просвітницькі, хоча чимало було і політичних, зазвичай, у вигляді молодіжних філій більш впливових партій. Першою великою молодіжною організацією національного культурно – просвітницького спрямування, яка була утворена в Україні стало львівське «Товариство Лева» і, невдовзі – донецький «Курінь».

Зазвичай, ці товариства займалися популяризацією української культури – насамперед, українських народних звичаїв та традицій, відродженням як народних, так і національних свят, вивченням історії України – в першу чергу тих її сторінок, які були старанно викреслені в радянській версії минулого. Утім, кожне з цих товариств мало і свою регіональну специфіку та спиралося на більш властиві «рідному» регіональному середовищу історичні та культурні традиції – насамперед на більш близьку «міфологему».

Якщо «Товариство Лева» намагалося відроджувати традиції львівської української міської культури, традиції, які були напрацьовані подібними просвітницькими товариствами Галичини в 20-30-х рр. ХХ ст., то донецьке товариство «Курінь» значною мірою орієнтувалося на козацьку «міфологему», більш традиційну для українців Південно-Східної України. Втім, це аж ніяк не заважало тісним зв'язкам, які встановилися між «Товариством Лева» та «Курінем».

Відповідні контакти почали встановлювати ще представники донецького козацького земляцтва в 1988 р., але основна співпраця розгорнулась вже за часів існування історико-етнографічного товариства «Курінь» в 1990 р.

Якщо погодитися із концепцією дослідника національних рухів Мирослава Гроха, про стадії національного піднесення – поява культурно-просвітницьких товариств є першою стадією до шляху створення національної держави. На цьому етапі відбувається інтенсивний процес популяризації та поширення знань з національного фольклору, історії, а народні традиції вже не обмежуються виключно селянським населенням, але стають невід'ємною часткою традицій міського національного середовища.

За цим етапом крокує етап створення національних політичних партій і організацій, а завершити цей процес має утворення національної держави. В УРСР наприкінці 80–х років ХХ ст. спостерігалося поєднання елементів і першого і другого етапів, але активно «Курінь» діяв саме відповідно першої стадії. Інша справа, що провідну роль у створенні в 1991 незалежної України відіграли колишні комуністичні партійні боси, виходячи із своїх інтересів, але аж ніяк не із щирою любові до України та її «посполитих» громадян.

Чи не залишалася діяльність «Куреня» в такій перспективі даремною?

Зараз тяжко відповісти на це питання саме в історико-політологічному контексті, втім, я і не ставлю перед собою завдання відповісти на нього. Як учасник цього товариства, можу зауважити, що тоді ми і не збиралися займатися політикою чи займати в майбутньому якісь провідні посади в майбутній незалежній Україні. І тут, здається, варто перейти до спогадів…

Згідно із прийнятою в історичній науці класифікацією історичних джерел, спогади, хоч і займають досить поважне місце, утім, прискіпливі дослідники ставляться до цього жанру дещо підозріло. Зрозуміло, що якісь видатні діячі, залишають нам свої мемуари, щоб дещо відкорегувати своє місце в історії, як, власне, і ті історичні події у яких вони брали участь (або хотіли приймати).

Утім, у спогадах залишається дещо інше – відчуття певної доби, яку не зможуть передати найбільш об'єктивні (наскільки

вони взагалі можуть бути) документи, але позбавлені присутності головного персонажа історії – людини. Аксіомою є і те, що кожна подія буде переказана кожним з її свідків та безпосередніх учасників по різному. Але в тім і полягає вічна таємниця і притягальна сила минулого, тим більше, коли це минуле твоє...

«Курінь» в моїй пам'яті залишився яскравим і одним з найбільш змістовних періодів мого життя. Тоді нам вдалося створити своє середовище, насичене тією культурою, яка була для нас рідною. Вперше, вважаючи на радянський досвід, який був у кожного з нас, ми вийшли за межі жорстко регламентованого життя і, немов знайшли свою «криницю для спраглих», яка, вже здавалося, пішла у небуття, нівельована радянським варіантом культури для «гвинтиків» суспільства. Тоді було відчуття всього – чистих дружніх стосунків, знайомства із новими яскравими друзями, які входили до нашого товариства, подорожей, пісень, відчуття своєї ролі у відродженні України, відповідальності за її культуру та історичну пам'ять.

Який спадок залишив «Курінь» кожному, хто мав до нього відношення? Неможливо відповісти за всіх, але, напевно, відчуття недаремно прожитих років, надійних друзів, відчуття причетності до України, творчу наснагу, яка дозволяє завжди зберігати в своїй душі таємничу «криницю для спраглих».

Інформація про автора:

Дмитро Білий (1967 р.н.) був засновником І козацького земляцтва в 1984 р., а в 1989 р. – історико-етнографічного товариства «Курінь» (був першим головою-отаманом товариства; очолював науково-історичну секцію). Брав участь у заснуванні «Українського Козацтва» в 1990 р. Після об'єднання «Донецького куреня» з «Кальміуською паланкою» в 1992-1995 рр. перебував на посадах старшинських посадах обласної козацької організації. З 1997 р. бере активну участь у діяльності Донецького обласного товариства Українського Козацтва «Азовське козацьке військо» (перебував на посадах «Осавула» та «Голови ради старійшин»). Брав участь у всіх заходах «Куреня» та багатьох акціях «Українського Козацтва» впродовж 90-х рр. XX ст. Останнім часом головну увагу приділяє художньо-мистецькому висвітленню трагічних сторінок історії України. Опублікував кілька романів та повістей (зокрема «Басаврюк XX», «Заложна Душа», «Козацький Оберіг»), здобувши визнання читацького загалу України (член Української Письменницької Асоціації). Має вищу історичну освіту. Захистив кандидатську та докторську дисертації. Доцент кафедри українознавства Донецького юридичного інституту внутрішніх справ ім. Е.О.Дідоренка.

ІІ. СПОГАДИ ЧЛЕНІВ КОЗАЦЬКОЇ СЕКЦІЇ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА «КУРІНЬ»

Анатолій Луцюк

ДЗВІН

Влітку 1989-91 років в Україні проходили еколого-просвітницькі походи «Дзвону», в останньому з яких, у 1991 році взяли участь активісти товариства «Курінь».

Похід був організований Павлом Жовніренком, на той час головою українського молодіжного клубу в Москві, значний внесок в його організацію зробили канадський українець, нині канадський парламентар від ліберальної партії Борис Вжесневський та Марія Василівна Олійник, один із лідерів Товариства української мови в Донецьку.

Серед учасників походу були активісти «Куреня» Ірина Матвієвська, Ігор Деркач, Віктор Брик, Валерій Олійник, Анатолій Луцюк, також декілька донецьких СНУМівців, які часто відвідували засідання Куреня, наші друзі зі львівського

«Товариства Лева», активісти донецького ТУМу і РУХу, представники української діаспори із США, Канади та Польщі.

Похід мав назву еколого-просвітницький, учасники проїхали автобусом із Донецька у Запоріжжя із заїздом з агітаційною метою практично у всі шахтарські міста та містечка на захід від Донецька: Селідове, Українськ, Красноармійськ, Димитров, Добропілля, Білицьке, Павлоград, Орджонікідзе, Нікополь та ін. Закінчувався похід у місті Запоріжжі, де учасники походу приєднувались до гостей фестивалю «Червона рута – 91» та брали участь у заходах по відзначенню 500-ліття українського козацтва у селі Капулівка на могилі кошового отамана Івана Сірка.

Тут йдеться про II святкування річниці виникнення Українського Козацтва. Перше свято відбулось у серпні 1990 р. й було наймасовішим заходом на Сході й Півдні України.

Варто відзначити добру організацію походу, залучення та допомогу місцевих українських організацій. Практично в кожному місті, яке ми відвідували, на нас чекали проінформовані про похід місцеві мешканці. Якщо у деяких містах такого сприяння не було чи були якісь перешкоди, то ми заїжджали на міський ринок або центральну площу і таким чином організовувався невеликий мітинг.

Хоч похід і носив назву еколого-просвітницький, але він не обмежувався однією тільки екологією, всі розмови врешті-решт переходили на політику й на необхідність Незалежності України. Хочу відзначити, що на той час (кінець липня – початок серпня 1991 року) ідея Незалежності України сприймалась населенням міст, які ми відвідували, на загал досить позитивно. Звичайно, були певні нерозуміння, неприйняття – деякі люди змінювали свою точку зору після спілкування, деякі залишались при власній думці, але приймали нас люди всюди досить позитивно. Чого не можна сказати про місцеву владу. Тут ставлення було дещо інше – від сприяння, до розгубленості, а в деяких випадках спроб заборонити проїзд нашого транспорту.

Варто зазначити, що у той час, хоч Радянський Союз ще існував, але він доживав останні дні і місцева влада була залишена без централізованої опіки. Запам’яталась спроба міліції заборонити в’їзд у Запоріжжя. Нас протримали десь годину на трасі, найбільш радикальні СНУМівці навіть вже хотіли

перекривати рух транспорту, після недовгих перемовин організаторів походу із міліцією колону таки пропустили. Пам'ятаю, що міліціянтів тоді трохи налякали наші «канадійки» із відеокамерами. Вони тільки не збагнули, що на той час відеокамери встигли розрядитись. Здається навіть хтось із даїшників намагався засвітити плівку з відеокамери.

Роль представників діаспори у цьому поході була дуже велика. Можливість напряму поспілкуватись із людьми з Канади та США до того була далеко не в кожного і те, що це спілкування проходило українською мовою було дуже позитивним. Для молодих українців і українок з Канади та США це також був дуже цікавий досвід занурення в радянську українську реальність. Такого не дала б жодна турпоїздка чи подорож по Україні на запрошення якоїсь громадської організації.

Варто відзначити досить спартанські умови нашого існування у ті тижні. Так, в деяких містах, де ми ночували, були досить комфортні гуртожитки, але ми переважно зупинялись у місцях не надто придатних до житла, наприклад, у наметах. Одного разу зупинились у дуже смердючому спортзалі, де тренувались борці. На додаток там ще не працював злив води у душі і доводилось приймати душ майже по коліна у якійсь багнюці. Не всі сприймали такі умови однаково.

Пам'ятаю, як одна поважна канадійська пані сказала, що ваша країна ніколи не буде цивілізованою, поки у вас не буде дверцят на кабінах туалетів, а чоловіки не будуть користуватись презервативами.

Інколи у спілкуванні з представниками діаспори доходило до курйозів. Якось ми приїхали в одне шахтарське містечко, вийшли з автобуса, до нас підійшов молодий шахтар із очима у вугільній пилюці і щось почав запитувати в одного із канадських націоналістів-сумівців у такому собі досить звичному, дещо нахабному тоні.

Зазвичай, ми досить охоче йшли на таке спілкування, воно закінчувалось певним порозумінням, а тут Маркіян від нього аж шарахнувся. На моє запитання, він відповів: «Я із чоловіками, що підводять очі не спілкуюсь». Довелось пояснювати, що це не місцевий гей, а звичайний шахтар.

По закінченню походу був фестиваль «Червона рута – 91» з великою кількістю концертів, а також відзначення 500-ліття

українського козацтва у селі Капулівка на могилі кошового отамана Івана Сірка, де ми зустрілись із іншою частиною Куреня на чолі з Дмитром Білим та Вадимом Задунайським. Загалом, це була надзвичайна подія, на яку зібралось приблизно півмільйона учасників.

Автор згадує про участь представників козацької секції історико-етнографічного товариства «Курінь» у черговому відзначенні 500-ліття виникнення Українського Козацтва в серпні 1991 р., яке у часі й просторі збіглось із фестивалем «Червона Рута», що проходив у м.Запоріжжі. Ці заходи доповнювали один одного, зокрема, майже всі делегати осередків «Українського Козацтва» (у тому числі й представники козацької секції «Куреня») та більшість учасників козацького святкування прибули до Запоріжжя й взяли участь у фестивалі (в якості глядачів). До речі, цього разу учасники святкових заходів також організували багатотисячну колону (менш чисельну ніж в 1990 р., але все одно досить представницьку), пройшовши через все місто до стадіону, де проходив фестиваль.

Назад повертались 19 серпня, в автобусі почули, що в Москві путч. Але після того, як побачили настрої людей на Сході України, якось не вірилось, що у заколотників буде хоч якийсь шанс.

Інформація про автора: *Анатолій Луцюк (1965 р.н.) залучився до молодіжного козацько-просвітницького руху на Донеччині з часу заснування історико-етнографічного товариства «Курінь» восени 1989 р. Брав участь у діяльності козацької секції («Донецького куреня») та завжди залучався до фольклорно-етнографічних заходів «Куреня». В подальші часи включився у роботу «Донецького куреня» «Азовського козацького війська» (тут тривалий час перебував на посаді писаря) та спортивно-просвітницького товариства «Козацька Вежа». Неодноразово був членом Ради суддів під час «Свят козацької Звитяги» та різноманітних козацьких турнірів на Донеччині впродовж 2003-2008 рр. Має вищу освіту (хімік).*

Роман Артюх

КУБАНСЬКИЙ ПОХІД 1992 р.

Рік 1992 від Різдва Христового приніс п’янке відчуття волі. Можливо, перебуваючи під таким відчуттям, отаман Потилиця (прізвисько, яке причепилось до Євгена Бондаренко за його колоритну, інколи немиту, але завжди до синяви виголену голову з оселедцем та в декілька складок потилицею) на раді вигукнув:

- Ідемо походом на Кубань!.
- Може по Кубані? - сміливо виправив отамана Дмитро Дмитрович, - «а то якось не по собі, кубанці - брати нам».

Слід зауважити, що Дмитро Дмитрович Білий був родовим кубанським козаком, і тому боляче сприймав все те, що негативно ставилось та відносилось до історії та сьогодення Кубані. Так, я не помилився, саме **ставилось,** тому що до всіх, хто не сходився з ним в думці про історію своєї славетної Батьківщини, він поводився зверхньо.

- Та яка там в біса різниця: на Кубань чи по Кубані, головне, що прийнято рішення здійснити кінний похід, присвячений 200 річниці переселення запорожців на Кубань.
- Але, перепрошую, велика різниця, - не заспокоювався Дмитро Дмитрович, - річ у тому, що якщо підходити до дослівного тлумачення вашого вислову…

Закінчити «вумну мисль» та посвячення товариства в усі тонкощі лінгвістичних оборотів української мови йому не дали. Товариство жваво взялось обговорювати новину, яку привіз отаман з Києва. Як завжди знайшлось декілька скептиків, які зауважували на те, що:

- Де ми, а де Кубань? Нащо пертись хтозна-куди, якщо у самих справ по вуха.

Але отаман наполягав, що це рішення прийнято на значному рівні. При цьому він встав, статечно розправив вуса й ткнув у стелю вказівним пальцем. Враховуючи, що все в отамана було відповідним (що душа, що черево (через яке він з подачі

деяких гострословів майже не отримав прізвисько «черевань»), що відома нам вже потилиця, що кулак людини звиклої до важкої ручної праці з відповідними на ній перстами), жест отамана виявився переконливим і примусив товариство перейти на більш конструктивне обговорення теми.

Виходячи з того, що переважна кількість тих, хто міг взяти участь у підготовці та у самому поході, були представники історико – етнографічного товариства «КУРІНЬ», козацька секція якого входила до складу Кальміуської паланки, то відповідальність за підбір покладалась на його провід.

Слід зазначити, що на той час історико-етнографічне товариство «Курінь» (точніше його козацька секція - «Донецький курінь») лише співпрацювала з «Кальміуською паланкою», а увійшла до її складу вже за підсумком славнозвісного Кубанського походу у вересні 1992 р.

Весна й значна частина літа пройшла в тренуваннях на кінній базі спортивного товариства «Локомотив». На щастя, в той час ще були люди, які безкорисливо ладні були вкладати гроші в справу національного відродження. Люди, які були справжніми меценатами (прошу не плутати зі спонсорами). Знайшлись гроші й на спеціальну машину для перевезення коней, й польові однострої, й ще на багато «дріб'язничок», без яких не можливо було б виїхати за - на той час - вже кордон.

В призначений день та час сформований загін зібрався для відправлення на кінній базі, і тут, як завжди перед виїздом, почалось. Машина запізнювалась, відомостей про частину товариства, яка представляла Київський козацький осередок, що мав виїхати заздалегідь та зустрітись з нами в обумовленому місці біля російського кордону, - не було та й ще декілька важливих дрібничок, які унеможливлювали сам похід. Але, як казав Наполеон – «Головне вв'язатись у бій, а там розберемось». Помолившись й отримавши останні настанови від нашого похідного отамана Олександра Івановича Невільниченка, ми завантажили в машину двох красенів коней будьонівської породи для Олександра Івановича та його сина, свої речі, й рушили в напрямку державного кордону.

На цьому місці слід зробити невеликий відступ і познайомити тебе, читачу, з постаттю Олександра Івановича Невільниченка. На час нашого знайомства з ним, це була вже

немолода людина. Все своє життя він присвятив коням та верховій їзді. Невеликого зросту, худорлявої статури, при цьому жилястий, смуглявий, вся його постать і рухи видавали, що в цій людині схований згусток енергії. Й завдяки, переважно, його енергійності та наполегливості була вирішена значна кількість питань відносно кінного забезпечення тренувань та самого походу. Його значний досвід в обходженні з кіньми кожен раз допомагав нам вирішувати проблеми під час походу. Будучи небагатослівним, йому вистачало інколи погляду з-під своїх насунутих брів, аби людина миттєво все зрозуміла. Якщо хтось з нас заслуговував на покарання, то під час розмови з Олександром Івановичем, при погляді в його очі з'являлось враження, що він ладен перетворити тебе на ховраха чи кам'яну статую (в залежності від ступеня провини). Я гадаю, що таким поглядом володіли козаки-характерники. Можливо, він і є характерник, бо в нашому козацькому товаристві він з'явився в потрібний нам час і також непомітно зник (начебто виконавши свою місію й вирушивши допомагати іншим козакам), виконуючи завдання вищої сили.

Прибувши до одного з населених пунктів на кордоні з Росією, ми отаборились в очікуванні основної колони з киянами. Приладнавши до машини державний та військовий прапор, наш гурт розмістився обабіч дороги в холодочку. Першим, як і годиться, до нас завітав представник місцевої влади в особі необ'ємного дільничного інспектора. Він з поважним виглядом постояв осторонь від нашого імпровізованого бівуаку, поглядаючи на купку молодиків у військовій формі різноманітних взірців. Підійшовши до нашого гурту, постійно витираючи піт вже порядно засаленою хусточкою й задихаючись від непокоючої його астми, надаючи собі поважного вигляду, почав розпитувати, з якого це переляку на його тихій землі з'явились невідомі військові та ще й прапорів понатикали. Олександр Іванович все докладно пояснив і надав відповідний документ про мирні наміри нашої акції, чим зразу ж заспокоїв стража порядку, який покрутив в руках наданий йому документ, ретельно вдивляючись у печатку, на якій були реквізити міністерства закордонних справ України. Ще раз перечитав її з таким виглядом, що він хоче вивчити документ і потім, вийшовши на пенсію, дослівно наводити зміст документу на зборах молоді (на які його як поважного пенсіонера будуть запрошувати на свята), доводячи свою значимість у справі

відродження історії України. Попросивши зняти хоча б один прапор, він також безслідно щез, як і з'явився.

Козаки з'єднаного загону «Донецького куреня» та «Донецької сотні» на кордоні України (серпень 1992 р.)

Після візиту дільничного до нас зразу ж почали сміливо підходити місцеві мешканці. Складалось таке враження, що вони спостерігали за діями міліціонера з-за паркану й, переконавшись в тому, що все гаразд, почали жваво спілкуватись. А після того, як дізнались, що ми козаки, почали наперебій розповідати про свої козачі корені. На наше прохання аби попити водички, селяни схаменувшись, що не запропонували своєї допомоги раніше, з щирою радістю одарили нас. Невідомо звідки з'явилась бабуся, яка принесла з десяток великих помідорин та огірків, й спостерігаючи, як ми уминаємо її дари, розповідала про свого батька, який рубався з червоними на Дону й загинув в громадянську, а мати вимушена була перебратись на шахти аби не зазнати помсти комісарів. В цей час до нас підійшов дідусь з повним цеберком картоплі і, не зважаючи на всі наші відмови, висипав біля нас – «Я б і з цеберкою віддав би, та баба буде лаятись», - сказав він і побідкавшись, що, якби йому скинути років з десяток, махнув би з нами покозакувати.

- А як же баба, не лаятиметься? До іншого не втече? - весело спитав хтось із наших.

- Та хай грець тій бабі, куди вона від печі втече. А собаку я вже років з п’ятнадцять на дворі не тримаю, самі коти в дворі живуть, всіх лає та від всіх відгавкається. Я оце великого галасу не люблю, а до бабиної лайки звик. Як не бери, а вже більше п’ятдесяти років разом. Може по п’ять капель? На легку дорогу - запропонував дід. Витягаючи з-за пазухи півлітрову пляшку.
- Ні, ні. Рішуче відмовились ми. В поході не можна.
- То так - погодився з нами дід. Все одно стара не повірить що з козаками пив. А півлітра я й з кумом справлю за ваше здоров’я. Якщо ви не проти.

Ми не стали заперечувати старому.

- От і добре. Тепер хоча б добра нагода є. Сказав дід, й почав пригадувати спогади старих людей про козацькі часи.

Так в розмовах з старшим поколінням ми не помітили як час перевалив за полудень. Вже розпалили багаття й почали пекти подаровану нам дідом картоплю. Розмова за картоплею плине непомітно, вже почали з роботи повертатись більш молоді мешканці села й з цікавістю підходили до нашого гурту. Дід як знавець популярно й дохідливо пояснював односельцям хто ми такі. Переконливості його доводам надавало те, що він встиг відлучитись до кума, й таки добряче «набажався» нам здоров’я. День надходив до кінця, але у старого не закінчувались теми, які він хотів з нами обговорювати. Це спілкування припинив наказ Олександра Івановича вантажитись до машини. Попрощавшись зі старим ми продовжили наш рух у напрямку прикордонної застави, так і не дочекавшись киян, які десь затримувались у дорозі.

Для того аби уникнути зайвих розмов з російськими прикордонниками ми, за наказом Олександра Івановича, вдавали що спимо. Обдивившись нашу машину, прикордонники пропустили нас. Так без зайвого клопоту ми потрапили на російську територію. Подальший перехід через ростовську область пройшов під рокіт двигуна машини. Втомлене дорогою товариство лагідно спало, розтягнувшись на сіні, яке було припасено для коней.

- Підйом! Пролунав надворі голос Невільниченка. Годі спати ледащо, ми на Кубані, не заспокоювався він.

Зістрибнувши з кузова машини й протираючи очі, товариство почало роздивлятись навкруги. Й на перший погляд здалось, що ми не виїжджали з того села, де зупинялись перед кордоном, а просто заїхали на інший його бік.

- Та яка там Кубань, годі нас дурити – почало ремствувати товариство.

- Нас що не пропустили через кордон? – спитав Грицько (один із молодих козаків з пишним оселедцем).

- Ні, ми на Кубані, наполягав Олександр Іванович, й для того аби переконати нас у правдивості своїх слів ткнув пальцем в напрямку будинку який стояв неподалік.

- Ну й що, хата як хата. Нагадує сільську раду. Я таких надивився на Полтавщині чимало. Обурливо сказав Роман.

- От йолопи ви. Почав вже сердитись Олександр Іванович, ви на дах подивіться.

- А! Он воно, що, дружно вигукнуло товариство. Піднявши голови й роздивившись «трикольор» на даху, як пізніше з'ясувалось все ж таки сільської ради.

Переконавшись у тому, що нас не дурять і поглузувавши один з одного, товариство заходилось вмиватись і снідати чим бог послав та що залишилось від дарів сердобольних наших знайомих. Вже під кінець трапези до нашого гурту підійшов представник місцевої влади.

Так – так, це був дільничний міліціонер. За зовнішнім виглядом він нагадував дільничного, який підходив до нас вчора у згаданому селі. Лише велика бородавка на носі виказувала, що це вже інша людина, а фуражка з орлом на тульї зайвий раз доводила правдивість твердження Олександра Івановича про те, що ми не в Україні. Після короткої розмови й перевірки документів, до якої ми вже почали звикати, він зник, попросивши не розходитись.

Через деякий час він знову з'явився, але вже в супроводі якогось чоловіка. Прибувший з міліціонером відрекомендувався головою сільради. В розмові з головою ми з подивом дізнались, що на наше швидке прибуття ніхто тут не очікував. Головний отаман повідомляв про можливість нашого прибуття, але не було підтвердження, що ми виїхали. Тому про заздалегідь організовану зустріч мови не було. Обсудивши деякі питання нашого перебування й пояснивши, що ми чекаємо на прибуття основної частини учасників походу, станичний голова разом з Олександром

Івановичем кудись відійшли. Будучи без діла, ми розташувались у затінку, очікуючи на повернення нашого старшого. Не встигли ми й задрімати, як повернувся Олександр Іванович разом зі станичним головою на його машині. Наш старший повідомив, що вони додзвонились до головного отамана Кубанської козачої ради й повідомили про наше прибуття. Для нього наша поява теж виявилась несподіваною. Тому для урегулювання питань нашого перебування з Краснодару виїхало до нас керівництво війська.

В цей час станичник запропонував нам пригоститись дарами полів й одарив нас помідорами та огірками. По його поведінці було помітно, що він має до нас ще якусь справу.

- Козаки! - звернувся він до нас, - Тут така справа: пришлого народу в станицю понаїхало, більшість з них росіяни, хтілось би показати їм якого ми станичні кореню. Національної української одежі у станичників немає, не могли б Ви пройтись по станиці, щоб тим лапотнікам довести , що живі ще корені українські в кубанських станицях. А я вас за це таким обідом нагодую, закачаєшся.

Козаки з'єднаного загону «Донецького куреня» та «Донецької сотні» в історичних козацьких строях

Звичайно, ми зголосились допомогти станичнику. Облаштувавшись в національні строї, товариство рушило з поважним видом «пройтись по станиці». Плотно пообідавши та подякувавши господарю, з не менш поважним та задоволеним

виглядом ми знову попрямували до місця табору. Отримавши розпорядження дочекатись прибуття основного підрозділу, ми знову розташувались у затінку, а Олександр Іванович з сином поїхали вигуляти коней.

Десь біля вісімнадцятої години з краю станиці почувся рокіт вантажних машин. Через декілька хвилин біля нашого табору зупинились машини з військовими номерами Збройних Сил України, з яких позіскакували військовослужбовці, а за ними люди в строях українського козацтва. Привітавшись з прибулими, з'ясували, що то якраз і були представники Київського козацького товариства на чолі з Головним Отаманом Українського козацтва Євгеном Петренком.

Організація самого походу з боку українського козацтва, виявилась (як на мій погляд) на високому рівні. Було задіяно підрозділ Збройних Сил України, який забезпечував похід декількома вантажними машинами (на них прибуло ще шість коней), автобусом, «уазиком», «налавником» та польовою армійською пічкою «КП 250». Отже, у нас було все, що могло забезпечити нашу автономність під час здійснення цього походу.

Невдовзі повернувся й наш старший та прибули представники Кубанського козацького війська. Старшини окремо вирішили організаційні питання. Через деякий час було скликано раду, на якій виступили представники Кубанського війська. Вони повідомили, що незважаючи на наш раптовий приїзд, буде вжито всіх заходів по сприянню нашому походу по Кубані. Також поінформували про непросту ситуацію в самому козацькому русі, в якому існувала альтернативна організація – «Кубанський козачий круг», що не сприймає українського походження кубанських козаків і налаштована вороже до Кубанської ради. Тому в станицях, які підпорядковані кругу, годі чекати на «радушний» прийом. Обговоривши ще декілька організаційних питань, вони від'їхали.

На нашій похідній раді Головний Отаман Є.Петренко оголосив, що всі, хто бере участь у цій акції, знаходяться на похідному положенні й мають робити відповідні висновки. Осавулом походу було обрано Олександра Івановича Невільниченка. Доведено та прийнято розпорядок дня, призначені наряди, які включали в себе наряд на кухню, чергову та вартову служби. Тобто, наше положення набувало все більш чіткої

військової структури, і це було не зайвим, бо дисципліна серед киян викликала занепокоєння.

Потрапивши в наряд на кухню, ми заходились її приводити до робочого стану, бо вона (як пояснив прапорщик, старший серед наших військових) перед цим перебувала на зберіганні й була повністю змащена. Нам довелось прикласти чималих зусиль аби привести її до ладу. Вже стемніло, коли ми почали розпалювати піч. Кожен, хто був вільний від чергування, вважав за необхідне надати свої поради, але отримавши від прапорщика, не двозначну відповідь у якому напрямку йому треба прямувати, починав глузувати з нас. Галас і жарти відносно наших невмілих дій ще довго лунали над станицею. В чітко призначений час над табором пролунав сигнал сурми, оповістивши про відбій. Товариство, не дочекавшись поки ми дамо ладу печі, нашвидкуруч повечеряло запасами й повкладалось спати, залишаючи вартовим стерегти спокій табору та його мешканців.

Сигнал сурми до підйому заворушив табір. Наряд по кухні, відмовившись від порад прапорщика, задіяти форсунки на печі, розтопивши її дровами та заздалегідь приготувавши сніданок, «подчував» товариство. Загін призначений для верхового переходу рушив по раніше встановленому маршруту на чолі з похідним осавулом. Ми ж, згорнувши табір та попрощавшись з гостинним господарем, рушили навздогін нашому верховому загону в новопризначене місце для встановлення нового табору.

Друга ночівля була запланована в станиці, яка підпорядковувалась Кубанському козацькому кругу, і як попереджало нас керівництво Кубанської ради, гостинного прийому не відбулось. Зупинитись в станиці нам не дозволили, а відвели місце в лісосмузі за станицею (обабіч дороги).

В першу добу спільного з киянами походу нам не вдавалось знайти порозуміння з ними. Вони якось скоса поглядали на наше товариство, розмови відбувались на рівні чергових фраз. Знайти якісь більш ширші форми для спілкування та братерських стосунків не виходило. Таке їх відношення до нас було незрозумілим. Все стало на свої місця в другу ніч походу, коли я потрапив у вартову зміну з одним із киян. Розговорившись з ним, я зрозумів, що насторожене ставлення до нас викликане фразою когось із київських старшин, що вони в дорозі мають зустрітися з дончаками, й разом з ними здійснювати похід. Тому, в нас вони

бачили представників Донського козацького війська. Та коли ми пояснили, що ми хоч й з Донецька, але є представниками козацького осередку Українського козацтва, то всі непорозуміння щезли. Хтось навіть запропонував закріпити дружні стосунки. Але здоровий глузд взяв своє. Пам'ятаючи, що ми на похідному становищі, обмежились міцним чаєм. Який був теж доречний через прохолодні серпневі ночі.

На наступну добу представники нашого гурту знову були розподілені в різні види нарядів. Це вже почало викликати невдоволення. Кияни на чолі з осавулом вирушили верхи, а ми плелись в обозі.

Прибули ми в містечко Тимашевськ, де відчули що на нас чекали. На наступний день нашого прибуття в місті влаштовувалось свято. Ключовими особами в ньому виступали ми. Вимотавшись за дві доби верхи, кияни радо зустріли новину про добовий відпочинок. Розмістили нас на території стадіону. Благо місця вистачало й для футбольного майданчику, й для нас. З ранку до нас завітала станична козацька старшина. Спілкування з ними пройшло в дружній атмосфері. Їх непідробна радість була видна в усьому: в очах, манері поведінки, в бажані гостинних господарів допомогти нам чим тільки можливо. Наше перебування в станиці запам'яталось декількома цікавим епізодами. Одним із них був приїзд до нас місцевого фермера на «БТР – 52», який знаходився в його власності й мав, як годиться, державні реєстраційні номери. Вивчивши цю чудо машину вздовж і поперек, з дозволу її господаря, частина товариства рушила до фермера на подвір'я за подарованими ним овочами.

Поки товариство їздило до щедрого козака в гості, ті, хто залишився в таборі, пережили декілька напружених моментів. А відбулось все через коней, які привезло київське товариство. Ці коні були полукровками. З першого погляду вони нагадували тарпанів, але більш одомашнених. Відпочивши, як і ми від переходів перших днів, їх потягнуло, так би мовити, на пригоди. Не відомо як, але один з них відв'язався й почав носитись по табору та поміж інших прив'язаних коней. Здійнявся великий галас, й довелось прикласти великих зусиль всьому товариству аби блокувати та вгамувати бешкетника.

На наступний день у станиці відбувалось свято. Статечне літне станичне товариство та більш невгамовна його молодша

частина з великим захопленням споглядали на виставу нашої кінної групи, яка показувала елементи герцю на конях. Не перестаючи повторювати, що їхні діди ще більші дива могли робити. Але на той час наше товариство показувало їм красу кінного герцю а не навпаки, й це переповнювало нас радістю й гордістю. Ця радість переповнила не тільки наші душі, але й наш казан з кашею, про який ми тимчасово забули.

Почувши свист з печі ми враз схаменулись і мерщій подались рятувати наш обід. Відкривши дверцята печі, ми потрапили під «душ» та «феєрверк» з каші, які вирвалися через запобіжний клапан. Вгамувавши нарешті скажений казан, ми з великою радістю переконались, що не вся каша пішла на святкову ілюмінацію, й нас було врятовано від зайвих докорів похідної старшини. Хоча від глузувань товариства та зайвої роботи по приведенню до чистоти печі та власних одностроїв нас це не врятувало. Впоровшись з роботою, пізно ввечері ми лягали спати й радо обговорювали події цього дня.

День за днем ми просувались до наміченої цілі, й от перед нами розкинулась велична річка Кубань. Вона дала притул вільному народу, який незважаючи на століття відірваності від історичних коренів зміг зберегти, хоча - би у старшого покоління, пам'ять про власні генетичні коріння.

Перед нами розляглась на березі річки станиця Варениківська. Пройшовши її верхи (в цьому переході я йшов в складі кінної групи), ми зупинились на місті табору, який було розташовано за станицею. Передавши коня вільній зміні, я ліг на відпочинок. Не знаю скільки часу вдалось викраяти на сон, але прокинувся від ґвалту, що стояв у таборі. Виявилось, що до нас завітали станичні козаки, і як годиться у добрих господарів -не з порожніми руками. Накритий стіл дивував своїм розмаїттям. Після недовгих умовлянь похідний отаман дозволив нашому товариству, не задіяному для несення служби в наряді, почастуватись місцевим вином, яке станичники «не применули» захопити з собою. Ще довго лунали над річними плесами козацькі та українські народні пісні, які з великим задоволенням підхоплювали та виводили своїми сильними мужніми голосами станичники, додаючи колориту відомим пісням власною манерою виконання.

Вранішня сурма сповістила про необхідність продовження походу й розставання з гостинними господарями старовинної козачої станиці.

Невдовзі ми дістались головної мети нашого походу – Тамані. З невідомо яких причин, але наш табір розташували при в'їзді до населеного пункту, що в наших рядах викликало здивування. Похідний отаман пояснив нам, що це зроблено з метою підтримання більш якісного порядку в таборі, і він мав рацію, що довели пізніші події. Так, один із старшин Київського товариства так «начастувався» з місцевими козаками, що вдався до неподобних дій. Повернувшись з чергових святкових заходів, які тривали протягом декількох днів, ми взнали від вартової зміни, що цей бабій взяв коня й десь подівся, а надвечір повернувся до табору разом з однією із представниць місцевого населення й заходився знайомити її з умовами нашого перебування. Це викликало неабияке обурення з боку всього товариства. Старшині довелось прикласти багатьох зусиль аби вгамувати цього гречкосія, й випровадити його пасію з розташування табору. На ранок було скликано раду, на якій стояло одне питання, що робити з цим ледащом. Було висловлено багато пропозицій, включаючи й надто радикальні. Незважаючи на повне каяття винуватця, присудили йому канчуків та позбавлення права перебування в лавах Українського козацтва з терміновим його відправленням до України.

Винуватцем згаданого інциденту був О.Рваний, який і отримав канчуків. Згодом цього «гультяя» було вибачено на Великій Раді Українського Козацтва в Києві у вересні 1992 р. Тоді ж було привселюдно вшановано всіх учасників Кубанського походу.

В цілому, все наше подальше перебування на урочистостях не було затьмарене цим неподобним вчинком. Взагалі, відношення до нас з боку простих кубанців було дуже щире. Особливо велику повагу в їх очах ми набували, коли вони дізнавались про те, що весь цей похід було здійснено верхи.

Окремо згадуються й суперечки між альтернативними козацькими угрупуваннями. Навіть на урочистостях не проходило без напружених моментів у внутрішніх взаємостосунках. Так, вразила суперечка біля собору під час молебню між різними гуртами козаків з приводу того, чи допускати до служби в храмі

тих козаків, які повернулись з театру військових дій в Придністров'ї й не прийняли причастя. Не пам'ятаю чим все закінчилось, але напруженість в атмосфері суперечки відчувалась надто сильна.

В один із днів проведення урочистостей нашу кінну групу захотіла зняти якась документальна знімальна група. Під час цих зйомок не обійшлось без проблем. В той день я був у складі кінної групи та ще й тримав прапор, що додавало додаткових труднощів під час пересування верхи (одна рука постійно була зайнята триманням прапора).

Так от, цій знімальній групі захтілось аби ми на голопі вискакували з яру й неслись певну відстань по степу понад морем. Зовні це виглядало напевно ефектно. Але як водиться, з першого разу кіношників щось не задовольнило, чи – то у коней не дуже мужні морди були, чи – то у вершників надто щасливі обличчя, тож прийшлось нам з цього ярка декілька разів вискакувати на скаженій швидкості.

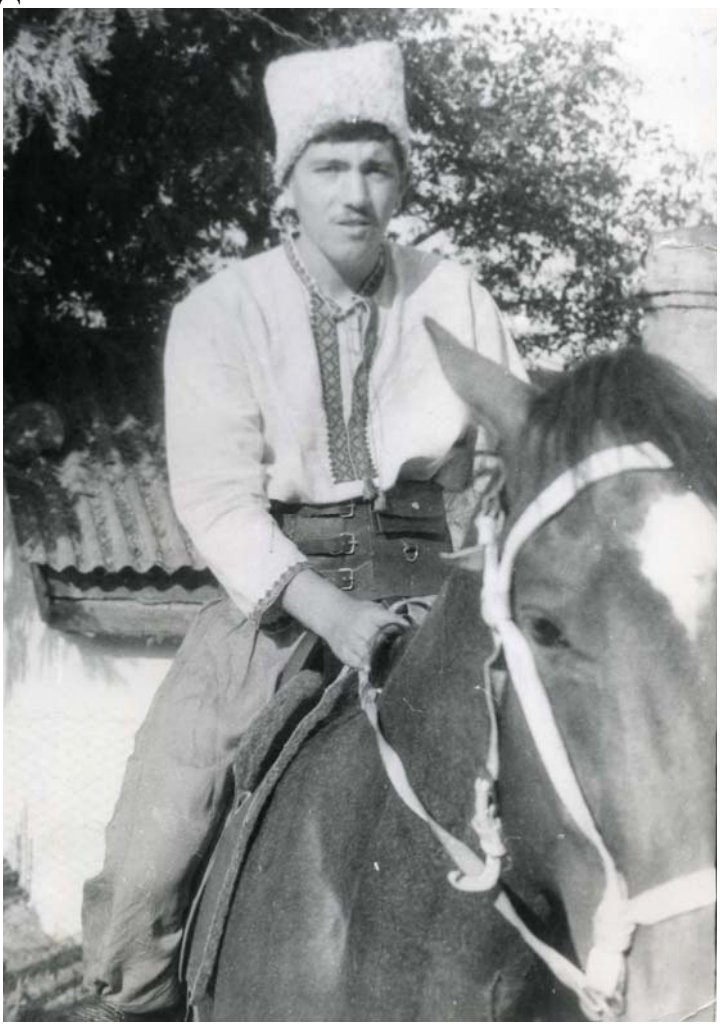

Роман Артюх під час кінного походу по Кубані (1992 р.)

Тож, під час одного з таких дублів стався не дуже приємний інцидент. Під час розгону на гірку в загальній сутолоці одного з козаків кінь скинув з себе й з невідомих причин понісся понад краєм урвища над морем. Я кинувся наздоганяти втікача-коня. Оточуючі глядачі гадали, що так все задумано й почали завзято аплодувати, коли я з розгорнутим прапором на шаленій швидкості понісся понад урвищем…

Кожен день нашого перебування на урочистостях був вщент заповнений подіями. Саме на Тамані ми зустріли наших двох козаків. Це були вже відомий нам Дмитро Білий та його побратим Вадим Задунайський (один із співголів історико-етнографічного товариства «Курінь» та отамана «Донецького куреня»), які в один час з нами здійснювали похід по Кубані за власним маршрутом, який вони прокладали через станиці, де мали родичів та знайомих (обидва мали кубанські корені, чим і хизувалися).

Окремий маршрут, яким пройшли-проїхали Кубань Д.Білий та В.Задунайський, був обумовлений не лише потребами відвідати родичів та знайомих, але й міркуванням доречності донесення інформації про святкування 200 річниці переселення українських козаків на Кубань до козацьких товариств тих станиць, де не проходили учасники кінного походу. До того ж, здійснювався збір історичних спогадів та пропагувалась українська козацька спадщина. Детальніше про деякі аспекти цієї подорожі йшлося у спогадах Вадима Задунайського.

Вони радо зголосились переночувати в нашому таборі, де за смачним кулешем ми навипередки обмінювались інформацією про побачене та пережите під час походу. Не змогли наші гості залишитись осторонь аби не скористатись можливістю поїздити на конях по Тамані та, якби зараз сказали, зробити фотосесію, демонстративно позуючи перед фотоапаратом.

Останній день нашого перебування на Тамані, а це було 24 серпня, запам’ятався приємним сюрпризом з боку місцевої міліції. Так, після підйому, коли ми вже збирались, з гучномовця проїжджаючої повз наш табір машини ДАІ враз прозвучала фраза;

- Запорожці, вітаємо Вас зі святом, Днем незалежності України!

Й тут ми схаменулись, дійсно, сьогодні ж перша річниця незалежності нашої держави. З чим ми радо почали вітати один одного. Заспокоївшись, ми продовжили наші збори, бо офіційна частина нашого походу закінчувалась. Кінна група рушила верхи до місця нового табору. На останній нашій стоянці, яку ми розташували серед чистого степу, ввечері біля багаття отаман привітав нас з Днем незалежності й із закінченням походу, вручивши кожному пам'ятну відзнаку. З нагоди свята дозволено було вжити вина, яке заздалегідь було заготовлено.

Благополучно дістався порту «Кавказ» ми попрощались з благодатною землею наших братів, які незважаючи на значний тиск влади, не забувають якого вони кореню. Шанобливо бережуть мову, культуру та традиції своїх пращурів. Ми були впевнені, що як продовження гасла «Слава Україні !» гідно стоїть «Слава Кубані !».

P.S. З великою вдячністю та шаною хтів би пригадати імена тих, хто взяв участь у цьому поході від Донеччини (представники «Донецької сотні» та «Донецького куреня»): Олексій Іванович Невільниченко з сином Юрком, Грицько Швидкий, Сергій Коцюба, Сергій Талдонов, Микола Плаксін, Роман Артюх, Віталій Білецький, Анатолій Захаров, Олександр Іщенко, а також окрема група у складі Дмитра Білого та Вадима Задунайського.

Хтілось би висловити вдячність й усім тим, без чиєї матеріальної та моральної підтримки не зміг би здійснитись цей проект.

Наведений спогад одного з активних учасників Кубанського кінного походу «Українського Козацтва» 1992 р. є досить цікавим й колоритним зображенням перипетій та неповторного романтизму, притаманних цій непересічній події в історії українського козацького відродження кінця XX ст. Слід відзначити, що згаданий похід був головним виявом вшанування «Українським Козацтвом» 200-ліття переселення Чорноморського козацького війська на Кубань. Він (разом із іншими заходами) мав тоді важливе значення як для згуртування активістів українського козацького відродження й

підняття престижу цього руху в очах нащадків кубанських козаків, так і піднесення авторитету України в козацькому середовищі Кубані й Дону. Слід відзначити, що згаданий похід відбувся за сприяння національно-демократичних об'єднань (Народний Рух, Товариство української мови ім. Т.Г.Шевченка та інші) та Міністерства Оборони України на чолі з К.Морозовим.

Інформація про автора:

Артюх Роман (1974 р.н.). В козацькому русі з 1990 р. (20 років). Вступив до молодіжного історико-етнографічного товариства «Курінь» (козацької секції) навесні 1990 р., ставши одним з його найактивніших членів. Брав участь в усіх заходах козацького та просвітницького спрямування товариства початку 90-х рр. (фольклорно-етнографічні експедиції, козацькі спортивно-вишкільні табори, Кубанський кінний похід тощо). Був активним учасником створення та становлення структур «Українського Козацтва» в 1990 р. В 1994-1995 рр. перебував на посаді осавула «Кальміуської паланки», а в 1998-2003 –«Азовського козацького війська» (козацький осавул). Має вищу освіту (історик). Перебуває на військовій службі (майор).

Едуард Покров

ДУМА ПРО ТЕ, ЯК КОЗАКИ ОДРУЖУЮТЬСЯ

То не в чистім полі сиві воли ремигають,
То козаки на могилі плачуть та ригають.
Один каже: «Сьодні вранці мало не сказився
Бо приснилося, що здуру взяв і оженився!
Ой узяв я собі жінку гарну та вродливу.
Краще б взяв уже криву, та не вередливу!
Ой жінка мене годувать не хоче,
А лиш тільки відвернуся – з сусідом хихоче!
Та приснилося іще – жінка насварила:
Прийшов пізно з тренування – мало не забила!
Ох, як пив би, то втопив би своє лихо в пляшці…
А так тре’ шукать рятунку в прадідівській шашці!
Ось узяв я тую шашку, з жінкой розібрався,
А тоді уже під ранок з щастя нализався!»
Другий каже: «А я вчора дівчину побачив!
Так злякався, що і досі ось сиджу і плачу!
Так на мене подивилась! А очі – як небо,
Такі гарні, такі сині…. Та що їм всім треба?!
Я в полі собі гуляю вільний наче птиця,
А щоб світ мені закрила жіноча спідниця?!
Хочуть, хочуть оженити, та я не даюся!
Як побачу, що вже край – піду та втоплюся!»
Третій сидів собі тихо, гриз курячу лапку.
Потім устав, вилаявся, та – об землю шапку!
«Та чи я, козачина, та дівок боюся?!
А дзуськи! Піду й завтра ж оженюся!
Буде жінка мене любити-кохати,
Буде соколом ясним мене називати.
Буде жіночка мене смачно годувати,
Поїм, ляжу, а вона – мушок відганяти!
І до біса вже закину тим спортом займатись.
Я знайду, куди мені силу прикладати!»
Двоє глянули на нього: треба ж так здуріти!

Потім собі подумали та пішли женитись.

Другові Вадиму з найкращими побажаннями –
Ед.
30.07.94.

Цей вірш з'явився за часів не лише занепаду активної діяльності історико-етнографічного товариства «Курінь» упродовж 1993-1994 рр., але й в умовах виникнення кількох подружніх пар, що були створені між «курінчанами».

Е.Покров, В.Задунайський, А.Корнєв та В.Михненко (сидить) на могилі Івана Сірка (4 серпня 1990 р.)

Про автора:
Едуард Покров (1965 р.н.) включився в молодіжний козацько-просвітницький рух на Донеччині в листопаді 1989 р. Був серед найактивніших членів козацької секції («Донецького куреня») історико-етнографічного товариства «Курінь». Брав участь у

заснуванні «Українського козацтва» як під час наради 4 серпня 1990 р. поблизу могили Івана Сірка, так і на І Великій Раді «Українського Козацтва» 15 вересня 1990 р. в Києві. Активно діяв упродовж 1989-1992 рр. Має вищу освіту (гірничий інженер). Займається журналістикою, рок-музикою та проводить музично-відпочинкові шоу-заходи.

Борис Бадрак

З ПРИГАДАНОГО

Скільки себе пам’ятаю, найбажанішими та найсолодшими мріями у дитинстві були коні, і особливо один – з білими копитами та такою ж плямою на морді. Проходив час, але коні та степ-воля, які не розривні з козаччиною та спогадами старших чоловіків у роді росли разом з багатьма хлопчиками. Тому, почувши від товариша про студентське коло з такою рідною назвою – «Курінь», сумнівів йти чи не йти не було (сталося це восени 1989 р.).

Історико-етнографічне товариство «Курінь» було утворене наприкінці жовтня 1989 р, до якого й залучився Б.Бадрак в листопаді.

Пошукавши на історичному факультеті Донецького держуніверситету необхідний кабінет та почекавши під дверима початок першого засідання, був приємно здивований наявністю багатьох студентів, які розділяли зі мною почуття української єдності. А тем для обговорення було предостатньо.

Перша і головна – український гурток на цілком зросійщеному Донбасі і наше бачення шляхів відродження української свідомості. Це було потрібно в першу чергу нам – прямим учасникам та засновникам.

Друга – це бажання вивчити чи удосконалити рідну мову. Пригадується кумедний випадок, коли один з членів «Куреня» в українській їдальні замовив звичайну на сьогодні піццу собі і товаришеві приблизно наступними словами: «…дайте, будь ласка, нам по пиці».

Також співали народних пісень, ставили вертепи і спектаклі, згадували традиції власного народу, а дівчата готували запашні українські пиріжки та вареники. А яка українська пісня не оспівує козака та його волю. Тому питання козацтва було тільки питанням часу. Скільки хлопців та дівчат пройшло через «Курінь» важко пригадати, але всіх їх об’єднувала небайдужість до власного коріння та власної держави.

Козацьке відродження на Донеччині, започатковане куренянами ще за часів існування Совєтського Союзу, було великою справою для нашого регіону. Всі ми робили спільну справу в єдиному пориві з козацькими організаціями всієї України, що вплинуло й на життя держави.

Скільки було радості, а які були сподівання. Радість від поновлення державності, сподівання від того, що козацтво відродить дух, без якого держава не буде українською. І цей порив охопив територію не тільки визначену українськими кордонами. На початку 90-х років на честь 200 – річчя переселення запорізьких козаків на Кубань, було організовано та здійснено перехід козаків з України до Краснодарського краю.

В Донецьку ми намагалися створити міцну козацьку організацію. У нас була ідея, заходи щодо її досягнення, козаки, які б її впроваджували, залишалася дрібничка – фінанси. Пригадую, як на козацьких радах ми сперечалися між собою в засобах здобуття фінансової незалежності – утворення кооперативів, пожертви, участь у спільному патрулюванні з правоохоронними органами тощо. Намагалися знайти союзників, але небандитські організації мали аналогічні проблеми, тоді як злочинні мали на меті інше. Також відсутність законодавчої бази не давала можливості фінансового розвитку.

Пригадую: на початку 90-х рр. похід керівництва Кальміуської паланки до тодішнього губернатора Донецької області. По-перше, до цього «слуги народу» дуже важко було попасти на прийом, по-друге, коли я побачив людину, в очах якої було єдине питання власної користі, то стало зрозумілим, що цю владу українське цікавить тільки з відповідної позиції.

Тут йдеться про зустріч старшин «Кальміуської паланки» з губернатором Донецької області В.Щербанем весною 1995 р., яка була влаштована завдяки особистому проханню тодішнього Гетьмана Українського Козацтва В.С.Муляви (був Депутатом Верховної Ради України).

За власний кошт та власними силами козацька громада займалася з дітьми, організовувала козацькі дитячі табори, спортивні змагання. Щоліта козачата разом зі старшими товаришами від'їжджали до козацького табору, де вчились козацьких звичаїв, тренувалися, їздили на конях. Проходили спілкування з іншими козацькими осередками як України, так і

Росії, що давало можливість зрозуміти єдине коріння козацької спільноти та зміни в різних її частинах.

Представники «Азовського козацького війська» (Б.Бадрак, В.Задунайський, О.Акутін) на експозиції з історії «Донецького куреня».
Донецький краєзнавчий музей (1999 р.)

Організація, яка має ідею та не має можливостей її реалізації, позбавлена руху вперед. Відсутність української еліти, а звідси й українського в Україні привело до керівництва в козацькому русі (як Донецької області, так і України) директорів ринків, чиновників та інших випадкових людей.

Але чи мріяло наше покоління ще 20 років тому про відновлення власної держави та відродження козацького духу. Так, тільки мріяло. Сьогодні при всіх негараздах ми маємо шанс на власну державу, за яку боролися та помирали покоління козаків. А злодії та пасивність, і помилки суспільства є лише тимчасовими перепонами.

Інформація про автора:

Бадрак Борис (1965 р.н.) у козацькому русі понад 20 років. В 1989 р. був одним із перших членів історико-етнографічного товариства «Курінь». У складі «Донецького куреня» брав участь у більшості спортивно-козацьких заходів на Донеччині (колишній спортсмен). В 1994-1995 рр. перебував на старшинських посадах «Кальміуської паланки». Був одним із засновників Донецького обласного товариства Українського Козацтва «Азовське козацьке військо» в 1996-1997 рр., в якому перебуває досьогодні. Впродовж 1997-2007 рр. неодноразово обирався на старшинські посади (козацький осавул). Має вищу освіту (економіст). Працює у державній банківській системі.

Олександр Войтенко

ЗАПИСКИ ЩИРОГО УКРАЇНЦЯ

Эта история началась в далеком 1991 году, когда я проходил службу в Туркестанском военном округе (в г. Семипалатенске) на базе хранения танков. У меня в части был друг, который пригласил к себе на день рождение и в ходе празднования познакомил меня с одним интересным человеком (так же как и я, проживавшем в общежитии возле части).

Когда мы разговорились, я выяснил, что он, как и я - украинец, к тому же у нас один взгляд на происходящее в это время на нашей Украине. Я имею в виду отсоединение от империи и завоевание независимости.

Я часто замечал, бывая в командировках по всему Советскому Союзу, как мне на глаза попадались в магазинах украинские (в том числе и Донецкие) конфеты, игрушки и другие товары, однако дома все это в магазинах отсутствовало, что в душе вызывало обиду за свою Родину.

Поэтому, когда я встретил человека так же как и я неравнодушного к судьбе своей Родине, то у нас завязалась крепкая дружба.

В части я часто вставал на защиту происходящих перемен на Украине от нападок сослуживцев, для которых происходящее на моей Родине виделось предательством интересов империи.

Помню как сейчас, как возвратясь в часть из командировки (приходилось часто отбывать в служебные командировки, так как я являлся внештатным дознавателем части), узнал от сослуживцев о том, что командир части на вечернем построении офицеров за мои высказывания в защиту перемен и одобрения получения свободы Украиной обозвал меня националистом и может быть впервые в жизни я почувствовал в душе подъем от того, что меня выделили среди моих коллег таким образом.

Еще учась в военном училище, я столкнулся с интересной статистикой, оказывается что 45 % офицеров служащих в Вооруженных Силах СССР составляли этнические украинцы, что всегда вызывало у меня чувство гордости за свой народ.

Однако я уклонился от темы своего повествования. В марте 1992 года я уволился из Вооруженных Сил стран СНГ и приехал в свой родной город Донецк. И, как водится у людей, пошел пройтись по гостям. И первым в моем списке стоял мой детский друг Вадим Задунайский.

Он как раз отслужил в армии и учился в аспирантуре Донецкого государственного университета (на историческом факультете).

В разговорах со мной он сказал, что у них на факультете уже 3-ий год работает "Куринь" куда приходит молодежь, которой не безразлична судьба Украины и пригласил меня летом 1992 года в село Прилесное на один из народных праздников, однако, так как я уже тогда устроился на работу, то не смог поехать туда.

Не смотря ни на что Вадик настойчиво предлагал мне прийти на "Куринь", рассказывая как они весело проводят время, и в конце ноября 1992 года таки уговорил. Тогда я и познакомился с "Куринем".

В то время они часто собирались в помещении комиссии по делам религий Донецкого облсовета.

Після реорганізації «Донецького козацького земляцтва» в історико-етнографічне товариство «Курінь», його козацька секція («Донецький курінь») влітку-восени 1992 р. налагодила відносини з Донецьким обласним товариством «Кальміуська паланка Війська Запорізького Низового Українського Козацтва» (увійшовши до його складу в вересні 1992 р.). Одним із наслідків цього стало й використання для окремих культурно-просвітницьких заходів товариством «Курінь» приміщення Донецького обласного управління у справах релігій (одним із провідних працівників якого був суддя «Кальміуської паланки» Козловський І.)

Как сейчас перед глазами стоит помещение размером двадцать на пять метров, заставленное скамейками, небольшой трибуной и столом на помосте. В помещении находилось примерно с два десятка человек. Среди них было много девушек, находящихся в романтическом возрасте, и с интересом меня разглядывающих (как бы примеряясь как лучше привлечь к себе внимание нового человека, что мне было лестно, но не интересно, так как на тот момент я уже был один раз женат и семейные узы пока меня не влекли).

Я начал посещать эти "поседелки", так как в ходе более тесного знакомства мне стало открываться очарование совместного времяпрепровождения (встречи праздников, празднование годовщин связанных с историческими событиями в Украине и т д).

Так, помню как то летом 1993 года мы выехали за город, чтобы отметить народный праздник Ивана-Купала всем "Куринем". Те, у кого были национальные костюмы, одели их, что вызывало неподдельный интерес и удивление местного населения, впервые видящих людей в национальных одеждах. Отдельные граждане подходили и распрашивали нас, зачем мы оделись в национальные одежды, на что мы говорили, что собираемся отмечать праздник Ивана-Купала (было отрадно видеть обалдевшие от такого ответа лица).

Вечером на празднике было весело, все прыгали через костер, играли во всевозможные народные игры, пели украинские народные песни, в общем, веселились как могли.

Из веселых мероприятий особенно запомнились шутейные маскарады, когда каждый из присутствующих должен был изготовить какой-нибудь карнавальный костюм, которого не было у других.

Помню, как то я соорудил себе костюм палача, который вызвал неслабый интерес, а в другой раз – костюм Агента 007, над которым мы все вместе посмеялись. Было весело и интересно.

Там же – на "Курине" я познакомился с интересными сверстниками, которые упивались свободой, осознанием того, что Украина освободилась от вековой «дружбы старшего брата» и открывавшихся в связи с этим перспектив.

На гребне этой волны на базе "Куриня" было образовано и ряд казачьих организаций, которые состояли из ребят и занимались казачьим возрождением. Отдельно вспомню создание Азовского казачьего войска (во главе с атаманом Задунайским В.), куда вошла вся молодежь из бывшего этнографического куреня (в том числе и Ваш покорный слуга).

Мова йде про події 1996-1997 рр., коли на базі «Донецького куреня» (його основу, дійсно, складали члени козацької секції історико-етнографічного товариства «Курінь», що припинило свою діяльність наприкінці 1994 р.), який впродовж 1992-1996 рр. був базисним осередком

«Кальміуської паланки» й після її повного розвалу завдяки діям А.Бондаренка, став ініціатором утворення у складі Українського Козацтва Донецького обласного товариства «Азовське козацьке військо».

Как это обычно и бывает, что все новое всегда воспринимается положительно и с юношеским максимализмом. Войском было проведено ряд мероприятий направленных на воспитание идейной молодежи.

В спортивно-козацькому таборі. 1997 р. (3-ий О.Войтенко)

Тренування на заливному лузі (спортивно-козацький табір під с.Маяки. 2001 р.)

Одним из важных направлений казачьего возрождения стала организация спортивной секции для ребят "Казачья башня" которую возглавил атаман нашего войска Задунайский В. (тут изучалось казачье боевое искусство). В данную секцию вошел и я, где заслужил и получил из рук атамана-тренера второй уровень.

Впродовж 1996-1997 рр. відбулось утворення Донецького обласного спортивно-просвітницького товариства українських бойових мистецтв «Козацька Вежа», яке зосередило свою діяльність у царині відродження та поширення історичного козацького бойового мистецтва. Важливим стало й поширення відповідної діяльності серед юнацтва й молоді Донеччини. Одним із напрямків такої роботи стало й проведення щорічних спортивно-козацьких ви шкільних таборів впродовж 1997-2005 рр.

Как один из способов воспитания идейной молодежи в секции использовались летние лагеря, когда воспитанники и тренер-атаман, а так же кто-либо из бывалых Козаков выезжали за пределы Донецка на пару недель (в поля).

В лагерях проводилось воспитание учеников в соответствии со славной традицией казаков и прививались навыки рукопашного боя, работы с тренировочной саблей и копьем.

В один из таких лагерей поехал и я. Распорядок тут был простой, но позволял достигать поставленных целей в воспитательной работе с подростками. Для этого кроме тренировок по боевому искусству проводились и военные-тактические игры с применением оружия для пэйнтбола, метание копий на точность, стрельба из пневматических спортивных пистолетов.

Помню как играли в первый раз с атаманом в этот пэйнтбол. Я засел за таким роскошным кустом, что меня совсем не было видно и подгадал когда мой друг Задунайский В., не найдя меня, присел на пенек спиною ко мне. Тогда я с большим удовольствием охотника разрядил пистолет в его затылок и повел в счете.

Однако во втором поединке с атаманом, он учел уроки из первого боя столкновения и не стал дожидаться меня, а пошел навстречу. В результате чего мы с ним столкнулись на близком расстоянии (порядка 2-3 метров), открыв интенсивный огонь друг по другу, но при этом нам удалось избежать попаданий

противника. На третий раз мы провели своеобразную дуэль на расстоянии 10 шагов. В этот раз атаман смог увернуться и при этом попасть мне в грудь. В итоге – ничья (в общем, победила дружба).

Поединки с другими казаками закончились как у меня, так и атамана полной победой (сказалась отличная стрелковая подготовка, полученная в армии и отточенная в наших лагерях).

Казаки и ребята так же с удовольствием принимали участие в этих тактических играх.

Все мы возвращались из лагеря отдохнувшими, окрепшими, переполненными хорошим настроением и желанием на следующий год поехать снова в лагерь.

Когда я писал данные строчки, мне вспомнился еще один эпизод из казацкой жизни. Как-то я, Вадим и другие наши товарищи собрались в гостях у общего друга – Белого Д., отмечая очередной казацкий праздник. В это время он (Белый Д.) работал над очередным романом, связанным с историей Украины и мистикой. Мне тогда на глаза попалась книга о рунах и информация, содержащаяся в ней, меня заинтересовала. Я пролистал несколько страниц и остановился на нескольких рунах. Тогда я не придал этому значения, но когда поздно вечером Белый Д. зачитывал кусок из своего романа, я ощутил как будто вокруг меня действительно сосредоточилось зло и стало немножко жутко, но тут в голове как будто вспыхнул факел из рун и на душе стало тепло. И страх отступил.

Как видно из данного отступления, украинцы – глубоко мистический народ и я верю, что мой опус на тему национальных ценностей и казачества заставит задуматься, кто ты, и где твои корни.

Інформація про автора:

Войтенко Олександр (1966 р.н.) залучився до молодіжного козацько-просвітницького руху в жовтні 1992 р. й перебуває в ньому впродовж останніх 18 років. Брав активну участь в усіх заходах як історико-етнографічного товариства «Курінь», так і «Донецького куреня» (за часів «Кальміуської паланки» і «Азовського козацького війська») та «Козацької Вежі». Особливо

активно діяв під час спортивно-вишкільних заходів 1997-1999 рр. Здобув ІІ ступінь майстерності з козацького бойового мистецтва. В 2009 р. був одним із переможців у дружніх змаганнях з історичного козацького бою серед козаків старшого віку. Має вищу військову освіту (старший лейтенант; майор МВС; військовий пенсіонер).

ІІІ. СПОГАДИ ЧЛЕНІВ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНОЇ СЕКЦІЇ ТОВАРИСТВА «КУРІНЬ»

Ірина Матвієвська

БУРЕМНІСТЬ КУРІНЯНСЬКИХ РОКІВ

ПРО ВЕРТЕП

Наприкінці 1990 року вирішили ми зробити вертеп. Познаходили сценарії, на їхній основі склали свій, розібрали ролі, приготували костюми, гарненько повивчали слова й співи. Вийшло так чудово, що ще під час репетицій нас запросили взяти участь в передачі обласного телебачення «Джерело». Це був перший на Донеччині вертеп, який показали по ТБ. Потім плівку з цим записом навіть попросили у Київ, і її терміново зіпсували – залили пепсі-колою. Шкода, що на той час ні в кого з нас не було відеомагнітофона, щоб зробити запис на згадку.

Запис «Вертепу» показали якраз 7 січня 1991 р. по Донецькому обласному телебаченню, а згодом встигли показати й на всеукраїнському рівні, а зіпсовано було той запис, що залишився в Донецьку.

Зі своїм вертепом ми виступили ще в краєзнавчому музеї та біля міської новорічної ялинки, а то так трохи походили по вулицях Донецька, людей повітали, співаючи колядок. Йшли ми саме до музею, коли нам спало на думку просто поколядувати зустрічним людям. Вулиця майже порожня, назустріч йдуть чоловік з жінкою. Ми стали перед ними і заспівали колядку – яку саме, зараз не пригадаю, ми тоді їх багатенько приготували, щоб не нудно було одне й те ж повторювати. І раптом очі в чоловіка стають по вісім копійок, він закриває обличчя руками і, ридаючи, тікає геть. Його жінка ошелешено дивиться вслід, ми переглядаємося зі словами: «Але ж ми його не образили?» Відбігши метрів з п’ятнадцять, чоловік повертається, вибачається й каже: «Я родом з Західної України, тут одружився й живу багато вже років. А ви раптом посеред Донецька заспівали мені ту колядку, що на Різдво у нас в селі завжди співають. Це було,

як грім з ясного неба, то я й не знаю, що зі мною зробилося». Дякував так сердечно, а ми під тим враженням уже мовчки до музею дійшли.

Вертепна група «Куреня» (1-ліворуч І.Матвієвська). м.Донецьк, січень 1991 р.

ПРО ГАЛИЧАН

Прибігає на останнє перед від'їздом засідання «Куреня» Дмитро Білий і кричить з порогу: «До нас їдуть галичани!». Виявляється, «Товариство Лева» відрядило там когось до нас на купальську вилазку. Ми всі такі збуджені, заінтриговані, адже на той час галичани – все одно, що інопланетяни. Люди з іншого краю землі! У час «Х» стоїмо з «чумаданами», визираємо на всі боки, коли це йде так поважно, виступці наш осавула Задунайський з двома дівчатами. І нічого такого дивовижного в них нема: руки, ноги, голова. Імена теж звичайні – Наталя Кантока і Віра Білоус. Ми їх згодом прозвали «Дівчата-галичата». Коли трохи роззнайомились, вони розказали : «Їдемо на інший край, думаємо: як то нас зустрінуть східняки? Вийшли з літака, до нас підходять двоє серйозних таких (а то були Задунайський Вадим з татом), питають: «Це ви – зі Львова?» «Ми!» Беруть наші речі й мовчки несуть, ми йдемо слідом. Підходимо до чорної «Волги». - «Сідайте!» Тут нам одразу

почали пригадуватися різні оповідки про те, як кагебісти возили людей на чорних «Волгах»…» Отак виявилося, що галичани були схвильовані зустріччю побільше нашого.

Учасники експедиції товариства «Курінь» до с.Прилісного (стоять: Е.Покров, А.Корнєв, Н.Шпак, В.Задунайський, І.Матвієвська, Л.Пришляк, В.Білоус (з Товариства Лева), І.Деркач, Н.Кантока (з Товариства Лева); попереду сидить Д.Білий)

Згадані події відбувались під час організації та проведення історико-етнографічним товариством «Курінь» (за підтримки Донецького обласного товариства охорони пам'яток історії та культури) І самостійної фольклорно-етнографічної експедиції в липні 1990 р. до с.Прилісного (північ Донецької області).

ПРО КОНЦЕРТ

Приїхала до нас у Донецьк капела бандуристів з Америки. Перед концертом підійшли до мене із сестрою Оксанкою пан

Володимир Білецький з кількома активістами товариства ім. Т.Г.Шевченка і кажуть: «Дівчата, ви вбрані в такі гарні вишиванки! А давайте, наприкінці концерту винесете на сцену кошик з квітами. Оцей чоловік, – показали на одного дядька, – вийде разом з вами і скаже кілька слів подяки. А ви поставите кошик на край сцени, самі станете обабіч і постоїте, поки скінчиться промова, гаразд?» Ми згодились. І от скінчується концерт, ми виносимо кошик, стаємо обабіч. Спалахи фотоапаратів, кілька людей знімають це на камеру. Дядечко починає промову. Говорить і говорить, говорить і говорить. Вийшло досить кепсько: оратор збоку біля завіси, бандуристи скупчилися на задвірках сцени, зате ми вдвох спереду, на загальний огляд. Постояли з Оксанкою прямо, потім – склавши руки спереду, потім – склавши ззаду. Дядечко ниже слова, мов перли в разок, і все вони ніяк не скінчаться! А «куріняни» просто шаленіють: повставали з місць, руками машуть, регочуть, різні знаки нам подають. Добре, що останній ряд займали. Коли ми нарешті злізли зі сцени, Білий підвів резюме: «Оце бандуристи з самої Америки сюди перли, щоб побути тлом для сестер Матвієвських!».

Тут йдеться про виступ у Донецькій філармонії капели бандуристів ім. Т.Г.Шевченка з Детройту під керівництвом В.Колесника (створена українськими емігрантами в США), що відбувся в червні 1991 р. за підтримки місцевих осередків Народного Руху України та Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка.

ПРО КОМПОТИК

На одну з купальських вилазок поїхала з нами дівчина Одарка, скрипалька. Були ми того року в селі Прелесне. Одарка майже цілоденно грала на скрипці, знала всього три мелодії, з них улюблена - полонез Огінського. Стоїть, грає раз п’ятий за ранок і десь третій вже день, ми ламаємо голови, як би інтелігентно так це припинити, коли надходить якийсь дідок. Сідає на пеньок поряд з Одаркою і по закінченні починає навколо неї припадати: ой, какая прєлєсть, ето ж моя любімая мелодія; а сиграйтє єщьо. Ми підскочили й хором: ні, тільки не це!!! А

дідок виявився дуже прилипучим, і за те, що ми такі гарні, молоді, й полонеза Огінського вміємо, потяг нас до себе додому – своїй бабці показати. Дідок був під хмельком, відв'язатись ніяк ми від нього не змогли, то пішли гуртом показуватись. Пішло нас із дванадцятеро – всі, хто на той час біля наметів копирсався. А бабка на радощах усім компоту налила у якісь брудні склянки. І навіть почала на пару з дідом ображатись, що ми пити не хочемо. А дід на програвач платівку ставить – того ж таки полонеза. Садисти просто. Ми бігом склянки похапали, компот випили – і тікати, інтелігенти слабкодухі. А по дорозі до табору почали: у мене щось у животі наче кольки; а в мене – бульки. Потім почали жартувати, що нас отруїли і позаяк випили компот ми одночасно, то одночасно й помремо. І поховають нас разом, в братській могилі. Хтось і видав: то треба ж колективне фото зробити на могилу! І з веселим сміхом, кольками й бульками ми пошикувались і сфотографувались. Потім те фото довго називали «посмертним». А Оля Матвієнко, що мала музичну освіту, швиденько взялася навчати Одарку інших мелодій.

Наведено опис одного з кумедних епізодів II фольклорно-етнографічної експедиції «Куреня» до с.Прилісного, що відбулась за сприяння Донецького обласного товариства охорони пам'яток історії та культури в липні 1991 р.

ПРО ТАЛАНТ СУСАНІНА

Показав мені Ромчик Артюх гарне місце для чергового табору: там і річка, і скеля, і ліс, і степ дикий, не розораний. Тільки треба пішки пиляти 10 кілометрів. Зате потім є коротка дорога, а є довга, через село. Кілька хлопців виїхали з Ромчиком напередодні, а я мала решту привезти. Веду я всіх так хвацько, сама собою пишаюся. І, звісно, зовсім не там повернула. Наче мали от-от на скелю вийти, а вийшли в село. Поводила я народ по селу, а воно мов вимерло, ніде нікого, щоб дорогу спитати. Мені ще й прикро. Вийшли за село, дали там по степу кіл зо два, народ вже ледве ноги тягне – наплічники важкі, речей і продуктів днів на десять. Коли це назустріч Толік Луцюк йде, що з Артюхом приїхав. Веде нас на місце і розповідає: «Сиджу я на скелі, степ так гарно проглядається, коли бачу: Ірця веде громаду. Ідете,

ідете, а біля потрібного місця розвертаєтеся і йдете в інший бік. А тоді – по селу туди-сюди, а потім – за селом туди-сюди. Ну, думаю – треба вас виручити, бо так скоро назад на станцію підете». При нагоді потім з мене жартували: якщо Ірця схоче повести вас коротким шляхом – не згоджуйтесь, бо прийдете днів через три.

Подано колоритний опис виснажливих мандрувань членів «Куреня» до місця основної стоянки виїзного спортивно-туристичного табору в липні 1992 р. у села Покрівка (під м.Іловайськ на сході Донецької області).

ПРО РИМСЬКІ БАНІ

Якось був у нас табір на Кринці. А неподалік нього на цій річці утворюється водоспад, народ з'їжджає, мов з гірки. Течія несе сильно, а потім сповільнюється і майже кладе тебе на пологий берег. Але спочатку ми цього не знали і одразу після водоспаду намагалися видертися проти течії на вищий, скелястий берег. От ліземо я і Юрко "П'ятий голос" на камені, а вода зносить. Захекались, знесилили, вже й руки об гостре каміння поранили. Ледве я до половини на камінь видерлась, а Юрко захоплено так каже: «Правда ж, здорово? Ну, прям як у римських банях!» - не уявляю, з чого раптом у нього такі асоціації пішли. Я від реготу мало назад у річку не впала: уявила, скільки тим бідним римлянам кожного разу зусиль було докласти, аби помитися.

Завзяті подолання водних перепон, описані авторкою, відбувались під час виїзного табору історико-етнографічного товариства «Курінь» в липні 1992 р. під с.Покрівка.

ПРО ВЕСНЯНКИ

Поїхали ми якось на веснянки в Брусине – село таке на Сіверському Дінці. Електричка прибула пізно, до турбази ми дісталися вже в потемках. Вирішили першу ніч провести цивілізовано, вдень зорієнтуватися – бо місця незнайомі – і другу ніч уже в лісі ночувати, біля багаття. Звичайно, до пізньої

години (а чи до ранньої) пили чай, співали й гиготіли, і тут мені в голову залетіла чергова ідея. «А давайте, – кажу, – на світанку підемо сон-траву шукати! Тут же ліс, вона має бути. І по термінах їй саме час цвісти, я в енциклопедії дивилася». Зізнаюся, що цю рослину я, як людина степу і дитя бетонних джунглів, бачила лише на малюнку. І дуже кортіло зустріти це диво в реальному житті. На цьому й розбрелися, домовившись: хто перший прокинеться – обов'язково розбуджує мене. А в кімнаті нас чекало лихо – лісові комарі. Степові комарі маленькі, як лиш ворухнешся чи рукою махнеш, то вони одразу тікають, ще й ховаються. Потім прилетить, як міцно заснеш, зробить свою криваву справу, й знову десь за шафою сховається. А лісові – такі здоровенні, нахабні і просто штурмом беруть. Махай там руками, ногами, хоч колесом ходи, а вони на тобі сидять і смокчуть. Поки не вб'єш. І от ми билися з тими вампірами якраз до третіх півнів, аж підлога в кімнаті була встелена комарячим трупом. Всіх перебили і, знесилені, повалилися нарешті в ліжко. Не встигли очі склепити, як хтось тарабанить у двері. Це був Ігор Деркач, і з порогу: «Ну що, пішли сон-траву шукати?» Я пояснила, чому ми не в змозі нікуди йти. Тільки знову задрімали – прийшов Толік Луцюк. Потім – Ромчик Артюх. На четвертий стукіт ми прокинулися зі стогоном. Юлька лежала біля дверей і весь час відчиняла, а я давала пояснення з ліжка в найдальшому кутку. А тут вона збунтувалася, інші дівчата теж відмовилися вставати. «Йди, Ірцю, і сама відчиняй любителям різної трави!» І от я лізу до дверей, послизаючись на дохлих комарах; очі болять, в голові якась каша. Відчиняю, а там стоїть Діма Білий! І скалиться, як шибка на мороз: «О, Ірця! А чому ти ще не в лісі?» Ну, я йому й сказала. Вже коли виспалася, стало так ніяково за весь цей світанок. Добре, що хлопці в нас добродушні, виховані і з почуттям гумору.

Драматичні події «комариної війни» мали місце під час виїзду історико-етнографічного товариства «Курінь» (за ініціативи голови фольклорно-етнографічної секції І.Матвієвської) до с.Брусине (лісова зона на півночі Донецької області) в липні 1993 р.

Інформація про автора:

Матвієвська Ірина (1968 р.н.) залучилась до історико-етнографічного товариства «Курінь» в листопаді 1989 р. й брала активну участь у просвітницькій діяльності впродовж 1989-1994 рр. Була одною з найактивніших учасниць та головою фольклорно-етнографічної секції цього молодіжного козацько-просвітницького об'єднання. Особливу увагу приділяла відродженню традиційної дівочої та жіночої обрядовості під час циклу весняно-літніх свят. Має вищу філологічну освіту. Журналіст газети «Кочегарка» (м. Горлівка).

Оксана Матвієвська (Задунайська)

З ЕТНОГРАФІЧНОГО ЖИТТЯ «КУРЕНЯ»

Спогади юності завжди овіяні романтикою, завзяттям і бурхливістю подій. 90-ті роки до того ж відзначалися розквітом національного відродження. Саме в цей час з ініціативи 3-ох істориків, які вже займались козацьким відродженням кілька років (Задунайського Вадима, Білого Дмитра, Корнєва Андрія), було створено молодіжне історико-етнографічне товариство «Курінь». Особисто для мене це став осередок однодумців, де я в зрусифікованому Донбасі отримала можливість спілкуватися рідною мовою, дізнаватися про народні традиції та правдиву історію українського народу. Бо навіть назва у мене спершу асоціювалася зі спорудою із рослинного матеріалу, а не одиницею козацького війська…

Знайомство з «Курінем»

Вперше я зустрілася з «курінчатами» у своєму рідному віддаленому від центру Донецька Петровському районі під час театралізованих вечорниць. Їм не вистачало дійових осіб, і моя сестра Ірина Матвієвська (вже досвідчений старожил товариства) попросила допомогти. Це була знакова подія, бо саме тоді я «впала в око» моєму майбутньому чоловікові - Задунайському Вадимові, який на той час сторонився дівчат, як чорт від ладану. А тут навіть сів поруч і став пригощати варениками…З того часу я щосереди (день засідання товариства) стала відвідувати ці зібрання…

Тут йдеться про одну з фольклорно-просвітницьких акцій історико-етнографічного товариства «Курінь» восени 1990 р. у загальноосвітній школі № 100 м. Донецька. Тоді окрім студентського середовища, члени товариства активно спілкувались та пропагували українську спадщину серед учнівського загалу.

Представники товариства «Курінь» (В.Задунайський, О.Матвієвська, Н.Шпак та Л.Пришляк) на вечорницях в школі № 100 м.Донецька (листопад 1990 р.)

«Вертеп» у Донецьку

Пригадую, як ми готувалися до телевізійних зйомок «Вертепу». Для Донецька це взагалі було щось неймовірне, бо традиція ця збереглася лише на Західній Україні. Маски робили з пап'є-маше, костюми шили власноруч, а найвеселіше було репетирувати спільний спів колядок, бо, відверто кажучи, музичною грамотою володіло близько 10% учасників. Дівчата, які щось у цьому тямили (Оля Матвієнко й Леся) розбили нас на голоси, як правило, це був розподіл на перший та другий, а Юрко Білинський наполягав, що у нього рідкісний п'ятий голос. З того часу позаочі ми так його й називали «п'ятий голос»…

Підготовка «Вертепу» тривала в товаристві «Курінь» впродовж листопада-грудня 1990 р., а сам запис було зроблено за тиждень до Нового року.

Так от, сценарій підготували, зробили запис на телестудії, але душа прагнула піти в народ, що ми й зробили. Спершу

відвідали своїх духовних спонсорів – краєзнавчий музей, де показали свою виставу і працівникам, і численним відвідувачам. А потім, за традицією, співаючи колядки і щедрівки, пішли вулицями міста. По дорозі зустріли літнього чоловіка. Він попросив заспівати одну колядку, що чув у дитинстві на своїй батьківщині – Тернопільщині. Чоловік так розчулився, що аж розплакався. І ми зрозуміли - наша справа не даремна, вона пробуджує в серцях людей спогади про їхнє українське коріння.

Вертепна група «Куреня» (стоять: І.Матвієвська, О.Матвієвська, Л.Пришляк, В.Задунайський, Г.Білозор, А.Алєновський; сидять: В.Брик, Д.Білий, А.Луцюк) м.Донецьк, січень 1991 р.

Так ми дійшли до площі Леніна, де завжди стоїть велика новорічна ялинка. І тут вирішили показати повну вертепну виставу. Спочатку люди дивувалися нашій появі, а згодом зацікавились, просили, щоб ми співали ще й ще. То була вдала конкуренція звичним Діду Морозу й Снігуроньці, які втратили своїх глядачів. На подаровані гроші зробили пам’ятні фото, що навівають спогади про молодечий ентузіазм.

Етнографічне весілля

У ті бурхливі 90-ті ми всі горіли українською ідеєю, тому не дивно, що Ед Покров, надумавши одружитись, запропонував облаштувати все у дусі українських традицій. Етнографічне весілля відбулося в селі Прелєсному Слов'янського району Донецької області. Все відповідало давнім звичаям цього обрядодійства: і «дівич-вечір», і «розплітання коси», і викуп нареченої, і п'ять пар дружок та бояр, і урочиста хода навколо всього села. Мешканці Прелєсного були так здивовані, що наречені і ми одягнені в українські строї: вишиванки, плахти, вінки зі стрічками, деякі хлопці в шароварах; що молоді парубки й дівчата згадали давні забуті традиції. І потім не один день приходили селяни до наших наметів, розмовляли, розпитували, задумувались.

Виявилось, що не лише їхній односелець Олександр Іванович Шевченко дивак, бо створив музей архітектури під відкритим небом, а є ще унікуми з самого Донецька! Розмовляють українською мовою та відроджують забуті традиції!!! Це був маленький відступ, але повернемося до весілля. Не залишились наші молодята й без подарунків. Особливо запам'ятався символ бога шлюбу Лада – білий півень. Ох і дав він нам прикурити! Везли його до місця святкування аж із віддаленого Петровського району Донецька й автобусами, й тролейбусом, і навіть електричкою. Виявилась ця птаха вельми волелюбною й завзятою (щоб не втік і не зачманів у сумці ми обв'язали одну лапу мотузкою типу повадка як у домашнього песика), а ще в нього була цікава регулярність: о 3-ій годині ночі він так голосно починав кукурікати з інтервалом у 5 хвилин, спинити його не було сил. Тож після весільного гуляння нам довго не довелося спати. Хлопці (особливо Роман □ртюр) поривався його зарізати, але Ірця Матвієвська (ініціаторка подарунка) захистила цей невгамовний білий живий будильник. Сміху вистачало!!!

А прелєсчани настільки нас полюбили, що, приходячи, пригощали дарунками садів і городів, а деякі навіть запрошували в гості, до пуза напуваючи компотом (горілку ж ми не пили). А все тому, що ми не тільки розмовляли, а ще й деякі з нас грали: хто на сопілці, хто на скрипці. На «біс» виконувався полонез Огінського. Хто й не знав, той запам'ятав надовго (10 днів від

світанку до смеркання Одарка нас «радувала» живою музикою). І нині з теплою усмішкою згадуються десь почуті знайомі звуки.

Тут подається опис кількох яскравих заходів, що мали місце під час фольклорно-етнографічної експедиції «Куреня» до с.Прилісне в липні 1991 р. Згадана експедиція відбувалась за сприяння Донецького обласного товариства охорони пам'яток історії й культури.

Подорож у Карпати

Після завершення навчання в ліцеї й успішного вступу до ДонНУ невеличка група ліцеїстів-куренян (Оксана Матвієвська, Анна Давидова, Маргарита Шаміс, Юля Шейкова та Андрій Сенів) і курінних старожилів-аспірантів (Вадим Задунайський і Дмитро Білий) на запрошення СУМу (Спілка української молоді) зібралися поїхати до молодіжного карпатського табору. Оскільки жила я далеченько від залізничного вокзалу (1,5 год. їзди), то щоб не запізнитись, ми з сестрою Ірцею (вона перед роботою мала передати мене під відповідальність співголов-отаманів «Куреня») виїхали завчасно. Після довгого очікування двері нарешті відчинив заспаний Задунайський зі словами: «А чого ви так рано?» – «Так потяг через годину!!!» – « Та ви що! Я зараз зарядочку зроблю, поснідаємо з Дмитром, зберемо речі, а тоді вже на вокзал». – «А де ж Дмитро?» – «Порядні люди ще сплять»…

Господар провів нас до кімнати, де значне місце займав величезний «розпірханий» рюкзак. – «Ого! Ви як на північний полюс збираєтесь!» – «То не мій, а Дмитра» –«Зрозуміло, о, а це що таке? – цікаві дівчачі очі помітили неподалік маленькі в'єтнамки (десь 35 розмір) – «То теж не моє. Це колись Дмитро надибав у спортивному магазині, його розміру не було, але він вирішив купити про всяк випадок». Вадим пішов ставити чайник, а ми швиденько уклали «обувку» у рюкзак… Вже після повернення з подорожі хитренько поцікавились у Дмитра: «Як масаж п'яточок, чи не тисли у колінках в'єтнамки?» Білий тільки розвів руками й спромігся сказати: «Ну, дівчата!!!» (А в'єтнамки , можливо, й знадобились, бо розмір ноги майбутньої дружини виявився аналогічним.)

Отже, Іруся поїхала на роботу, а я через кожні 15 хвилин нагадувала про можливість запізнення. Спокійні, як слони, хлопці

неквапливо снідали, пояснивши мені, що до вокзалу йти лише 3 хвилини, тому 5 хвилин вистачить з головою. Моїй паніці не було меж! Нарешті ми вирушили на поїзд: швидкою ходою, подібною на біг з доланням перешкод з наплічниками та сумками. Влетівши до центрального входу вокзалу, ми зустрілись зі стурбованими панічними обличчями інших учасників відпочинку і супроводжуючими їх батьками. І тут оголошують, що потяг на Київ запізнюється на годину. «Ось бачиш, даремно ми так рано прийшли», - спокійно підсумував Вадим Задунайський. Тут Дмитро згадав, що вчора забув свій записник з адресами друзів на центральному поштамті, залишили вони свої речі нам та й подалися. Через півгодини оголосили посадку на запізнілий поїзд. Що робити? Мобільних телефонів тоді не було. Забрали ми їх речі, сіли , їдемо, попередили провідників, описали хлопців, так і доїхали самі. Вивантажились на перон, шоста ранку, а нас мають зустріти о восьмій. У кожного свої сумки (з речами і харчами), лише дві руки, додатково здоровезний рюкзак Білого, сумка і пакет Задунайського, – і розтягнулись ми «яко бурлаки на Волзі»…

А хлопці таки наздогнали нас наступним поїздом, спали на 3-ій полиці, неголені, голодні, але щасливі…

Весело й цікаво проводили ми свою юність!

Тут описано події, пов'язані з виїздом представництва товариства «Курінь» у Карпати влітку 1993 року.

Інформація про автора:

Матвієвська (Задунайська) Оксана (1975 р.н.) залучилась до історико-етнографічного товариства «Курінь» восени 1990 р. Була серед активістів фольклорно-етнографічної секції. Брала участь у більшості культурно-просвітницьких акцій «Куреня» впродовж 1990-1994 рр. Головну увагу приділяла вивченню та поширенню української народної пісенної спадщини. Має вищу філологічну освіту. Старший викладач кафедри мови та літератури Донецької академії автомобільного транспорту.

Ольга Матвієнко

ПРО НАШ «КУРІНЬ»

„Курінь” для мене і цілого покоління, що виросло в ньому, - не просто історико-етнографічне товариство, котре існувало при історичному факультеті Донецького університету протягом 1990-х рр. Ми – молодь тих часів, викладачі-початківці, аспіранти, студенти, перші ліцеїсти Донецького ліцею, військові, медики, музиканти, неформали, зрештою просто зацікавлені українською темою – не уявляли себе без спілкування в нашому братньому колі. Ми щотижня збирались на лекції з історії й культури України, які завжди завершувались жвавим обговоренням почутого. Щотижня фольклорна секція обов’язково готувала одну з народних пісень: співали всі, навіть ті, хто раніше не вмів, старанно вивчали слова та голосові партії.

Засідання історико-етнографічного товариства «Курінь» відбувались спочатку щосереди, а потім кожного четверга при кафедрі історії України історичного факультету Донецького університету.

Я потрапила в „Курінь” завдяки своїй подрузі-україністці, з котрою разом співала в ансамблі, а згодом у тріо бандуристок філфаку. Так що ці музичні навички знадобились у „Курені”: за

рік ми засвоювали такий репертуар, що на виїзді могли співати годинами. А виїздів було чимало: взимку на Різдво з колядками і щедрівками „курінці" обходили знайомі оселі з віншуваннями, водили Козу, влітку їхали гуртом до села Прелєсного на півночі Донеччини, де працювали на розбудові музею народного побуту просто неба, святкували Івана Купала, влаштували кінний похід на Кубань, раз учинили одній з наших пар справжнє народне весілля (за обрядом!), поставили і показали по телебаченню перший на Донеччині Вертеп, - всього не перекажеш! А дні народження, концерти, виступи!

Найактивніший період культурно-просвітницької діяльності товариства «Курінь» припав на 1990-1992 рр., коли було здійснено десятки заходів у м.Донецьку, 2 фольклорно-етнографічні експедиції до с.Прилісного, 1 туристично-просвітницький табір поблизу с.Покрівка (під м.Іловайськ), участь у міжнародному відпочинково-вишкільному таборі СУМу, а також козацька секція («Донецький курінь») залучилась до 4 найгучніших козацьких акцій (у тому числі заснуванні Українського козацтва та «Кубанському кінному поході»).

З того дня в далекім 1990-м, коли я вперше відвідала чергове засідання „Куреня", минуло 20 років. Було всього багато. Були історії кохання – щасливі і драматичні, проводи козаків до війська та їхні урочисті зустрічі, весілля, народжувались і зростали діти – вже друге покоління „курінців", ровесників нової України...

Напевно, саме „Курінь" допомагав нам не виживати, а жити на повну в скрутні 1990-ті рр. Все робилося легко, ніби само по собі: для щастя вистачало дружньої компанії, веселої пісні, доброго настрою. Легко було розмовляти українською, хоча більшість „курінців" на Донбасі не мали живої розмовної практики. Були серед нас не лише етнічні українці, ніхто не поглядав скоса на російськомовних: ніякої мовної дискримінації, жодного примусу. Здається, та ні з чим не зрівняна приязно-відкрита атмосфера „Куреня" сприяла поширенню української ідеї набагато більше, ніж теперішня державна політика, офіційні заходи, взагалі „наказовий спосіб" прищеплення любові до національних начал.

Тоді „курінці" обережно і зважено ставились до національного радикалізму: пригадую, як одного разу весь

„Курінь” іронічно хмикав, слухаючи імпровізовану лекцію юної вчительки-культуртрегера, яка будь-що прагнула довести, що прародителі людства - українці (показово, що вона незабаром виїхала за кордон на постійне проживання, приєднавшись до численної діаспори: здалеку любити батьківщину комфортніше).

Ми вивчали українську мову весело, з жартами, припускаючись інколи кумедних помилок, - але без фанатизму, цікавились українською історією й культурою – проте не «в пику москалям», співали народних пісень – тому що душа просила співу, а не політики. І те, чого не могли вдіяти з нами час і відстань, за останні роки частково вдалося зробити ідеології...

А все-таки ми вистояли - наперекір обставинам, зберегли вірність давній дружбі, яка витримала перевірку життям: ми й досі почуваємось «курінцями».

Тож най живе наше побратимство, многая літа «Куреню»!

Інформація про автора:

Матвієнко Ольга (1968 р.н.) залучилась до історико-етнографічного товариства „Курінь” у 1990 р. Впродовж 1990-1994 рр. брала активну участь в діяльності фольклорно-етнографічної секції товариства, паралельно займаючись професійною грою на бандурі. Головну увагу приділяла відродженню пісенної спадщини українського народу, активно поширюючи відповідні надбання як серед членів «Куреня», так і в молодіжному середовищі Донецька. Має вищу філологічну освіту, захистила кандидатську дисертацію, доцент кафедри класичної філології Донецького національного університету, світової літератури і

Ганна Давидова (Давидова-Біла)

«КУРІНЬ» І Я В «КУРЕНІ»

Називаючи так свої короткі спомини, вслід Шерехівському «МУР і я в МУРі», я звичайно ж розумію, що Курінь – це тільки привід для роздумів про нашу ворохобну юність.

Спомини – це можливість вивести із своєї пам'яті цілий натовп людей, що гогочуть, сперечаються, намагаючись закарбувати якнайглибше той період – 1990-1997 рр., час найбільшої гуртової активності. А вивести їх з пам'яті просто необхідно, щоб звільнити простір для нових вражень і перемог.

До Куреня мене привели Влад Михненко і Андрій Сенів, здається, восени 1990 року – це був перший рік мого навчання у Ліцеї при Донецькому державному університеті, спочатку на романо-германському, а потім на українському відділенні. Ми стали своєрідним «другим призовом» у цьому історико-етнографічному товаристві. Чи особисті контакти, а чи Курінь, з його атмосферою карнавалу (що було властиво українським об'єднанням початку 1990-х, які відкривали історію і сучасність по-новому, на хвилі національного відродження), а можливо, і перше, і друге разом, змінили моє бачення історії, культури, країни, в якій я живу. Такий поворот можливий тільки на п'ятій швидкості юнацького максималізму – і зміна спеціальності в

Ліцеї є яскравим тому підтвердженням. Можна сказати, що моє самоусвідомлення було б неповним – як без Ліцею, так і без Куреня. Перший дав атмосферу творчості, а другий – карнавальної всеможливості і національної піднесеності.

Тут кілька слів про національність. Болюче питання для українців Куреня, для яких українське було еталоном етики і естетики водночас, чого не скажеш про інші, не-українські варіанти. Моє російське, у своїй основі, походження, навряд чи дратувало когось, хоч і було подеколи об'єктом легких підколок. Цілком услід за І.Костецьким, таким же, як і я, зайдою на українському терені, могла б повторити, що силою своїх зацікавлень я обрала цю націю – і, думаю , пройшла з нею тривалий і нелегкий шлях становлення. Вже у набагато старшому віці, спілкуючись із Г.Штонем, я почула від нього репліку про те, що зайди (а він був сибіряком, здається) мають вроджене чуття на те, що донести, доопрацювати в тій чи іншій культурній лакуні. Бо перш ніж увійти в неї, вони примушують себе стати такими, як усі, ні, навіть кращими за автохтонів. У цьому є доля правди, принаймні, ніде, як в українському літературознавстві не відчуваєш такої недоопрацьованості тем і напрямів, а також такої герметичності. Але бути білим птахом із чорною відзнакою також непросто.

Курінь маркував усіх своїх учасників як національних ворохобників. І накладав цей відбиток на тривалий відтинок життя. Я б навіть сказала, на все життя, і якби з часом не вдалось поєднувати різні культурні контексти, завдяки розширенню обріїв і мандрівок (польсько-, італійсько, британсько-, шведсько-українських) це могло б стати своєрідним етнообмеженням. (Тут прошу вибачення у всіх, що чекали від моїх споминів якогось розважального ефекту). Етноохоронність для українців загалом дуже показова – з огляду на страх втратити свою ідентичність. Пройшовши досвід Куреня, а згодом університету, в якому національне стримано сприймалося як можливе (це все-таки вже були 1990-і роки), можу пояснити, що моя увага і дивна любов до «малих», «неповних» націй, які часто самозаховуються, наче страус з головою у пісок, у специфічних гетто, є наслідком розуміння свободи і причетності до її виборення. Думаю, свобода – це найцінніший дар, особистий і загальнолюдський, і тільки в ньому і через нього може відбуватися діалог.

Курінь був епохою Відродження, такого ж, яке було описано літописцями сімнадцятого століття, а також дослідниками першої половини двадцятого. Ми відчували, що створюємо Історію – вона постає ось тут, зараз же, у цьому обшарпаному приміщенні університету, у цьому змішаному місті, яке завжди опиралося будь-якій історії – як приватній, так і публічній. І, напевно, ми таки створили її – можливо, свою, віртуальну, можливо, тепер уже писану. Переконана, що мої друзі-куренівці докладно описали всі етапи «великого шляху» цього об'єднання, чи клубу.

Я добре пам'ятаю кожен день цієї буремної юності, цих 1990-1992 рр., коли прокидалася із калатаючим серцем – від кохання, очікування дивовижної подорожі в майбутнє з гуртом найчудовіших друзів, від п'янючого духу свободи. Цим був Курінь.

13.05.10, Донецьк.

У наведених спогадах головну увагу приділено особистим роздумам автора щодо місця й значення українського молодіжного середовища, сформованого в умовах буремних подій початку 90-х рр. XX ст. навколо «Куреня», в становленні як особистості, так і небайдужого молодого покоління.

Після завершення функціонування історико-етнографічного товариства «Курінь», козацько-просвітницький напрямок його діяльності продовжили активісти козацької секції («Донецького Куреня»).

Інформація про автора:
Давидова (Давидова-Біла) Ганна (1975 р.н.) залучилась до історико-етнографічного товариства «Курінь» у вересні 1990 р. Впродовж 1990-1993 рр. брала активну участь у діяльності фольклорно-етнографічної секції, де окрім вивчення й поширення української пісенно-обрядової спадщини виявила й поетичний талант (є автором кількох поетичних збірок). Має вищу філологічну освіту, доктор філологічних наук, професор кафедри історії української літератури і фольклористики Донецького національного університету.

Ольга Сандулєєва

ПРО «КУРІНЬ»

В історико-етнографічне товариство “Курінь” мене привела моя подруга і колега Віолетта Дегтярьова (нині Стрейт). На той час, 1990 рік, ми обидві працювали в початковій ланці ДСГШ №65 – школи з українською мовою навчання.

Донецька спеціалізована гуманітарна школа № 65 стала першою українською школою в м.Донецьку після тривалої відсутності україномовних навчальних закладів у столиці шахтарського краю. Відкриття цієї школи ініціювали представники місцевих осередків Народного Руху України, Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка та інших. Попри наполегливість небайдужих донеччан, справу відкриття школи вперто гальмували противники українського відродження, опір яких вдалося подолати завдяки залученню тогочасної української національно-демократичної опозиції (зокрема Депутатів Верховної Ради УРСР І.Драча, Д.Павличка, О.Гончара, В.Яворівського та інших). Відкриття І україномовної школи в Донецьку відбулося 1 вересня 1990 р. в урочистій атмосфері. Директором школи став Леонід Громовий, який залучив до педагогічного колективу тих викладачів, які вирізнялись як високим професіоналізмом, так і прагненням відродити українську освіту на Донеччині.

“Нічого не плануй на завтрашній вечір, – сказала вона мені. – Поїдемо в “Курінь”. “Що воно таке?” – питаю. “От поїдеш і сама побачиш”, - відповіла Віолетта. Поїхали.

Збори проходили в одній із аудиторій історичного факультету Донецького державного університету. Коли ми зайшли, у кабінеті вже було декілька молодих дівчат і хлопців, вони щось жваво обговорювали українською мовою – і це в Донецьку на початку 90-х років! Виявилося, що мова йшла про те, за якими напрямками працюватиме товариство. Так я вперше потрапила на засідання “Куреня” – одного з небагатьох осередків українськості на Донбасі.

Найбурхливіше на нашу появу, мабуть, зреагував співголова товариства Дмитро Білий: “О-о! Дівчата! Проходьте, сідайте!” На нас посипалися запитання. Хто ми є? Звідки? Де працюємо? Чим займаємось? Роззнайомились.

У товаристві кожному знайшлося діло до душі. Хтось здійснював історико-пошукові, етнографічні розвідки, дехто опановував козацьке бойове мистецтво, знайомились із культурними надбаннями українського народу: всі разом вивчали і співали пісень, готували вертепи й вечорниці.

В історико-етнографічному товаристві «Курінь» після створення 3 секцій (козацької, фольклорно-етнографічної та науково-історичної) була можливість для поглибленого знайомства з тим чи іншим напрямком українства (це забезпечувала робота згаданих секцій), поряд із цим, щотижня відбувались загальні збори, на яких вирішувались ті чи інші культурно-просвітницькі питання в умовах щирого спілкування. Мали місце й самодіяльні експедиції, таборування та походи товариства.

Згадую: нас запросили виступити на якійсь конференції з українськими вечорницями. Вересень, Слов’яногір’я – просто мрія! Стояла прекрасна погода, тільки-тільки надходила осінь: сонця ще багато, але вже не спекотно, де-не-де серед зелені з’явилися золотаві плями. Ми жили в пансіонаті, вдень репетирували, ввечері збиралися разом з учасниками конференції і спілкувалися, співали, грали, танцювали. Саме тут я вперше відчула силу й міць кола: разом із багатьма іншими танцювала коломийку (до цього часу якось не доводилося, тільки бачила на концертах). Враження неможливо передати словами! Танок

захопив навіть тих учасників конференції, яким не дуже-то й хотілося вливатися у спільний рух.

Вечорами нас чомусь захоплювала гра “Мафія”. Замість того, щоб лягати спати, ми годинами, до третьої-четвертої ранку змагалися, вираховуючи, хто “чесний”, а хто “підступний”. У кімнату, розраховану на трьох-чотирьох, набивалося до двадцяти п’яти осіб, і починалася гра.

І вдень, і вночі ми лазили по крейдяних горах і на всю свою молоду силу співали українських пісень. Уявляю собі здивування місцевих жителів, коли крізь сутінки до них долинали українські мелодії просто з гір! Пам’ятаю, що десь там, на карколомних стежках загубилася Ірця Матвієвська. А перед самим закриттям конференції ми, одягнувши національне вбрання, зі співами й танцями пішли обніматися із віковими величезними дубами і струмочком бігли назад … це було чудово!

Наведена інформація стосується залучення членів «Куреня» до участі в культурно-просвітницькій частині наукової конференції з історії, що відбулась наприкінці вересня 1991 р. на одній із баз відпочинку в Слов’яногорську під патронатом Донецького державного університету.

Святкували разом і Дні народження, й інші свята. Готували найкращі страви. Обов’язковою була й культурна програма: різноманітним конкурсам і розіграшам не було кінця. Бували й екстремальні випадки. Одного разу ми домовилися зустрічати Новий рік в пана І.Деркача , а до нього несподівано прилетів батько, й Ігор поїхав зустрічати його в аеропорт. Дві години до Нового року, а ми з клунками й пакунками, без пристанища десь на околиці міста! Думали вже, що доведеться святкувати просто неба чи в якомусь “новорічному” трамваї. Нас урятував Роман Артюх – запросив усіх до себе. Спасибі йому і його родині.

Тут йдеться про кумедно-драматичні події, пов’язані зі святкуванням Нового 1992 Року. Під час тривалих мандрів більшість товариства врешті-решт потрапила до обійстя Романа Артюха, проте декому довелось святкувати в дорозі.

Дмитро Білий, Вадим Задунайський, Оксана та Ірця Матвієвські, Віолетта Дегтярьова, Роман Артюх, Ед Покров, Ольга Матвієнко та багато інших… Поруч із ними українські звичаї і традиції перестали бути для мене рядками на папері, а стали самим життям.

Інформація про автора:

Сандулєєва Ольга (1971 р.н.) залучилась до історико-етнографічного товариства «Курінь» восени 1990 р. Тоді ж стала одною з перших вчительок І україномовної школи в м. Донецьку (сьогодні Донецька спеціалізована гуманітарна школа № 65). Брала активну участь у роботі фольклорно-етнографічної секції товариства впродовж 1990-1994 рр., зосередившись на вивченні та поширенні української народної пісенної спадщини, а також народних традицій та звичаїв. Була ініціаторкою різноманітних пізнавальних та розважальних конкурсів. Має вищу філологічну освіту. Викладає українську мову й літературу в ДСГШ № 65).

IV. СПОГАДИ КОЗАКІВ «ДОНЕЦЬКОГО КУРЕНЯ»

Олександр Воловенко

СПОГАДИ ПРО КУРІНЬ

До історико-етнографічного товариства Курінь я прийшов у вересні 1992 року. Хоча дізнався про його існування ще раніше. У 1990 чи 1991 році в часописі “Пам’ятки України” прочитав статтю Вадима Задунайського, присвячену діяльності Куреня, там же була і світлина.

Мається на увазі стаття Задунайського В. «З Донецького Куреня», що була надрукована в № 5 науково-історичної газети «Старожитності» за 1991 р., яка видавалась при часописі “Пам’ятки України”. В статті йшлося як про науково-просвітницьку, так і козацько-спортивну діяльність «Куреня» (зокрема про подорожі до с.Прилісного та участь членів «козацької секції» у козацькому відродженні під час святкування 500-ліття Українського козацтва).

У жовтні 1991 року став писарем Кальміуської паланки Українського Козацтва. На той час в Кальміуській паланці активну участь брали курінчани - Вадим Задунайський, Дмитро Білий і Роман Артюх. Від них я більше дізнався про діяльність Куреня. Восени 1992 року до Куреня вступили і кілька козаків Кальміуської паланки: Сергій Коцюба, Сергій Талдонов, Микола Плаксин, Олександр Гнибіда і я.

Залучення частини молоді «Кальміуської паланки» до історико-етнографічного товариства «Курінь» відбулось після

об'єднання «Донецького куреня» (козацька секція згаданого товариства) з «паланкою» у вересні 1992 р. Згадана подія відбулась після спільного проведення «Кубанського кінного походу» в серпні 1992 р. При цьому, «Донецький курінь» став базисним осередком «Кальміуської паланки» в Донецьку й до його складу увійшли всі члени «Донецької сотні» (частина членів «сотні» залучилась і до історико-етнографічного товариства «Курінь»).Згадані автором молоді козаки стали активістами «Куреня», проте й інші учасники козацького руху в Донецьку часто залучались до заходів історико-етнографічного спрямування.

На свої сходини курінчани збиралися раз на тиждень, як правило, по середах, в аудиторії на другому поверсі історичного факультету Донецького державного університету. Співзасновники Куреня Вадим Задунайський і Дмитро Білий були аспірантами істфаку, тому на їхнє прохання керівництво факультету (університету?) дозволило Кureню там збиратися. На сходинах обов'язково була якась доповідь, в основному з історії або культури України, хоча не завжди - на тому першому зібранні, на яке я потрапив, Віолетта виступала з доповідю на психологічну тему. Після доповіді відбувалося її обговорення. Далі вчили й співали українські пісні. Розробляли й репетирували сценарії найближчих українських свят, в яких збирались брати участь.

Все спілкування між курінчанами і на зібраннях, і поза ними відбувалося українською мовою - таким чином створювалося україномовне середовище, де молодь могла вчитися розмовляти своєю мовою, шліфувати її, вдосконалювати. В процесі опанування розмовної мови у кожного траплялися свої кумедні випадки.

Пам'ятаю, як одного разу після сходин вийшли на вулицю. В той час тільки почали з'являтися піццерії - кіоски, що стояли на вулиці, в яких продавали піццу. Один з таких кіосків стояв навпроти головного корпусу університету. І тут Дмитро Білий вирішив пригостити нашу групу (5-6 осіб) піццею - у аспірантів стипендія була більше від студентської. Тож підійшли до кіоску, і Дмитро виразно українською, голосно звернувся до дівчини, що готувала піццу: «Дівчино! Дайте, будь ласка, кожному по пицці!» А щоб дівчині було видно, кому ж треба давати, він так само

виразно показав на всіх нас. Всі впали від реготу - «по пицці» у вимові мало чим відрізнялось від «по пиці». Вийшов такий собі кумедний омофон (слова, які є однаковими за звучанням, але різні за написанням).

Або чимало сперечалися зі слів Вадима Задунайського, який на запитання: «Який колір тобі подобається?», як справжній козак відповів: «Я кохаюся на малиновому». Можна було розтлумачити і як «полюбляю малиновий колір», і як «полюбляю займатися любовними пестощами на чомусь малиновому». Сміялися, звичайно, з останнього значення.

Чув, що у січні 1993 року курінчани поїхали на запрошення отамана Кальміуської паланки Анатолія Бондаренка до його села Костянтинівка Мар'їнського району «водити козу». Ходили з хати до хати - всюди радо приймали. Втомилися, але найважче було міхоноші, який носив мішок з пожертвами - селяни накидали студентам у мішок багато смачних наїдків.

Сам вибирався з курінчанами на святкування веснянок і на святкування Івана Купала у 1993 році. В обидвох випадках святкували в Брусіно Краснолиманського району. Веснянки були десь у травні, певно, на травневих святах. Розташувалися в пансіонаті університету. Місць на всіх не вистачило, тож декому довелося ночувати на підлозі між ліжками – здається, були спальні мішки. Хтось з попередніх мешканців одного з номерів залишив зламану ручку на дверях, і це працівники пансіонату збирались повісити на нашу групу. Залагоджувати конфлікт взялась Оля Матвієнко, яка вже на той час була працівником кафедри зарубіжної літератури і мала досвід інтелігентного спілкування з «важкими» людьми… На самому святкуванні, яке відбувалося на природі, біля невеличкого озерця, всі були одягнені в українські строї. Співали пісні, водили хороводи, грали в різні ігри, зокрема в різновид "Квача".

На Купала приїхали до тієї ж місцевості. Коли перевдягнулися в строї та йшли до озера, то було вже темно, був ясний місяць – чи то повнолуння, чи то молодик. Один з хлопців по дорозі досить переконливо завив по-вовчи, щоб полякати дівчат. Дівчата відповіли тим же.

На березі озера поставили Морену, дівчата прикрасили її. Потім розвели велике багаття, почали співати пісні. За деякий час з боку іншого будинку відпочинку до нас вийшли троє осіб. Це

був директор, його заступниця і міліціонер. Спочатку подивилися похмуро, але коли дізналися, що сьогодні Купала, побачили тверезих хлопців та дівчат, одягнених в народний одяг, то розслабилися. Просто попросили, що як будемо йти, добре затоптали місце багаття, аби не спалахнув сухостій – погода стояла дуже спечна. А далі попросилися подивитися, якийсь час стояли й навіть брали участь у кількох іграх, потім пішли. Ми святкували цілу ніч – і папороть шукали, і через багаття стрибали (поодинці, по парах), пісні співали, в тому числі й дражнилки – дівчата на хлопців, хлопці на дівчат. Під ранок «Морену» втопили, а дехто й скупався в ранішній купальській воді. Відсипалися в наметах.

Чув, що в попередні роки курінці святкували Купала в с. Прелесному Слов'янського району, на обійсті Олександра Івановича Шевченка, вчителя історії, який відтворив в селі українське подвір'я. Тепло згадували про нього, збирались придбати йому на день народження вишиванку, і здається, придбали.

Подорожі та експедиції до с. Прилісного відбувались з 1988 р. зусиллями спочатку «козацького земляцтва», а потім «Куреня». О.І.Шевченко був не лише музейним працівником (створив і багато років очолював музей народного побуту кінця XIX ст.), а й народним художником. Він до того ж керував малярським гуртком у місцевій школі. До речі, згадану вишиванку було подаровано народному митцю в 2000 р.

Ще чув про досвід "ходіння в народ" з метою пропагувати, поширювати народну культуру, а саме: святкування Івана Купала для місцевого люду. Але місцеві аборигени того захоплення культурою не зрозуміли, добряче напилися, повкидали у вогнище шини, горланили свої пісні, тому свято не дуже вдалося. Тож наступні роки курінчани вирішили святкувати для того кола, хто поділяє захоплення українською народною культурою, власне, для свого кола, а вже до нього залучати нових зацікавлених.

Інформація про автора:
Воловенко Олександр (1965 р.н.) залучився до козацького руху восени 1991 р., вступивши до «Донецької сотні» (первинний осередок Донецького обласного козацького товариства «Кальміуська паланка»). Після об'єднання «Кальміуської паланки» з «Донецьким куренем» (цей осередок став базисним в Донецьку) став членом як цього, так і історико-

етнографічного товариства «Курінь». Брав активну участь у козацькому русі на початку 90-х рр. XX ст. (неодноразово обирався «паланковим писарем»). В середині 90-х відійшов від козацького руху й залучився до церковної діяльності, ставши священиком Української православної церкви Київського патріархату. Має вищу філологічну освіту. Захистив кандидатську дисертацію. Продовжує займатись церковною діяльністю.

Михайло Заруцький

ЯК МИ СВЯТКУВАЛИ 200-ЛІТТЯ КУБАНСЬКОЇ СТАНИЦІ СТАРОМЕНСЬКОЇ

Мені доводилось разом із козаками «Кальміуської паланки» брати участь у поході до станиці Староменської в травні 1994 р. в пам'ять про переселення запорожців на Кубань та заснування цієї станиці. Назва станиці походить від Менського куреня Запорозької Січі, в якому збирались козаки, що перед цим жили на Чернігівщині (поблизу р.Мена).

Згадане свято станиці Староменської було пов'язане з відзначенням 200-ліття подій 1792-1794 рр., коли відбулось масове переселення на Кубань Чорноморського козацького війська, внаслідок чого й було закладено 40 перших станиць (спочатку вони за запорозьким звичаєм називались куренями). Прологом відповідних святкувань стало відзначення в 1992 р. 200-ліття висадки чорноморських козаків на Тамані, до чого було приурочено й «Кубанський кінний похід» (про це вже йшлося у попередніх спогадах). Увага «Кальміуської паланки» (головним чином «Донецького куреня») до відзначення річниці заснування станиці Староменської було пов'язане не лише з її авторитетом, але й з тим, що саме в ній на початку 1990 р. утворився місцевий козацький осередок «Старомінське козаче братство», який був серед засновників «Українського Козацтва». Згаданий осередок очолював Іван Колій, який все життя збирав та щиро відроджував українську козацьку спадщину, що зберігалась в його рідній станиці. До того ж, з 1990 р. І.Колій став добрим товаришем Д.Білого та В.Задунайського.

Їхали ми на моїх «Жигулях» за гарної травневої погоди. До групи окрім мене входили старшини «Донецького куреня» Вадим Задунайський і Дмитро Білий, курінний отаман Сергій Коцюба та отаман «Кальміуської паланки» Володимир Нагаєць. Везли ми з собою гуманітарні подарунки нащадкам кубанських козаків у вигляді різноманітної української літератури, а тому вирішили переїжджати кордон не через головний пропускний пункт під Успенівкою, а через другорядний – Катеринівку.

Їдучи Ростовською областю зупинялись і розмовляли з випадковими людьми. Майже всі, хто траплявся, розповідали про те, що їх щось зв'язує з Україною (родичі, їх коріння тощо), а тому привітно ставились до українських козаків (ми їхали у відповідних строях), багато хто й балакав з нами «суржиком».

Як тільки після Ростовської області ми в'їхали у Краснодарський край, то перший населений пункт, що трапився по дорозі, називався «Цукрова Балка». На це відразу звернув увагу Пан Задунайський, сказавши: «Ми вже в Україні, в українському просторі». Зрозуміло, що назва населеного пункту була написана по-російськи, але залишилась українською – «Цукрова Балка».

В Староменську ми приїхали посеред ночі. Була фантастично гарна місячна тепла травнева ніч. Вся станиця спала. На вулиці трапився якийсь перехожий (міцний чолов'яга), ну звісно о такій порі трохи на підпитку. Коли ми почали розпитувати його літературною українською мовою про необхідну адресу, то цей молодик наче очманів (очі в нього полізли на лоба) й дивився на нас, як на «інопланетян». Врешті-решт нам вдалося знайти хату станичного отамана Івана Колія, який нас дуже радо прийняв.

Ранком нас розмістили у станичному готелі (за рахунок місцевої влади було заброньовано місця на дві доби), після чого ми поїхали на зустріч з козаками та станичною й районною владою. Коли ми виходили з машини, то дехто з козаків не витримав й побіг нам на зустріч з розкритими обіймами. Було видно, що для них було великою радістю зустрічати братів-українських козаків.

На святкування прибуло багато представництв козацьких товариств з багатьох кубанських станиць, а також і делегація донських козаків. Було багато гарних станичних хорових колективів, які співали українські козацькі пісні. Нас особисто зустрів голова місцевої адміністрації на прізвище Довбня, який

впевнено спілкувався з нами українською мовою. Радо зустрічав нас і керівник місцевої «Просвіти» Р.Кухта, який мав добрі контакти з культурно-просвітницькими товариствами в Україні.

Староменська станична «Просвіта» на чолі з Р.Кухтою мала добрі контакти з товариством «Україна» по зв'язкам з українцями за кордоном на чолі з І.Драчем й успішно проводила відповідну культурно-просвітницьку діяльність на початку 90-х рр.

Під час зустрічі нам заспівав місцевий хор вітальної, а молоді козачки почали пригощати, підвівши до столів з закусками та бочками з вином, приговорюючи: «їжте й пийте, скільки захочете». На мої заперечення «що я ж за кермом», сам голова адміністрації сказав, що дав вказівку гаїшнікам нашу машину під час святкування не зупиняти.

Окремо пригадується зустріч зі старими козаками, що зазнали радянських репресій. Один з них згадував про те, як після війни служив офіцером у «Смерш» на Західній Україні (***зображений на фото***).

Старшина «Донецького куреня» та «Кальміуської паланки» на в'їзді до станиці Староменської (1-В.Задунайський; 3-В.Нагаєць; 5-С.Коцюба; 6-Д.Білий). Зустрічають: Л.Дубовик (4) та представник громади репресованих козаків (2).

Одного разу він з бійцями сидів у засідці й «засьок» озброєну групу людей, але начальство віддало наказ пропустити й не

затримувати її. Потім стало відомо, що ця група по селам вчинила розбій проти мирного населення. Коли ж він серед товаришів згадав про цей інцедент, дивуючись наказу керівництва, то швидко був заарештований й отримав 10 років сталінських таборів за «розголошення».

Були й представники репресованої козацької громади зі станиці Уманської (з 30-х рр. Ленінградської), які не тільки оповідали про репресії радянської влади проти кубанських козаків, але й висловлювали ідею створення «Причорноморського українського об'єднання» (від Дунаю до Кавказу). Не забули старі козаки свого українського коріння.

В ті часи на Кубані ще були можливості для міркувань щодо українського козацького відродження (лише міркувань), бо після падіння СРСР нова російська влада тільки почала будувати новітню державну ідеологію, яка згодом набула жорстких централістичних параметрів і повністю протиставилась будь-яким відцентровим течіям. Все це супроводжувалось і посиленим пропагуванням ідеї неукраїнського змісту кубанської козацької спільноти.

Під час святкування відбувся козацький марш і молебень, після якого було встановлено й освячено камінь на місці старого козацького кладовища. На цьому камені українською мовою було написано про колишнє козацьке кладовище, де лежали ще запорожці-переселенці. Зруйновано це кладовище було більшовицькою владою, а на його місці (на козацьких кістках) побудували стадіон.

До цих пір я не можу зрозуміти, яку загрозу несло совєцькій владі старовинне кладовище. Невже більшовицька влада боялась навіть мертвих козаків. Чи це може так шанують пам'ять тих, хто здобув славу Росії, хто розпахав, засіяв і заселив Кубанський край?

Всі вулиці станиці були заповнені людьми, а поряд йшли колонами козаки в кубанських одностроях. Було враження, що я потрапив на початок XX ст., коли перед першою світовою війною так юрбились кубанські станиці на різні свята. Нашу групу всі вітали з особливою урочистістю, а тому було відчуття великого піднесення від участі у цьому неповторному дійстві.

Урочистий козацький марш вулицями станиці Староменської

Молебен на станичному майдані

Зустріли ми й групу одного з Київських театрів, що прибула на святкування й радо вітала нас. Разом ми ще завзятіше заспівали старих козацьких пісень, після чого разом з усією станичною козацькою громадою брали участь у святковому банкеті у місцевому кафе. Вже пізно ввечері зібрались разом з козаками Івана Колія біля великого вогнища, де всю ніч співали й балакали. Особливо сподобався всім спів Дмитра Білого козацьких дум під

бандуру. Тут також чулась думка про потребу створення Чорноморського українського козацького об’єднання.

Від побаченого моє серце переповнилось радістю. В глибині душі я був дуже вдячним кубанським козакам за збереження козацької честі і слави.

Шануймося, бо ми того варті!

Інформація про автора:

Заруцький Михайло (1955 р.н.) в козацькому русі з 1993 р. Брав активну участь у козацько-просвітницькій діяльності «Кальміуської паланки». Залучився до створення «Азовського козацького війська» та послідовно обстоює ідею правдивого відродження української козацької спадщини. Постійно бере участь у спортивно-козацьких змаганнях та святкових заходах на Донеччині. Підтримує ідею духовного очищення особистості через дотримання християнських цінностей. Має середню освіту. Був кадровим військовослужбовцем (водієм) при підрозділах Міністерства надзвичайного стану. Військовий пенсіонер.

Микола Захаров

СПОГАДИ КОЗАКА МИКОЛИ

Хто вважає себе українцем, той і є український козак.

Всі українські організації створювались, або поповнювались членами за рахунок Товариства української мови імені Т.Г.Шевченка (ТУМ). Донецький ТУМ було створено В.Білецьким, М.Тищенком і В.Оліфіренком в 1989 р. В тому ж році до ТУМ вступив і я, де познайомився з Володимиром Мазановим. На товаристві велися дискусії на різні теми, у тому числі й про козацтво.

В 1990 р. В.Білецький організував поїздку на святкування 500 річниці Українського козацтва. Прибули ми на місце колишньої Чортомлицької Січі, де знаходиться пам'ятник Івану Сірку. Тут я вперше побачив козаків у старовинних строях, серед яких виділялась колоритна фігура Анатолія Бондаренка, який окрім гарного строю носив ще й справжній оселедець. Тут і з'явилась думка вступити в козацтво, яку я зі своїм сином Анатолієм здійснив вже у Донецьку, вступивши в кінці 1990 р. до новоствореного осередку «Донецька сотня» (очолив її А.Бондаренко).

Створення «Донецької сотні» відбувалось у листопаді-грудні 1990 р, вже після проголошення відродження «Українського Козацтва» на Великій раді у Києві 15 вересня того ж року. На той час у Донецьку вже кілька років діяло «Козацьке земляцтво», на базі якого в жовтні 1989 р. було утворено молодіжне історико-етнографічне товариство

«Курінь», у складі якого діяла козацька секція - «Донецький курінь», що був серед ініціаторів та засновників козацького відродження як на Донеччині, так і в Україні.

Запам'яталась акція влітку 1991 р., коли ми за ініціативи голови донецького ТУМ В.Білецького провели виїзди на автобусі по Донеччині, виступаючи на ринках і майданах різних міст. Нас було небагато (окрім мене, Білецького, Бондаренка, Тищенка і Мазанова було ще чоловік 8). Особливо запам'ятався виступ у Селідові, де було 2 пам'ятника козакам. Цей рейд називався «Козацькими шляхами», й він сприяв створенню та розростанню «Кальміуської паланки».

Майже все товариство ТУМ вступило до козацтва. Були організовані курені в Маріуполі, Селідові, Краматорську. Точні дати не запам'ятались, але їх можна легко встановити. Не називаю прізвищ козаків, бо їх було біля 300 чоловік (активістів і не дуже). Не можу не згадати козака Мазанова Володимира Марковича, який брав участь майже в усіх козацьких заходах.

В той час багато учасників українських патріотичних громадських утворень у той чи іншій спосіб залучались до козацького руху, засвідчивши вагомість козацької героїчної спадщини для українського національного відродження. Поряд із цим, такі реалії обумовили розмитість тих засад на котрих творилось козацьке середовище. Бракувало пошуку глибинного змісту військово-козацьких традицій, які варто було поєднати з новітніми національно-патріотичними цінностями.

В 1992 р. в «Кальміуській паланці» було обрано отаманом козака з Вугледару В.Нагайця й ми їздили до Києва на «Козацьке коло», де вибирали Гетьмана. Окремо пригадується посвята нас у козаки Великим Патріархом України Мстиславом (йому було більше 90 років, і Він приїхав з Америки). Перед нами Він казав, що в 1919 р. так само стояв у військах Петлюри на цьому ж майдані й клявся на вірність Україні. Був дуже хвилюючий момент.

Тут йдеться не про посвячення у козаки, бо у Великій Раді «Українського Козацтва» брали участь делегати козацьких осередків, а про освячення козаків та новообраної старшини. Щодо Мстислава (Скрипника), то він очолював Українську Автокефальну Православну Церкву.

Далі було організовано В.Чорноволом кінний похід на Кубань. Наша «Кальміуська паланка» взяла активну участь у цьому поході. Перед ним був організований кінний вишкіл під Макіївкою (на місцевій кінно-спортивній базі) для наших козаків, які готувались до походу. Вишкіл оплатив я.

Згаданий «Кубанський кінний похід» відбувся в серпні 1992 р., ще перед об'єднанням «Донецького куреня» з «Кальміуською паланкою» та виборами В.Нагайця.

О.Невольниченко під час виконання елементів «джигітівки» (Кубань, серпень 1992 р.)

Мій син Захаров Анатолій брав участь у поході на Кубань. Тут не можу не згадати козака О.Невольниченка, який працював тренером у кінно-спортивній школі й очолив сам кінний перехід. Він мав гарну кубанську форму з буркою, був чудовим вершником з гарною статурою й вусами – настоящий козак.

Приймали ми в Донецьку й делегацію з Києва на чолі з Отаманом Є.Петренком. На площі Леніна, де ми проводили козацький мітинг, несподівано з'явився на коні у бурці з прапором «Українського Козацтва» О.Невольниченко – всі люди були у захваті від цього видовища в центрі м.Донецька.

Згадана нарада та мітинг відбулись восени 1993 р.

Далі було 2 подорожі на о.Хортиця, де відбувались козацькі зустрічі й святкування (дуже сподобався місцевий хор, що співав

козацьких пісень). Велике враження справила й екскурсія з місцевим істориком. Тоді ж пощастило спуститися на новозбудованій козацькій чайці по Дніпру. Все це справило на мене незабутнє враження.

Тим часом в Донецьку при новоствореній І українській школі (директор Л.Громовий) було бажаючими організовано український хор під керівництвом Г.Мовчана (я був старостою хору). Окремо хочу відзначити, що відкриття цієї школи йшло складно. Дехто при владі казав: «Мы не позволим здесь открыть бандеровский рассадник».

В 1993-1995 рр. я був ініціатором проведення 3 святкувань Івана-Купала з виїздом на природу (матеріальне забезпечення також значною мірою лежало на мені). Наш хор співав купальські пісні, дівчата пускали вінки, а козаки варили куліш.

На початку 90-х рр. пощастило взяти участь у відзначенні перемоги козацького війська під Пилявцями (Хмельницька область). Тут спочатку почали організовувати заходи комуністи (позвозили під керівництвом своїх активістів людей з області; понаносили червоних прапорів й запросили «московського» священика). Приїхали галичани з синьо-жовтими прапорами й українськими священиками. Кінчилося все тим, що комуністи уїхали, а люди разом із нами радісно й весело відзначили козацьку перемогу.

Де б я не був (схід-захід-центр), я знав, що ми – українці один народ і разом нам добре.

В 1989 р. й на початку 90-рр. окрім козацьких заходів я брав участь й у акціях з проголошення Незалежності України. Запам’ятався мітинг біля пам’ятника Т.Г.Шевченку на честь річниці Злуки Західної України з УНР 22 січня 1990 р. (тоді поблизу Донецького обкому КПУ мітинг організували представники ТУМу та РУХу за ініціативи В.Білецького й підтримки Є.Ратнікової; нами було піднято 9 жовто-блакитних прапорів). Пригадуються й події «ГКЧП», коли ми стояли з плакатами й протестували проти нього біля міської ради Донецька (організатором цього ризикованого заходу був М.Тищенко; нас було 5 чоловік). Думав, що додому не повернусь.

Брав участь у різних виборах, пам’ятаю й складні вибори Президента України в 2004 р., коли я був членом комісії від представництва В.Ющенка на одній з виборчих дільниць.

Протягом цих непростих років зі мною було багато людей, деяких назвав, деяких свідомо ні, щоб не образити решту. Дуже багато зробили для України: вчитель з Очеретино Я.Гомза (самвидав, політв'язень); подружжя Лаврівих (політв'язні, історики), Галина Гордасевич (поетеса, політв'язень). Бабецький Дмитро. Знайшли у нього на базарі в 40-ві рр. значок з тризубом (виповнилось йому тоді лише 17 р.). За це пройшов страшні тортури (катівня, імітація розстрілу тощо). Не можу не згадати товариша-козака Мазанова Володимира Марковича. Надавав своє помешкання під всі заходи (козацькі, політичні, культурологічні). Він був учасником пікетів і голодовок. Зараз самотня стара людина доживає в жахливих умовах.

Багато патріотів-українців на Донеччині, яких я знав, повмирало й зістарілось. При цьому жодна влада на Україні, яка мінялась багато разів, не згадала про них, не сказала жодного доброго слова...

Інформація про автора:

Захаров Микола (1954 р.н.) залучився до козацького руху в 1990 р. Впродовж 20 років наполегливо обстоював ідею національно-патріотичного козацького руху в Україні. Намагається матеріально підтримувати старих козаків-товаришів та представників українського патріотичного середовища в Донецьку. Значну увагу приділяє пропагуванню української козацької пісні та постійно бере активну участь у спортивно-козацьких заходах «Азовського козацького війська» та «Козацької Вежі». Має середню освіту. Приватний підприємець.

Сергій Солдатенко

СПОГАДИ ХОРУНЖОГО

Я потомственный казак. Родился в то время, когда казачество было не в чести. Говорить про казачество было весьма опасно. А говорить, что у тебя были предки казаки, можно было нажить много неприятностей.

Из книг о казачестве доступно было читать такие, как: «Тарас Бульба», «Страшная месть», «Казаки», «Тихий Дон» и «Донские рассказы». Вот и все. А у меня сердце так и билось, где узнать про моих предков, где? Я пытался найти казаков, ветеранов кавалерийских корпусов. Но мои поиски не увенчались успехом.

В 1982 году на поминальную неделю по радиостанции «Радио Свободы» была поминальная служба по погибшим казакам в двух мировых войнах. И я молился за своих казаков на рядом стоящий образ «Богородицы».

И вот настал 1994 год. По телевидению была передача про казачество. Выступали: бывший атаман Нагаець, Дмитрий Белый, Вадим Задунайский и Игорь Козловский. Узнав адрес, через три дня я был на месте. Там встретился я с нынешним атаманом Азовского казачьего войска Задунайским и автором будущей книги «Малиновый Клин» Белым. Я представился с казачьей искренностью и заявил о твердом желании вступить в казачье общество.

Позднее казацкие старшины представили меня казакам Донецкого куреня Кальмиусской паланки Войска Запорожского Украинского Казачества. После этого началась моя деятельность в этом куренном товариществе и в скорости я был принят в казачество.

Было у нас в казачестве много событий и проблем, которые мы пытались решать на основании традиций наших предков. Я хотел бы остановиться на одном из важных событий тех времен – установление надгробного камня на месте гибели казаков. Речь идет об увековечивании памяти донских казаков-«чернецовцев», погибших в декабре 1917 года под Ясиновкой.

У грудні 1917 р. розгорнулась збройна боротьба між добровольчими донськими козацькими формуваннями та загонами Червоної гвардії, що розпочали наступ на землі Війська Донського. Тодішній козацький уряд під проводом Військового Отамана О.Калєдіна відмовився підкоритись більшовицькій владі й закликав на захист новоствореної козацької держави усіх його мешканців. В умовах гострого політичного протистояння й втоми від І світової війни, більшість стройових козаків або знаходилась на фронтах, або сподівалась на те, що все само собою владнається. За таких обставин Дон боронили малочисельні добровольчі дружини (відомі як партизани), серед яких одну з найдієздатніших створив і очолив осавул (згодом полковник) В.Чернецов (загинув 21 січня 1918 р.). Його загін якраз і зазнав значних втрат у боях під Ясинівкою та Макіївкою наприкінці грудня 1917 р. Загиблих козаків після бою було роздягнуто й поскидано в один з шурфів рудника. Точного місця згаданого поховання за радянських часів встановити було не можливо.

Мне выпала огромная честь найти место боя и захоронения казаков. Восемь раз я со своим старшим сыном Александром приезжал в Ясиновку. Мы беседовали со старыми жителями, которые указали точное место захоронения казаков. К сожалению, установить надгробный крест тогда не удалось через ослабление казачьего движения в конце 90-х годов.

Только в 2003-2004 гг. казаки Азовского казачьего войска по моей инициативе провели казачью тризну по душам погибших казаков и установили памятный знак на месте их гибели и захоронения. Была отслужена Божья служба. Все казаки молились за убиенных на поле брани. А наши предки молились за нас на небесах.

Представники «Азовського козацького війська» та «Азово-Чорноморського козацького війська» під час встановлення знаку на місці загибелі козаків.

После этого ежегодные выезды представителей нашего казачества на это место стали традицией. В 2005 году мы вместе с казаками Азово-Черноморского казачества установили надгробный крест и надгробную плиту (ее отлил наш войсковой судья Василий Дмитриевич Задунайский с помощью сына-атамана).

Хрест та надгробок на місці загибелі козаків (Донецька область. м.Ясинівка)

Быть казаком это не только носить форму, не ходить по базару с нагайкой, а быть истинным патриотом, какими были наши предки. Они отдали жизнь за Отчизну, за веру Христову. Сам погибай, а товарища выручай. Быть бессеребренниками, как святые Косма и Домиан. Чтобы все это было в крови, в сердце, в душе. И никакая сила, никакая чума не одолеет казачество. Ведь казацкому роду нет переводу!

Так и есть! Так и будет!

Інформація про автора:

Сергій Солдатенко (1960 р.н.) є нащадком донських козаків. Залучився до козацького руху в 1994 р., увійшовши до складу «Донецького куреня». Після тривалих пошуків віднайшов місце бою та поховання донських козаків-партизанів осавула В.Чернецова під Ясинівкою. Поєднує козацьку справу з пропагуванням цінностей православ'я. В «Азовському козацькому війську» бере активну участь у козацько-просвітницькій та козацько-спортивній діяльності (козацький хорунжий). Автор кількох збірок оповідань з новітньої історії козацтва. Має середню освіту (слюсар-залізничник).

Василь Задунайський

КОЗАЦЬКІ СПОГАДИ

Мій батько Дмитро походив з кубанських козаків і все життя любив коней (був старшим конюхом колхозу), а тому й мене часто катав на смирному коні перед війною. Пригадую, що коли ми всією сім'єю проводили його на фронт літом 1941, то він посадив мене на одного з коней, що везли бричку (там їхала мати зі старшими братом і сестрою), й всю дорогу йшов біля мене.

Після війни на конюшні робив брат мого діда Іван (батько погиб зимою 1945, а дід ще у І світову), якого прозивали «дід ядри-масло» (коли сердився то казав «ядри-масло»). Він був мені замість Батька й Діда, бо вся його сім'я вимерла (дочки від Голодомору 1932-1933; жінка перед війною; 2 сина у війну). Дід Іван, як і батько, привчав мене до коней.

Пригадую, як я у 1946 за його совєтом пошив собі сідло з подушки й сіна (було мені 8 год) і часто катався на смирних конях на конюшні. Вчив мене Він і козацької науки кінної їзди. Дід Іван Задунайський пройшов добру козацьку науку перед революцією й багато воював. У революцію бився проти «Червоних» і був тяжко поранений в ноги (ледь ходив, але сили був богатирської й ростом під 2 метри; легко піднімав руками 2 мішки зерна).

Наука моїх предків помагала мені все життя не забувати свого роду та берегти свою волю.

Все це передалося й моєму сину. Він теж з малолітства любив їздити на конях. Де б ми не їхали на своїй машині, як побаче коней, то й проситься кататись. Приходилось давати пастухам «на могорич», а Вадім катався скільки хотів (бувало й пас стадо).

Коли мій син з Дмитром Білим у 1984 почав відроджувати козацтво, я зрадів і помагав, але сам довго не вступав до їх гурту (думав, що дуже старий). Душа і серце тягли мене до козацтва, бо я козацького роду.

Потім я все ж вступив до козацтва, де не сиджу склавши рук. Часто з сином-отаманом їздили по козацьких місцях на Кубань і Дон. Ми не могли не провідати землі, де колись жили й воювали

предки. Без традицій кубанських козаків не може бути зараз українського козацького відродження.

Думаю, що козаком може бути той, хто зберіг традиції родових козаків, або у них перейняв. Того я хочу передати свої знання й опит козачатам, щоб з них виросли бойові козаки, а не теперішні клоуни в генеральських пагонах, які не знають «де козак родився, де козак хрестився». Пагони начепили й один на одного дивляться та сміються – кукольний театр.

Василь та Вадим Задунайські під час Конгресу Україністів в Донецьку (червень 2005 р.)

Хочу сказати й про козацьке бойове мистецтво – без нього нема козака. Того я й люблю це діло. Не один раз припадало в житті побитися, а тепер часто на козацьких святах чи турнірах змагаюсь в дружніх боях з козаками.

Опишу один епізод. Якось на «Святі Козацької Звитяги» в 2003 наше «Азовське козацьке військо» в «лавному бою» вийшло проти «Азово-Чорноморського козацтва», яке виставило проти нас підготовлених козаків з своїх охоронних фірм. Там був і один

здоровань, про якого вони казали, що він «коня валив, як у голову кулаком бив». Вже ми 2 рази сходилися, а все «нічия». В одному місці ми прорвемося, а в другому – вони (тут проривав і тиснув нас той здоровань). От на 3-ий раз почали ми ставати проти них, то й каже мені Юрій (наш обозний): «Дядя Вася, ставай проти того здорового козака, а то він знову нашу лаву тут прорве». Я й став.

По команді отамана подалися ми на них, а вони на нас. Як зійшлися з тим козаком, то я зразу трохи наклонився вправо й він не зміг мене збити (рука тільки скользнула по плечу). Тут я як дам йому правою під руки та по животу (він якраз хотів випрямитися), а лівою в груди й знову правою по животу (бив сильно, но акуратно, щоб кості не зламать), так і збив йому дихалку. Від цього він і давай відступать, а за ним і його сусіди. Тут ми як навалилися на них, так і вибили їх з поля. Отак ми тоді виграли в «лавному бою».

Тут подано опис одного з епізодів І «Свята Козацької Звитяги», яке було започатковано Донецьким обласним товариством українських бойових мистецтв «Козацька Вежа» разом із Донецьким обласним товариством Українського Козацтва «Азовське козацьке військо». Це свято проходило в Донецьку 9-10 травня 2003 р. за підтримки Управління з питань фізичної культури та спорту Донецької обласної державної адміністрації. До спортивно-козацьких заходів залучились представники «Азово-Чорноморського козацького війська» та студентського полку «Українського Реєстрового Козацтва».

Хочу згадати й про наші виступи на Дону. Так, в 2004 їздили ми до Новочеркаська на Турнір-Фестиваль Отамана Платова (до його 200-ліття). Тут багато було козаків з усього Дону, ще й з Кубані приїхало трохи. До обіду були паради й скачки та історичні покази козацьких походів. Після обіду були виступи козацьких команд з бойового мистецтва (добре билися й махали шашками). Я теж трохи показав кулачний бій, та мій противник через травму не зміг зі мною побитися. В кінці Володимир Олексійович Єрашов (отаман донської федерації козацького бою «Пірнач») запросив наших козаків (отамана і Павла Куканова). Всі козаки з інтересом стали дивитися на гостей з України. Як почали вони битися на шаблях та списах, то всі аж позамовкали, бо це був

бій, а не постановка чи вимахування. В кінці отаман показав козацький рукопаш (стрибнув у повзунця й збив Павла з ніг).

Після виступу багато козаків дякували нам за красивий бій і просили підказати, як вивчити козацькі прийоми, а В.Єрашов попросив підготувати матеріал для книжки (після підготовки «Пірнач» видав книжку, й нам передали даром половину тиражу). Отак ми показали на Дону, що в Україні є родові козаки, які бережуть традиції предків.

Активні спортивно-козацькі контакти було налагоджено між «Козацькою Вежею» (разом із «Азовським козацьким військом») та федерацією казбою «Пірнач» взимку-навесні 2002 р. Тоді відбувся виїзд делегації «Козацької Вежі» та «Азовського козацького війська» на чолі з В.Задунайським на Дон для участі у спортивно-козацьких заходах (в Ростові-на-Дону в квітні проходив Турнір з казбою імені отамана Бакланова). Виступ української козацької делегації зацікавив донське спортивно-козацьке середовище, що обумовило подальші запрошення для проведення спільних семінарів-змагань та фестивалів з козацького бойового мистецтва. Визнання непересічного авторитету українського представництва обумовило запрошення В.В.Задунайського до написання І «Посібника з козацького бою» у співавторстві з отаманом «Пірнача» В.О.Єрашовим. Цей посібник було видано зусиллями донського спортивно-козацького товариства й презентовано під час святкування 200-ліття Отамана Платова 23 серпня 2004 р. в Новочеркаську.

Мав я щастя представити козацькі традиції й бойове мистецтво в Польщі у травні 2009 на ІІ Фестивалі «Українська весна в Познані». Туди нас запросила польська сторона. Мого сина там вже добре знали як відомого історика та правдивого отамана (часто виступав у польських університетах з лекціями та показував козацьке бойове мистецтво), а мене запросили як його батька (родового козака) й сина воїна (Дмитра Задунайського), який загинув, звільняючи Познань від німецьких військ зимою 1945.

ІІ Фестиваль культури «Українська Весна» проводився 19-27 травня 2009 р. в Познані за ініціативи польського суспільно-культурного товариства «Польща-Україна» (підтримали державні й громадські структури). Під час фестивалю

відбувались різноманітні заходи культурно-просвітницького спрямування, що сприяли кращому ознайомленню польського суспільства з досягненнями науки, культури та мистецтва України. Залучення козацького представництва забезпечила ознайомлення з козацькою бойовою спадщиною та досягненнями української науки в галузі дослідження військово-козацьких традицій.

Наша поїздка була чудова, бо ми об'їхали пів-Польщі та поспілкувалися з багатьма гарними людьми. Мій син читав лекції в 3 університетах, а я разом із ним трохи показував козацький бій. У Познані ми побували на могилі мого батька, де пом'янули його за козацьким звичаєм (вклонились йому й підняли символічну чарку української наливки). Згадалось дитинство й те, як я їхав на коні біля Батька, який уходив на фронт, з якого вже не повернувся (на очах у нас виступили сльози…).

В Познані ми виступили й на площі біля старої Ратуші перед тисячами поляків. Пам'ятаю, як ми вийшли на помост, то аж в очах рябіло від людей, які уважно слухали сина (по польські розповідав їм про наші козацькі традиції) й фотографували нас. Потім ми почали з Вадимом показувати бій на шаблях і багнетах.

Билися ми так, що аж гупало навкруги, а дехто перелякано приговорював: «Матка Боска! Нє забіяй ойца!» Під кінець показали й бій голими руками, то я так розійшовся, що тільки ведучий зупинив мене на краю сцени. Всі нам довго дякували. Багато звичайних людей підходили й тиснули руки, і обіймались як з братами, та пригощали пивом, цукерками й багато чим ще.

Після цього виступу запросили нас і до українського ліцею в Білому Борі. Тут місцеві українці мають гарну школу й виховують молодь на народних традиціях та мають багато того, чого й у нас в Україні не вистачає. Пан Андрій (директор) та всі вчителі дуже добрі люди й спеціалісти в справі навчання молоді. Тут мій син провів заняття з історії Українського козацтва та бойового мистецтва (я теж трохи виступав перед дітьми).

Повернувся я з тої поїздки дуже задоволений і з великими враженнями від знайомств.

Радію я й з того, що мої онуки вчаться козацьким традиціям. Данилко(12р.) вже 3 рази вигравав турніри з козацького бою серед хлопців. Цього року він в боях на шаблях і списах бився дуже добре. Пам’ятаю, що на шаблях він зараз бився швидко й точно, як «пружина» (раз-два і є, гоп, і знову попав), вигравши усіх противників з великою перевагою.

Яснославу зараз тільки 7 років, а тому противників на турнірі у нього поки не було. Він же все тренується та робить зарядку. Як робить зарядку, то в 2 рази більше ніж кажемо (завзятий козак).

Я дуже радий, що я, мій син і мої онуки бережемо традиції козаків і лицарів! Тому козацькому роду нема переводу!

Інформація про автора:

Задунайський Василь (1938 р.н.) походить з козацької родини, а тому відразу підтримав ідею відродження козацької спадщини наприкінці 80-х рр. XX ст. Активніше залучився до козацького руху наприкінці 90-х рр. Упродовж 2003-2009 рр. перебував на посаді судді «Азовського козацького війська» (козацький осавул). Бере участь в усіх спортивно-козацьких заходах (неодноразово був переможцем у дружніх змаганнях з історичного козацького бойового мистецтва серед старих козаків впродовж 2004-2009 рр.) та козацько-просвітницьких акціях як на Донеччині, так і за кордоном. Має вищу освіту (гірник). Пенсіонер.

V. СПОГАДИ ЧЛЕНІВ «КОЗАЦЬКОЇ ВЕЖІ»

Кузнєцов Володимир

МОЇ ДУМКИ ПРО «КОЗАЦЬКУ ВЕЖУ»

До «Козацької вежі» я приєднався в 2002 році. Товариство було малочисельне, але ця внутрішня єдність, я сказав би «герметичність» обумовлювалась необхідністю дотримання певних правил. «Вежа» себе не рекламувала, а тому до колективу приходили, як правило, ті люди, які знали, чого хотіли, які прагнули не лише фізичних навантажень. Випадкові відвідувачі дуже швидко розуміли, що справа їм не до душі і пізніше знаходили себе в боксі, боротьбі, інших видах спортивної та громадської діяльності.

Величезна заслуга В.Задунайського полягає у створенні специфічної атмосфери звитяжності, порядності; кожне заняття та зустріч проходили у дружньому колі, особисті досягнення кожного ставали спільним набутком. Поєднання фізичних прав, пізнавальної складової наукових зустрічей, роботи з історичними різновидами зброї, пісенної та медитативної практики, орієнтація на найкращі зразки лицарського мистецтва дозволили отаману, фактично, на благодійницьких засадах, створити коло однодумців, причому об’єднавча сила колективу полягала саме у моральній і звичаєвій домінанті його діяльності.

До «Козацької Вежі» приходили люди різних, а часто – протилежних вірувань, політичних уподобань, інтересів, люди різного світогляду, але ця строкатість плекала терпимість, толерантність, дух братерства. Нездоланною перешкодою для включення в колектив була лише одна – відсутність елементарного виховання і порядності. Відвідування всіх заходів не було обов’язковим, більше того – кожний побратим сам для себе вирішував, які саме заходи йому потрібно відвідувати, як часто приходити на тренування.

Відродження козацьких традицій та повернення до заповітних істин козацького лицарства, що взяв за мету собі і намагався зробити спільною метою колективу В.Задунайський, свобода вибору, звитяжність, моральність, сполука фізичного,

духовного та інтелектуального вдосконалення зробили розсипані в роках зустрічі величезною школою для кожного вежника. А вдало проведені внутрішні та міжнародні змагання – найбільш дієвим засобом боротьби із шароварщиною та театралізацією козацького руху в країні.

Впевнений, що подальша діяльність «Козацької вежі», убезпечена від впливу здеградованого середовища і комерціалізації, буде надійною і довгостроковою інвестицією в духовність, в зміцнення підмурівку власне українського лицарства.

Представники «Козацької Вежі» під час одного з тренувань-семінарів (П.Куканов, В.Задунайський, В.Кузнєцов та найменший «вежник» Д.Задунайський). Донецьк.2004 р.

Інформація про автора:

Кузнєцов Володимир (1981 р.н.) залучився до козацько-спортивного середовища «Козацької Вежі» на початку 2002 р. У товаристві проявив себе наполегливим і ретельним товаришем, досягнувши значних успіхів в опануванні основ козацького бойового мистецтва та козацько-лицарських духовних цінностей. Упродовж 2003-2006 рр. неодноразово ставав переможцем та призером Турнірів з історичного козацького бойового мистецтв (під час «Свят Козацької Звитяги») серед козаків. Має вищу філологічну освіту.

Сергій Молотков

КОЗАЦЬКА ВЕЖА І МОЄ ЖИТТЯ.

Є речі, розповідати про які досить важко. З різних причин. Особливо, коли йдеться про актуальний досвід. Про досвід, від якого не можеш абстрагуватися, на який не маєш змоги подивитися з боку. Для мене особисто таким досвідом є моє перебування в Козацькій Вежі.

У товариство я влився не відразу. Вузькі ідеологічні штампи були сильніше від «почуття плеча». Проте, з часом, я зрозумів, що жодні, так би мовити, «партійні інтереси», не можуть скласти конкуренцію духу козацького братства. Серед козаків я знайшов собі побратимів, хрещеного батька своєму синові і боярина на своєму весіллі. Більшість проблем, з якими я не міг впоратись, словом чи ділом допомогли мені побороти власне козаки.

Як я пам’ятаю свої тренування, чи, якщо хочете, козацький вишкіл? Це постійне чергування сильної втоми і, одночасно, відчуття, що все можна здолати. Втома була породжена інтенсивними тренуваннями (козацький двобій, потроху бігав, плавав), роботою (в нічні зміни), навчанням та романтичними пригодами (мешкав у гуртожитку). Відчуття сили і, можливо, безкарності, що здавалося робили свідомість більш пластичною і мінливою, були привнесені духовними практиками. Було дивно і водночас природно відбивати удари, яких не можеш побачити. Іноді це трапляється й досі.

Згадаю про найбільш дивні спогади. Одного разу під час змагань мені здалося, що я провалююсь у супротивників. При цьому не було жодного бажання перемагати, адже звик здебільшого чи програвати, чи зводити двобій у нічию – такі мої переконання про те, ким має бути лицар. Категорії успіху мене, здебільшого, лякають – як прояви бісівського втручання. Того разу, коли я бився шаблею, то було враження, наче переді мною не супротивники, а зібрані з легеньких ниточок ляльки, що тільки й чекають того, щоб поцілив у те чи інше вразливе місце. Тоді як сам, здавалося, зникаєш за лезом. Бився навкулачки – те саме відчуття, але заважали якісь ватні ноги. Я тоді завалися із

супротивником, він – на спину, я - на нього. Тільки в горизонтальному положенні я збагнув, що переді мною – тілесна людина. А відчуття, коли б'єшся списом, наче віником розганяєш павутиння?

Часто було й таке: готуєшся-готуєшся. А тоді, за день чи два до змагання, – кір, ангіна або ще щось, наприклад, – травма.

Проте, найбільший вплив на мене справили не бої, а дихальні вправи та сугестія від пісенних практик. Тим не менше, вважаю, що не варто більш детально висвітлювати цей аспект.

Не раз було страшно. Все-таки, хоч і дерев'яна, але зброя. Врешті-решт, таки шкода було тіла товаришів, і не менш шкода – зброю. Може це й мінус. Але це й - контроль. А контроль, для когось із нас, - це «маленький Будда». Для мене ж це один з доказів безсмертя душі, а відтак існування призначення, свободи і сенсу.

Зводи мені вдавалися рідко, у просторі орієнтуюсь чисто інтуїтивно. За умови включення раціональних центрів - ліво-право для мене не існують. Хореографії – нуль. Суцільний незграба. Але бувало раптом все траплялося єдиним потоком – рух за рухом як один рух. І блискавка заключного уколу чи дорубки.

Все описати складно. Сама ідея спогадів про феномен, який може до кінця й не виявитись у найближчій перспективі, доволі дивна. Проте, я знаю, чому буду навчати сина. Я знаю, чого ніколи не робитиму, і як можу вчинити у тій, чи іншій ситуації. Я отримав необхідні зразки, лекала. І я вдячний за це конкретним людям, з яких складається Козацька Вежа. Ширше – Азовське Козацьке Військо. Ще ширше – реальні – не ряжені – козаки. Не буду називати імен: гідних людей взагалі мало, тому вони як на долоні.

Вміння і навички, що дала мені Козацька Вежа, хоч я сягнув дуже низького рівня, допомогли мені в житті не раз. Одного разу я перебував на підпитку, є такий гріх моєї біографії, і потрапив у бійку. Проте тіло зробило те, чому його вчили і залишилось живим. Фактично, я тоді програв. Але й виграв. Адже чомусь і навчився, хоч і важка була наука.

Після свого одруження я поступово віддалився від тренувань. Більше приділяв уваги побудові родинного кубельця та роботі, науці. Сукупно чи окремо, дані речі внесли в моє

духовне та тілесне життя еклектику та ентропію. Та вибір було зроблено. Двобій із товаришем і лицарем трансформувався так би мовити у тотальну війну із дійсністю.

Представники «Козацької Вежі» під час одного з тренувань (посередині – С.Молотков). Донецьк, 2003.

Інформація про автора:

Молотков Сергій (1981 р.н.) залучився до спортивно-козацького середовища «Козацької Вежі» на початку 2002 р. Активно діяв у товаристві впродовж 2002-2007 рр. Наполегливо й ретельно опановував основи козацького бойового мистецтва та козацько-лицарські духовні цінності. В 2008 р. став переможцем VI Турніру з історичного козацького бойового мистецтв (під час «Свят Козацької Звитяги») серед козаків. У товаристві вирізняється щирістю та емоційністю. Має вищу філологічну освіту. Викладач української мови та літератури.

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

Спогади про молодіжний козацько-просвітницький рух на Донеччині (1984-2009 рр.) / Вступ. слово, ред., упоряд. та ком. В.В.Задунайського. – Донецьк: ТОВ «Цифрова типографія», 2010. – 153 с.